UNIVERSAL
LIBRARY
OU_206065
UNIVERSAL
LIBRARY

శ్రీ రస్తు.

అద్వితీయ వైద్యవిద్యా విశారదులు

నాంధ్ర భాషాభిమానులు

వస్త్ర స్వతంత్ర సత్త్రములును

శ్రీమ ద్యోగ మార్గ ప్రతిష్ఠాప నాచార్య గ్రంథయ వేదాంత ప్రవర్తకులు

నగు

శ్రీమాన్

అంగర వేంకటాచార్యులు

అయ్యవార్లంగారికి

గౌరవ పూర్వకముగ

నీ గ్రంథము

సంకితము సేయుచున్నాడను.

ఇట్లు,

గ్రంథకర్త.

కలాభివర్ధనీ గ్రంథమాల. ౮.

పాణిగృహీతా శ్రవణానంద శృంఖలు.

ఇది

శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రి ప్రణీ.

మొదటి కూర్పు.

తాయవరము.

కలితిలక ముద్రాక్షరశాల యందు నల్లమిల్లి సత్తిరెడ్డి గారిచే ముద్రింపఁబడి గ్రంథకర్త గారిచే బ్రకటింపఁబడియె.

౧౯౧౩.

ట్] [వెల రు ౦-[illegible]-౦ లు

పీఠిక.

జ్ఞానాభివృద్ధికి విమర్శనము లత్యావశ్యకములు. విమర్శ గ్రంథము లనేకము లున్నయపుడే భాషాభివృద్ధి యైనదని చెప్పనొప్పును. ప్రసంగము వచ్చినపుడు మాత్రమే దోషాదోషములను దెలుపు దేశికుని కంటె విమర్శ గ్రంథములు విద్యార్థుల కధిక జ్ఞానప్రదములగును.

నేను పిఠాపురమున రామకృష్ణుల తోడ విద్య నభ్యసించునపుడు సహపాఠిలోని పాణిగృహీతా శ్రవణానందముల ప్రసక్తి రాఁ దొడఁగ నవి యన్నివిధముల భ్రష్టములై యుండుటచే వానిపై నేనీ విమర్శ గ్రంథమును ౬-౯-౧౯౧౧ తేదీ రాత్రి ౮ గంటలకు వ్రాయనారంభించితి. కాని గ్రంథనామ విమర్శనమును మాత్రము వ్రాసి యప్పటికి నాపు చేసితిని. వ్రాసినంత వఱకు నొక కొందరు వాత్సల్యునకు వినిపింపఁ గలిగితి. ఇది యంతయుఁ బిఠాపురమున జరిగినది. పిదప నేను స్వగ్రామమునకు వచ్చి బహువిధ వ్యాపార ప్రవృత్తుండను గావలసి వచ్చుటచే ౪-౯-౧౯౧౨ వ తేదీ రాత్రి ౯ గంటల వఱకు మరలఁ బ్రారంభింప వీలు కాకయ్యె. తరువాత స్వల్పాటంకములు గలుగుచున్నను సమయ మైనప్పుడెల్ల శ్రద్ధ వహించి ౨౪-౬-౧౯౧౨ వ తేదీ రాత్రి ౧౧ గంటలకు ముగింపఁ గలిగితిని.

కాని యిది నేటి వఱకును బ్రకటింప వీలు పడదయ్యె. కొందఱు మిత్రులు బలవంత పెట్టుటచే నేటికి దైవానుగ్రహమున నీ గ్రంథమును బ్రకటింపఁ గలిగితిని.

తిరుపతి వేంకట కవుల జాబు.

ఈ గ్రంథము ప్రకటన పత్రికలను మేము కవితా పత్రికలోఁ బ్రచురము సేయించితిమి. ఆ పత్రికల నరసి వేంకట శాస్త్రిగారు మాకీ క్రింది జాబు వ్రాసినారు.

"తేదీ. 20-4-1912

ఆర్యా

పిఠాపురమునుండి వచ్చు కవితా పత్రికలో నచ్చుపడిన నోటీసును చూచితిమి. తమరో యితరులోఁ బ్రకటింపనున్న [illegible] గ్రంథమునకు శ్రీ [illegible]

లను మొదటి చందాదారులుగాఁ జేర్చికొని తయారైన వెంటనే వి. పి. చేయుదురని నమ్ముచున్నారము.

ఇట్లు
తిరుపతి వేంకటేశ్వరులు.

తృ ణీ క ర ణ ము.

ఇయ్యది జూలై నెలాఖరులోఁగాఁ బ్రకటింపఁబడును. ఇందు జ్ఞానలవదుర్విదగ్ధుల మా శ్రవణానంద, పాణిగృహీతల యందుఁ జూపెడి వెఱ్ఱి మొఱ్ఱి కుశంకలు సహేతుకముగాఁ దృణీకరింపఁ బడుచుండును. వెల ముందుగాని చెప్పఁజాలము. జూలైలోఁగా పేర్లు పంపువారికి సగము వెల మాత్రమె.

ఇట్లు
కింకవీంద్ర ఘటాపంచాననులు
తిరుపతి వెంకటేశ్వరులు
బందరు, లేక కాకినాడ.

పైని వ్రాసిన నోటీసును దమ ప్రచురించే 500ల ప్రతులు సామాన్యమైన కాగితములమీదనే ముద్రించి దానికయిన వెలకు వి. పి. చేయ గోరితిమి. న్యాయమైన వెలకే ముద్రింతురని నమ్మెదము. ఇక్కడ తీరిక లేక వ్రాసికొన్నందుల కన్యథా తలఁపక తప్పక యీ పని సానుకూలము చేయ వేడెదము.

ఇట్లు
చెళ్లపిళ్ల వెంకట శాస్త్రి, శతావధాని."

మా గ్రంథమును వారు చూచి యుండ లేదు. అయినను మా ప్రకటన పత్రికం గాంచినంత మాత్రమున నెంత రోషావిష్టులైరో యూహ పరికింతురు గాక.

దీనికి మా గ్రంథమాలా వ్యవస్థాపకుఁ డిట్లు ప్రత్యుత్తర మిచ్చినాఁడు.

"5-8-1913.
రాయవరము.

అయ్యా!

మీరు వ్రాసిన జాబు 4-8-1913 తేదీ నందినది. మా గ్రంథమాలలోఁ బ్రకటింపఁ బడనున్న 'శృంఖలా' గ్రంథమున కింతకుఁ బూర్వమే పెక్కు దరఖాస్తులు వచ్చి యుండుటచే నాయా దరఖాస్తుదారులను గ్రమముగా రిజష్టరు చేసికొని యున్నారము. కావున మీరు వ్రాసినప్రకారము మిమ్ములను మొదటి చందాదారులుగాఁ జేర్చుకొన వీలయినది కాదని వ్రాయుటకు విచారించుచున్నాఁడను.

“ఫిగా దరఖాస్తులో “ఆహ్వా . తమకో యితరులోఁ బ్రకటింపనున్న ‘శృంఖలా గ్రంథములకు” అని వ్రాయించినారు. శృంఖలను రచియించు వారెవ్వరో వినఁ దలియక పోవచ్చును గాని ప్రకటించు వారు మేమో యితరులో తెలియనప్పుడు దరఖాస్తు మా పేర పెట్టుపంపిరేల? వలసూవారు “ మా నేజరు, కళాభివర్ధని, రాయవరము, కోట రామచంద్రపురం పోష్టు, గోదావరి జిల్లా. (అని వ్రాయవలెను)” అని విస్పష్టముగ మా నోటీసు నందుండ లేదా ? “ వెత్తి ముత్తి శఠంక” లిట్లు వాడమెను? మఱియు “ ఈ క్రింది పేరులను మొదటి చందాదారులుగాఁ జేర్చికొని ” అని వ్రాయించినారు. క్రింది పేరులను చందాదారులుగాఁ జేర్చికొనవలయునా? క్రింది పేరుగలవారిని చందాదారులుగాఁ జేర్చికొనవలయునా— ? ఆ సంగతి యింటనే తెలిసికొఁ జేసుకొనరుగాక! మీ స్వీకరణము నోటీసులు గ్రాసు నికయమై మా యూరి ‘భారతీతిలక ముద్రాక్షర శాల వారి నడ్డఁగా “500 (అయిదు వందలు) నోటీసులకును రు 1-0-0 (ఒక రూపాయి) చార్జీ యగు ననియుఁ, బోష్టేజివారే భరింపవలయు ననియు, నాపేమ్మును ముందుగా మాకొసఁగిన నోటీసుల ముద్రించి పంపుదు” మనియును జెప్పినారు. కావున నీ సంగతులు తెలియ వ్రాసితిని.

M. SATTIREDDY,
Manager, “Kalabhivardhani”

ఇందుఁ దిరుపతి వేంకట కవుల బాబు నంతలి కొన్ని దోసములు మాత్ర ముదాహృతము లైనవి. మిగిలిన వానిఁ జదువరుల వినోదార్థముటఁ బ్రదర్శించు చున్నాఁడను. అందు ‘‘తమకో యితరులోఁ బ్రకటింప నున్న” అని యున్నది. ‘‘ఇతరులో” అనుచో నరసున్న వేసినారు. అది యెట్లు వచ్చునకో? ‘‘ఇతరులో” యనుచో నుండుటకును ‘‘తమకో” యనుచో లేక పోవుటకును హేతువేమో? వారి స్వీకరణము ప్రకటనమున ‘‘ఇత్యాది శాస్త్ర నైలాభులు లోఁగాఁ బ్రకటింపఁబడును ఇందు జ్ఞానలవదుర్విదగ్ధులు మా శ్రవణానంద, పాణిగృహీతల యందుఁ జూపెడి వెత్తి ముత్తి కుశంకలు నహేతుకముగాఁ గృతికరింపఁ బడుచుండును” అని యున్నది ప్రకటింపఁబడు నన గ్రంథరూపమున నని యర్థము. స్వీకరింపఁబడుచుండు నన బత్రికా రూపమున నని యర్థము. ఈ రెండింటి నెట్లు సమర్థించెదురో? ఇవి ముఖ్య దోసములు.

తరువాత వా రిట్లు మఱలఁ బ్రత్యుత్తర మిచ్చిరి.

“ బందరు శ్రీ ప్రస్నా

అయ్యా తమ ప్రత్యుత్తర మందినది, దానియందలి విషయము ముందు ప్రకటింపఁబో

ము శృంగారకరణమునంతే విమర్శించిచూపఁగలము. నోటీసులను గూర్చి రు 1-0-0 ఇచ్చుటకు అంగీకారమె. వారు అట్లు, వి. పి. చేయుచున్నవారితో నాకై రామ తెలుప వలెదను. తిరుగఁ గొట్టదమేమో అనితాము అనుమానించి యున్నారు. అట్లు జరుగ నేనుకొనుట యుక్తముకాదు. అట్లని రు 1-0-0 రూపాయికి రు 10-0-0 వంతున నిచ్చుకొనుటకిందుమూలకముగా తెల్పుకొనుచున్నాను*. చిత్తగింపుడు. మేము మొదటిచందాదారులలో గొకన్నను తుదిచందాదారులలో వీని రిజష్టరు చేసికొని 'శృంథుల' వి. పి. చేయ నేరదము. తరువాత తమ చిత్తము, నోటీసులు జరూరు. జవాబనుగ్రహింప వేడెదను" † తోము తేదీ 20-3-1918.

ముద్రాక్షరశాలాధికారితోఁ జెప్పఁగా "రూపాయి ముందిచ్చినఁ గాని ప్రచుర పత్రికల నచ్చు వేయింప" నని చెప్పెను. వారు రూకా సొమ్ము పంప కుండుటచే మే మచ్చు వేయించి పంప లేక పోయితిమి. ఆ యుత్తరమునకు జవాబు వ్రాయవలసిన పని లేనిదని మానివేసితిమి. వ్రాసినఁ బరస్పర ప్రత్యుత్తర పరంపర కంతెమే యుండదని తలంచితిమి.

దోషములు లేని వా రెవ్వరు నుండరు. నేను తిరుపతి వేంకట కవుల కవిత్వములోఁ దప్పులు పట్టినను నా కవిత్వములోఁ గూడఁ దప్పు లుండక పోవు.

విమర్శ యన గుణదోష ప్రదర్శనమే యైనను నా గ్రంథములయందు గుణములు స్వల్పముగను దోషము లనంతముగ నుండుటచే నీ గ్రంథమున నా గ్రంథముల యందలి దోషములు మాత్రమే ప్రదర్శింపఁ బడినవి.

ఈ నా గ్రంధ మాంధ్ర విద్యార్థులకును గవీశ్వరులకును జాల నుపకారియై యుండునని నా తలంపు. ఈ యూహ న్యాయమైనదై ఫలించినచో నప్పుడు నా శ్రమ తీరిన దగును. అప్పుడే నా యానంద సముద్ర ముచ్ఛలిత మగును.

౧-౫-౧౯౧౩. }
పొలమూరు, గోదావరి జిల్లా. }

ఇట్లు,
శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి.

---

* శృంగారశ్రీముఖమున నచ్చుపడినది ఇదే. † తిరు- వేంకట- స్వల్ప దోషములని చెప్పుచున్నవి.

విన్నపము.

మేమీ గ్రంథమాలను ౧౯౦౯ వ సంవత్సరమునఁ బ్రారంభించితిమి. ఇందుఁ బ్రథమ పుష్పముగా వెలువడిన గ్రంథము వారకాంత యను నాటకము. కొన్ని యనివార్య కారణములచే నేఁటి వఱకు మఱల గ్రంథములను బ్రకటింపఁ జాలకపోయితిమి. పరమేశ్వరుని యనుగ్రహము వలనఁ జిక్కులు తొలఁగి పోవుటచే నీ సంవత్సరమున రామదేవ విజయము, సాహసికరాజ పుత్త్రము నను రెండు నాటకములను ద్వితీయ తృతీయ కుసుమములుగాఁ బ్రకటింపఁ గలిగితిమి. మా గ్రంథమాల చందాదారుల పద్ధతి నేర్పాటు గాఁబడినదికాదు. కాని చతుర్థ కుసుమ మగు నీ గ్రంథము నచ్చు వేయించు నపుడు కొందఱు మిత్రులు కోరుటచేఁ జందాదారుల పద్ధతికి మార్చితిమి. అట్లు మార్పుటలోఁ బంచమ కుసుమముగాఁ బ్రకటింపఁ దలఁచిన గుణమంజరి యను గ్రంథము చిన్న దగుటచే నద్దానిని సైత మీ గ్రంథ పరిమాణము నందే ముద్రింపించుటకును ముందుఁ బెద్ద గ్రంథములను బ్రకటింప నూహ గలుగుటచే రాయలు పరిమాణమునందుఁ బ్రకటించుటకును నేర్పాటు గావించికొంటిమి. డెమ్మీ పరిమాణపు గ్రంథములను దపాలా కూలి మేమే భరించి నూరు పుటల కొ అణాల వంతునను రాయలు పరిమాణపు గ్రంథములను దపాలా కూలితోఁ జందాదారులకు నూరు పుటలకు నెనిమి దణాల వంతునను నితరులకుఁ దపాలా కూలి గాక పదణాల చొప్పునను నొసఁగుదుము. ౨, ౩, ౪, ౫ గ్రంథములు మొత్తము మీఁదఁ దపాలా కూలి మేమే భరించి చందాదారులకు రూపాయకే యిచ్చెదము. ప్రవేశ రుసుము ౦-౯-౦. ఇంకను మా గ్రంథమాలా నియమముల నెఱుఁగఁ గోరువారీ గ్రంథాంతమునఁ గల మా ప్రకటనమును జూచుకొనవలెను. కొలఁది దినములలో మిథునానురాగ మను నవలను బ్రకటింతుము. ఇంగ్లండు దేశ చరిత్రమును భూగోళశాస్త్రమును వ్రాయించు చున్నారము.

కావున నాంధ్ర సోదరు లెల్లరు మాయందు దయయుంచి వివిధ విధముల ధన సహాయ మొసంగి మా ప్రయత్నమును గొనసాగింతు రని నమ్ముచున్నారము.

ఇట్లు,

ముల్లిడి సత్తిరెడ్డి,

వ్యవస్థాపకుఁడు.

తప్పొప్పుల పట్టిక.

పుట.	బంతి.	తప్పు.	ఒప్పు.
౧	౧౪	దృక్పథ నుండి	దృక్పథము నుండి
౯	౩	ర్తకులు	వర్తకులు
,,	౫	లాఘమే	లాఘవమే
౧౩	౩	విరహితలకు	విరహితులకు
౧౪	౨౦	నూరకొనక	నూరకుండక
౧౬	౬	నొక్కడ	నొక్కెడ
౧౭	౧౬	దాతపు కత్తెల	దారుపుఁ గత్తెల
౧౯	౧	వేంటేశ్వర కవులు	వేంకటేశ్వర కవులు
,,	౯	వ్రాతను	వ్రాఁతను
౨౮	౧౭	ఎకారణము	ఎక్కారణము
౩౨	౨౨	తాఁటి	తాటి
౩౩	౬	కాల మహిమమ్మ	కాల మహిమమ్ము
౩౫	౩	మును పెదన్నయమయ్యె	మును పెఁ దన్నయమయ్యె
౩౮	౨౩	వికార మేమిటి?	వికార మేమి?
౩౭	౧౦	మేనును	మేనునఁ
౪౫	౧౩	బూద్వాపర	బూర్వాపర
,,	౨౧	సమకూయి	సమకూర్తు
,,	౨౩		౧ ఆ ౧౦,౫ శ్రవ.
౪౬	౨	నేడేరును	నీడేరును
౪౮	౧౫	వీ రిట్లు	నీ రిట్లు

౪౯	౧౦	కమ్ములు	క్రమ్ములు
౫౮	౨౨	ఫెంపొంద	ఫెంపొందు
౬౩	౧౪	ప్రసంగమని	ప్రసంగ భంగ మని
౬౪	౫	వశస్థి	వశస్థితి
,,	౯	యచ్చ్యులల	యచ్చ్యటులల
,,	౨౦	తుంపరు	తుంపురు
౬౫	౨	కేకూతంబై	కేకుంతంబై
౬౮	౪	యుబ్బు గుబ్బ	గబ్బి గుబ్బ
౭౧	౨౨	నష్టపుణ్యా	నష్టపుణ్యా
౭౩	౨	బ్రోవలె	(బోవలె
౮౭	౧౩	యుబ్బు గుబ్బ	గబ్బి గుబ్బ
౧౦౩	౧౬	విరుదాంశ	విరుద్ధాంశ
౧౦౬	౧౬	వేడుక కాఁడటంచు	వేడుక కాఁడఁటంచు
౧౧౮	౧౪	పలుకులకున్నై	పల్కులకున్నై
౧౨౦	౪	వలయునని	వలయునను
౧౨౧	౪	గించిన యుపమయినది	గింప వలసిన యుపమ యిది
౧౨౪	౨౪	పల్లొత్త	పల్లొత్త

ఇంక నిట్టి యక్షర స్ఖాలిత్యములు గొన్ని యున్నచో వానిని సవరించుకొనఁ జదువరులను బ్రార్థించుచున్నారము.

విషయ సూచిక.

పుట.

౧.	ఉపక్రమణిక	౧
౨.	గ్రంథ నామములు	౪
౩.	దుర్నీతి	౯
౪.	అంకిత ప్రశంస	౧౮
౫.	అసందర్భములు	౨౨
౬.	అన్వయాభాసములు	౬౭
౭.	వ్యాకరణ భ్రంశములు	౭౮
౮.	రస భంగములు	౮౫
౯.	అపార్థములు	౧౦౫
౧౦.	పునరుక్తులు	౧౧౦
౧౧.	పడికట్టు రాళ్లు	౧౧౨
౧౨.	అసభ్యములు	౧౧౬
౧౩.	ఔచిత్య భంగము	౧౨౦
౧౪.	పరిశిష్టము	౧౨౬

శ్రీరస్తు.

పాణిగృహీతా శ్రవణానంద శృంఖల.

ఉపక్రమణిక.

" విశ్వశ్రేయః కావ్యమ్ "

ఈ జగమ్మున నేవస్తువును చిరకాల మప్రతిహతమై యుండుట లేదు. నేడు సకలజన నేత్రాహ్లాదకరమై వెలుంగునది రేపో, మఱియొక నాఁడో యఖండమగు మహాకాల ప్రవాహమునం బడి కొట్టుకొని పోవు చున్నది. నిఖిల లోక యాత్రా సాక్షిభూతములును సౌరభ గౌరవవంతములునై ప్రతి ప్రాతఃకాలముల యందును మనకు మనోమోహనములగు సుకుమార కుసుమ జాలములు సాయంతనము బంధన శిథిలములై భూతల ప్రాప్తములై సంస్మరణీయ శోభావంతములై పోవుచున్నవి. భగవంతుండగు తేజోనిధియు నట్టే నిశాముఖము దనుక సకల భువనముల నంధకారము వలనఁ బరిరక్షించి సాయంకాలమున నస్తశిఖరము నధిరోహించి మన దృక్పథ నుండి నిర్గమించు చున్నాఁడు. తమ తమ జీవిత కాలముల యందెందఱు శ్రీమంతులు ధీమంతులు ధీరులు శూరులు నుదారులు నుత్తములు నగు పురుషులీ విశాల భూమండలము నలంకరించి యుండలేదు! కాని వారిలోఁ గొందఱి కథలు సైతము మన శ్రవణపథముల ననుగమించుట లేదు. అయిన నీ ప్రపంచమునఁ గాల ప్రవాహమునఁబడి సుఖల మన దృక్పథమునం బడకుండఁ గొట్టుకొని పోని వస్తు

వొక్కటియు లేదా? కలదు. సుఖమయ మగు శబ్ద ప్రపంచము నకు స్రష్ట యగు కవిరాజు మీ మనః ఫలకములం జిత్రింపఁబడి యుండ లేదా?

ఎట్టి వస్తువున కైన వినాశ మున్నది గాని కవికి మాత్రము వినాశము లేదు. కాల క్రమమున నభివృద్ధి నందు తేజః కాయముచే సుఖమయ మగు వాఙ్మయ ప్రపంచమున విజ్ఞాన చంద్రికలను వెదచల్లుచుఁ గళా నిధి వలె నాతఁడు తేజరిల్లుచునే యుండును జగ మంతయు నొక్కుమ్మడి లయమందు మహా ప్రళయ కాలమునఁ గూడ నాతఁడు వినాశము లేక వెలుఁగు చుండును.

అయినఁ గవులని పేరు పెట్టుకొనిన వారెల్లరు వినాశ రహితులు లేనా యను ప్రశ్నమునకు మేము ప్రత్యుత్తర మీయవలసి యున్నది. కాని యీ ప్రశ్నమునకుఁ బ్రత్యుత్తర మిచ్చుట కష్టము గాదు. కవులని పేరుపెట్టుకొనిన వారెల్లరు వినాశ రహితులు కాఁజాలరు. నిఘంట్వాదికములగు సాహాయ్యములచేఁ గొన్ని శబ్దములను ఛందోబద్ధముగావించి కలుకు వారెల్లరుఁ గవులే యయ్యెదరా?

అట్లైనఁ గవులన నెవ్వరు? ఇతరుల కంటె వారికిఁ గల విలక్షణ ప్రజ్ఞ యేమి? వారికిఁ గల విలక్షణ ప్రజ్ఞ భావనా శక్తియును దన్మయీ భవన యోగ్యతయును. భావనా శక్తి విషయ స్వరూప నిరూపణము గావించును. సామాన్య విషయమునఁ గూడ విశేషార్థమును వివరించును. ఈశ్వర సృష్టికిఁ బ్రతి సృష్టిఁ గావించును. తన్మయీ భవన యోగ్యతయో; పాఠకులకుఁ దాదాత్మ్యమును గలిగించును. కావున నెతఁ డీ రెండు శక్తులను గలిగి యుండునో యాతఁడే కవి యనిపించుకొనును. అంతియ గాని మాటలను ఛందోబద్ధము గావింపఁగల శక్తి గలిగి నంత మాత్రమున నెవ్వఁడును గవి శబ్ద వాచ్యుఁడు కాఁడు. కవిత్వమునకు ఛందస్సుతోఁ బని లేదు. ఛందము కేవలము శ్రవణేంద్రియ వినోదనకము. కవిత్వ

ము మనో వికాసము గలిగింప వలసినది. అది ఛందో బద్ధము గూడ నైనచో మనస్సును శ్రుతి పుటమును గూడఁ గనియించును. ఈ విషయము నెఱుఁగని కొందఱ అజ్ఞానులు వచన కవిత్వమును నిరసింతురు. భావనా బలమ్మును దన్మయీభవన యోగ్యతయుఁ గలవారు గద్య పద్య విభేద మెన్నక చక్కఁగ విషయ స్వరూపమును వివరించి పాఠకులను దన్మయత్వము గలిగించి కీలు బొమ్మల వలె నాడించెదరు. అట్టి వారే కవులు. వారే యెల్లపుడు వినాశ రహితులై వెలుంగు వారు.

పాఠకు లెల్లరుఁ గవి చేతిలోని కీలు బొమ్మలని చెప్పి యుంటిమి. కవి యింతటి యమానుష ప్రజ్ఞావంతుఁడగుటచే సౌశీల్యాది సద్గుణ గరిష్ఠుండై యుండ వలయును కాకున్న నాతని భావనలు దుర్నీతి దూషితములై లోకము నగాధమగు నాపత్సముద్రమున ముంచి వేయును.

అమానుష ప్రజ్ఞా శాలి యగు కవి సద్గుణ గరిష్ఠుండు కాకుండునా యని ప్రశ్నించుట కవకాశము లేదు. కవీంద్రుని యమానుష ప్రజ్ఞకును సుగుణ దుర్గుణములకును సంబంధ మెంత మాత్రము లేదు. ఆతని యమానుష ప్రజ్ఞ సదసత్క్రియాచరణముచే వృద్ధి క్షయముల నందు పుణ్యము వలె సుగుణ దుర్గుణ సంపర్కముచే వృద్ధి క్షయముల నందు నది గాదు. కాని పుణ్య పాపముల వలె నది లోకులకు సుఖ దుఃఖములను గట్టి కుడుపును.

కవి భావమే కావ్యము. అది యమానుష ప్రజ్ఞా సంజనితము. కావ్యము లోకమున కాదర్శము. అగుట వలననే తత్కర్త యగు కవి సౌశీల్యాది సద్గుణ గరిష్ఠుండై యుండ వలయు నంటిమి. కాకున్నఁ గావ్యము దుర్నీతి బోధకమై వెలయును. కావ్యము కాంతా సమ్మిత మగుటచే దానివలన ననేకు లపాయముల పాలయ్యెదరు. అట్టి కావ్యము తత్కర్తల వంటి వారికిఁ బ్రియమైనదే యైనను సత్పురుషులకుఁ జింతా ప్రదమగును.

కావున నట్టిది బహిష్కరణీయము. సంఘ క్షేమాభిలాషు లగు నాయకు ల కది యవశ్యాచరణీయ మగు విధి కృత్యము.

మన భాషలో నిట్టిట్టి గ్రంథము లెవ్వియైన నున్నవా యను ప్రశ్నమునకు మన వారిలో ననేకులు "తారా శశాంక విజయ" మున్న దని ప్రత్యుత్తర మిత్తురు. కాని దాని కంటెను దుర్నీతి దాయకములై యాంధ్రుల కవమానమును నష్టమును గలిగించు నవి మఱియొక రెండు గ్రంథములు కలవు. అవి యాంగ్లేయ భాషా సంపర్కముచే నాగరికత వృద్ధి యగుచున్న యిక్కాలముననే విరచితములైన వని చెప్పుటకుఁ జింత వొడము చున్నది. అవి రెండును దిరుపతి వేంకట కవుల పాణిగృహీతయు శ్రవణానందము ననునవి. కావున వీని యెందెంత దుర్నీతి బోధయున్నదో యొక్కింత మా యాంధ్ర సోదరులకు వివరించి చూపెదము.

గ్రంథ నామములు.

శా. భావం బెక్కడ లేక వృత్తనియ మాపాయంబుఁ జింతింప కెం
దేవర్తించి పరార్థ వంచనలచే దీపించి మూర్ఖాళి సం
భావింపం గుకవి ప్రణీత కృతి సామాన్యాకృతిం బూని పై
పై వన్నె ల్పచరింప దానిఁ దిలకింపం బోరు ధీరోత్తముల్.

రామరాజ భూషణుఁడు.

పాణిగృహీతా శ్రవణానందముల యందలి దుర్నీతి బోధనమును వివరించి చూపెద మని యుపక్రమణికలో వ్రాసి యుంటిమి. కాని దుర్నీతిని జూపుటకు ముందు గ్రంథ నామములను గుఱించి యొకింత వ్రాయ వలసి యుండుటచే నీ రెండవ ప్రకరణమున దుర్నీతిని వివరింప మాని

లేమి. కాని యీ గ్రంథముల పేరులు సైతము చేతనైనంత వఱకు దుర్నీతిని బోధించుటకే పాటుపడు చుండుటచే నీ గ్రంథ నామ విమర్శనము వ్యర్థము గాదని తలంచు చున్నారము.

“నీవు కోతివని నీ మొగమే తెలుపు చున్న” దనునట్లే గ్రంథముల నామమాలాక్రమముగఁ బరిశీలింప నక్కఱ లేకుండఁగనే గ్రంథముల యందలి కథ లెట్టివో, నీతి బోధకములో దుర్నీతి ప్రచారకములో మున్నగు విషయములను గ్రంథ నామములే విస్పష్టము గావించు చున్నవి. ఇందలి యొక గ్రంథము పేరు

“పాణిగృహీత”

అనఁగా “లంజె” యని యర్థము। “పాణిగృహీతీ భార్యాయాం, పాణిగృహీతాన్యా” యని విఖ్యాత వైయాకరణ కేసరి యగు భట్టోజీ దీక్షితుఁడు వాక్రుచ్చెను. పాణిగృహీతి యన భార్యయుఁ బాణిగృహీత యన లంజెయు నని యీ సూత్రమున కర్థము. ఈ విషయమున భట్టోజీ దీక్షితుఁడు చెప్పెననిగూడ మన మననక్కఱ లేదు. పాణిగృహీతా శబ్దార్థమును గ్రంథకర్తలే విశదీకరించిరి.

ఉ. పాణిగృహీతి యందురు వివాహితయైన సతిన్, దనంతఁదాఁ
బాణిగ్రహించి యుంచుకొను బానిస తొత్తును శాబ్దికాగ్రణుల్
పాణిగృహీత యందు రొక వర్ణమునందున కాక యెన్నియో
పాణిగృహీతికిన్ గలవు పాణిగృహీతకునున్ బ్రభేదముల్.

౧ ఆ. ౪౩ పాణిగృహీత.

పూర్వ మధ్యాధునిక కవులలో నెవ్వరు నిట్టి కర్ణకఠోరమును జుగుప్సాకరమునగు పేరును దమ కావ్యకన్యకలకుఁ బెట్టుకొని యుండలేదు. ఈ నరస తిరుపతి వేంకటేశ్వరులే క్రొత్త మార్గమును బట్టి తమ కవితా కన్యను బాణిగృహీతను జేసినారు. వీరు క్రొత్త దారిని ద్రొక్కుటకంగీక

రింపని వారు. పూర్వ పంథను విడనాడి క్రొత్త మార్గము ననుసరించువా రిని గూర్చి వీరిట్లు వ్రాసినారు.

ఉ. క్రైత యొకండు గాదిపుడు కాలము సర్వము మారె నక్షరప్రం
జాతురి హెచ్చె నల్పమగు సాహితితోఁ బెక పెద్ద పొత్తముల్
మూతుకు తప్పు దిద్దుమను భారతి చచ్చెఁ గవీంద్రులందు నీ
మాతులు గట్టివైచి కొనఁ బోలదె సత్కవులైన వారికిన్.

౧ ఆ ౪ పాణిగృహీత.

చెప్పినట్లు చేయుట కష్టము. అయినను క్రొత్త దారిఁ ద్రొక్కుట లో రవ్వంత మంచియుఁ జెడ్డయుఁ జూచుకొన నక్కఱలేదా? ఎట్టి నిక్కృష్టుఁడైనఁ దన కావ్య కన్యకు లంజె యని పేరు పెట్టునా?

కాని వీరు తమ గ్రంథమునకీ పేరు పెట్టుటకుఁ గారణ మేమై యుండునో యొకింత యాలోచింతము. వీరు తమ యసామాన్య వ్యాకరణ వైదుష్యమును లోకమునకు వెల్లడి సేయఁ దలంచి ప్రౌఢముగ నుండునని ‹‹ పాణిగృహీతాన్యా ›› యను సూత్రము ననుసరించి యీ పేరు పెట్టి యుందురా? అట్లని తలంచుటకు వీలులేదు. వ్యాకరణ శాస్త్రమునఁ జక్కని వైదుష్యముగల వారిట్టి యసభ్య నామమును బెట్టుటకు సాహసింపఁ జాలరు. అట్టివారు పెట్టెడి పేరు కర్ణ రసాయనముగనే యుండును.

ఇయ్యది కృతిభర్త్ర వాంఛితమై యుండునా? తమకీర్తిని భూలోకమున సుస్థిరముగ నిలిపి కొందమను కొండంత యాసతోఁ దమ పేర నంకితముగాఁ గృతిఁ జెప్పించుకొను వారిట్టి కోరికఁ గోరుదురని తలంచుట తగదు. ఆచరణ మెట్టిదైనను విజ్ఞానవంతులు గాని వారు కృతి వలనఁ గలుగు మహోపకారమును గుఱుతెఱుఁగఁజాలరు. అట్టి వారిది యసభ్యమని తెలిసి కొనఁ జాలకపోరు. కావున నీ దోషమును కృతి పతుల కంటఁ గట్టఁ జూచుట యన్యాయము.

అట్లుగాక యీగ్రంథమునందలి కథానాయిక లంజియగుటచే వీరీ పేరు పెట్టియుందురా? ఈ యూహకూడ సరియైనది గాదు. కథ లంజియగుటచే గావచ్చును గాని గ్రంథము లంజె కాఁగూడదు. అదియుఁగాక పరిణయము వర్ణింపఁబడిన గ్రంథమునఁ బెండ్లికూఁతురు వచ్చును గావున నా గ్రంథమునకుఁ బెండ్లికూఁతురని పేరు పెట్టవచ్చునా?

ఎన్ని విధములఁ జూచినను వీరీ పొత్తమునకీ పేరు పెట్టుటకుఁ దగినకారణములు కన్పట్టవు ఇట్టి పేరు పెట్టిన సరసముగ నుండునని సరస తిరుపతి వేంకట కవులకుఁ దోఁచుట యొండె, లేక యిది యసభ్యము జుగుప్సాకరమునని తెలిసికొనకపోవుట యొండె గావలయును. ఎట్లైనను నీ పేరు గ్రంథకర్తల భావనలు దర్శించి దూషితములని విస్పష్టముగఁ దెలుపుచు యశమ్మును కళంకితము సేయుచున్నది. వీరిట్టి వికారమునకు లోనుగాక కథానాయిక జలజాక్షి యగుటచే నీ గ్రంథమునకు జలజాక్షి యని గాని యిందుదారుఁడను వాని చరిత్రము వర్ణింపఁబడుటచే నుదార చరిత్రమని గాని పేరు పెట్టిన సమంజసముగ నుండియుండును. కాని వీరికిఁ బాణిగృహీత యను శబ్దమెదుటఁ బ్రత్యక్షమై యుండుటచే నీ సరస తిరుపతి వేంకటేశ్వర కవులా పాణిగృహీతను గ్రహించిరి. అక్కతన నింతటి కీడు మూఁడినది. ఇఁక రెండవ గ్రంథము పేరు

“ శ్రవణానందము ”

అఁట! అనఁ జెవుల కానందము. ఇది మొదటి గ్రంథ నామము వలెఁ గర్ణ కఠోరముగను లజ్జాకరముగను లేక గ్రామ్యముగనే యున్నది. కాని యయోమయముగ నున్నది. చెవుల కానందమా? ఎవరి చెవులకు? అనామకులకుఁ గాఁబోలు!

కాని యిట్టి వికారపుఁ బేరును సనాతనాధునాతన కవులెవ్వరును దమ కావ్యముల కిడియుండలేదు, పూర్వపుఁ గవులలోఁ గవిజన రంజ

న మని యొక్కఁడును, కవి రాజ మనోరంజన మని యొక్కఁడును, రసిక జన మనోభిరామ మని మఱియొక్కఁడును, కవి కర్ణ రసాయన మని యింకొకఁడును, కవి చకోర చంద్రోదయ మని వేఱొకఁడును నిట్లే పలువురు బహు విధములఁ దమ ప్రబంధములకుఁ బేళ్లిడికొని యుండిరి.

మనకుఁ బూర్వ కవుల నుదాహరణముగఁ దీసికొన వలసిన యవసరము లేదు. రసికానంద మని వీరు మఱియొక గ్రంథమును గూడ వ్రాసి యున్నారు. శ్రవణానంద మను పేరు బాగుగ లేదని తలంచియే వీ రాయానందమును రసికులకు నిర్దేశించి యుందురు.

తప్పనియు బాగుగ లేదనియుఁ దెలిసిన నేమి లాభము? దిద్దుకొనుటకు వారు సాహసింప లేకపోయిరి. దిద్దుకొనినచోఁ గింకవీంద్ర ఘటా పంచానన విద్వత్కవి బాల కలానిధి బాల సరస్వతీ శతావధానులకు గ్రంథములకుఁ బేరు పెట్టుకొనుటయే చేతఁగాదని లోకు లాక్షేపింపరా? ఇప్పుడు మాత్ర మా యోగము తప్పినదా? స్వర్గమునకుఁ బోయినను సవతి పోరు తప్పలే దఁట!

వీరు స్వయముగ నీ పేరు సరసముగ లేదని యెఱింగియున్నను బరు లెవరైన నట్లనినచో నా పేరును సమర్థించుటకుఁ బ్రయత్నింతురు. వీరీ పేరును సమర్థించుట కిట్లు చెప్పవత్తురు. “ రసికానందము కేవలము రసికుల కానంద దాయకము. ఇది యట్టిదిగాదు. అన్ని శక్త్యలవారికి నీ శ్రవణానంద మానందమిడును. ఆ హేతువుచేఁ గట్యానిర్దేశముఁ జేయుటకు వీలుగా లేదు ”

ఈ వాద మెంతవఱకు సహేతుకమో చర్చింతము. రసికానందము కేవల రసికుల కానందప్రదమైన నగుఁగాక. శ్రవణానందము మాత్ర మెల్లతెగలవారికి నానందమిడఁజాలదు. ఇందు విటులను బ్రువ్వఁదిట్టిరి. ఇఁక విటుల కెట్లానంద మిడును? ఇందు శృంగార మెంత పచ్చిగా వర్ణిం

షఁ బడియున్నను దుదకు రసాభాసమైనది. అగుటచే నిది రసికులకును నానందము గలిగింపఁజాలదు. దుర్నీతి ప్రచారక మగుటచే నీతిమార్గ ప్రవర్తకులు దీని దెసకే చూడరు. ఇఁకనిది యేరికి శ్రవణానందప్రదము? సదసద్విచార దక్షత లేని వారానందించిన నానందింతురుగాక. ఆకారణమున నీ గ్రంథమునకు లాఘవమే గలుగును గాని గౌరవము గలుగఁజాలదు.

ఇఁక నొక విషయము. ఇంకొలి కథా నాయికయును లంజియయే. దీనికిఁ గూఁత లంజె యని యేల పేరిడి నారు కాఁబోలు! స్వైరిణీ పాంసుల మున్నగు కులటా పర్యాయ పదములకుఁ గొఱత లేదు.

ఇట్లెన్ని విధములఁ జూచినను గ్రంథ నామములు సమంజసములుగ లేవు. ఈ పుస్తకము లనేక విధముల భ్రష్టము లగుటయే మా విమర్శకుఁ గారణమైనది. మే మిప్పు డీ రెండు గ్రంథములను గలిపి విమర్శించు చుంటిమి. కావున నీ పేరుల నొక్క సమాసమునఁ గూర్ప వలసి యున్నది. అట్లు గావించినఁ గథలు కలియకున్నను జక్కని పేరు మాత్రము నిష్పత్తి యగు చున్నది. కావున మే మిట్లు పేరు పెట్టితిమి.

“ పాణిగృహీతా శ్రవణానందము ”

అనఁగా ‘లంజియల చెవుల కానందము’ మా యీ గ్రంథము పాణిగృహీతా శ్రవణానందములకు విమర్శ గ్రంథ మగుటచేఁ

పాణిగృహీతా శ్రవణానంద శృంఖల

యను పేరున వ్యవహృతి మగును.

దుర్నీతి.

భావనా బల సంపన్నుఁ డగు కవిరాజు మానవుని మానసమునకు

క్షణములో వికారమును గలిగింపఁ గలఁడు. ఈ యర్థమునే సంకుసాల నృసింహ కవి యిట్లు వాక్రుచ్చినాఁడు.

గీ. యతి విటుఁడు గాక పోఁ గూడ దస్మదీయ
కావ్య శృంగార వర్ణ నాకర్ణనమున
విటుఁడు యతి గాక పోరాదు వెస మదీయ
కావ్య వైరాగ్య వర్ణ నాకర్ణనమున.

కావునఁ గావ్యము నీతి దాయకమై యుండ వలెను. నీతి దాయకము గాక పోయినఁ గాక పోవచ్చును. కాని దుర్నీతి ప్రదము మాత్రము కాఁ గూడదు. అట్టి దాని వలన సంఘము వినాశమై పోవును.

కృతి భర్తలు పాణిగృహీతా శ్రవణానందములు శృంగార రస ప్రధానములై నీతి బోధకములుగ నుండ వలె నని శాసించిరి. కాని తిరుపతి వేంకట కవులు కృతి పతుల కోర్కెలు నెఱవేర్పఁ బ్రయత్నించి వల్లింత మాత్రమును దోఁపదు. కథా నాయకులకు వారకాంతలతోఁ బ్రసంగము గలుగుటచేఁ దన్మయత్వమును గాంచి వీరా పచ్చి శృంగార రస సముద్రమున మునిఁగి పోయి నీతిని మఱచి పోయిరి. ఆ శృంగార రసమైనను దుద కాభాసమై పోయినది.

పాణిగృహీత.

ఇందలి కథా నాయకుఁ డుదారుఁ డను సంపన్న బ్రాహ్మణుఁడు. ఈ యుదారునకు జలజాక్షి యను వారకాంతతోఁ బొత్తు గలిగించి యనేక కష్టములను గల్పించి తద్ద్వారా లోకమునకు నీతిని బోధింప వలె నని వీరి యూహ. కాని యీ యూహ కలలోని ముచ్చటలై పోయినది.

॥ చ. అరసితిరే! యుదారు గతి, యక్కట! యెంతకు వచ్చె! ద్రవ్యమా?

సుతిగ యశంబు గంగఁ బడెఁ జొక్కపు మేని పసం దడంగె దు
ర్భర మగు పాతకం బొకటి పైఁ బడె దుఃఖముతోడి పాటుహా!
దురితపు సంత వారసతితోఁ దగునే? తగు లాట మేటికిన్.

ఉ అ ౧౩౭ పా.

అని తుద నొకఁడు రెండు పద్యములలో నుదారున కనేక కష్టములు వాటిల్లెనని చెప్పిరి. కాని వెంటనే,—

“ ఉ. దాని ప్రసక్తి యెల్ల దిగఁ ద్రావి స్వకీయ పురమ్ము జేరి యా
పైని స్వభార్య దాను నొక పాటి గృహస్థుల పోల్కి నుండి ర
జ్ఞాన మడెల్లఁ బోయె భవసాగర మెందు ననార మంచు లో
లో నటిఁగెన్ మహత్వయ్యుడల లోలుఁడు గామియు దానఁ జేకుఱెన్.

క. ఆ పయి వేశ్య లనిసఁ ద
ద్వ్యాప్తి గల వార లసిస నత్యధి కాసూ
యా పరవశుఁడై చూడు స్వ
లోపము లన్నియును దలఁచి లో లజ్జించున్.

చ. తన భయ మింత లేమిఁ యదాయకలో సల యగ్రహారముల్
గనుఁగొని వానిపై ఋణము గల్గుటకున్ మది రోసి వానిఁ నె
ల్లను వెసఁ దీర్చి తల్లి తన లక్షణముల్ గని సంతసింప నీ
తిని గనె నెల్ల భంగుల నుదీర్ణ యశం బనిశంబు గ్రమ్మఁగన్.

అని చెప్పుటచే నీతి బోధ కేర్పాటు గాఁబడిన “ అరసితిరే ” యను పద్యము ప్రతిహతమై పోయినది. అదియుఁ గాక, ౯౨ పుటల గ్రంథములో జంజాటి పొందుచే నుదారుఁ డానంద సముద్రమున నోలలాడె నని శక్తి యున్నంత వఱకుఁ జదువరులకుఁ గామోద్రేకము గల్గు నట్లు వర్ణించి వర్ణించి యెప్పుడో యొకటి రెండు నిస్సారములగు పద్యములచే నీతిని బోధింపఁ బ్రయత్నించుట హాస్యాస్పదము.

ఇది యిట్లుండ జలజాక్షి బ్రాహ్మణ జాతి ననేక విధముల నిందించి నిందించి—

" ఉ. కావున నేను నీ పిదప కాలము నందలి విప్ర జాతిలోఁ
భావనురాలనై మెలఁగ వచ్చును సంశయ మేల? భార్యగా
నీవు పరిగ్రహించుటకు నీతులు జాతులు నాన కట్టకుఁ
గావలెఁ బూర్వ మం, డిపుడు గైకొను వారెవ రాప్రచారముల్.

౪ ఆ. ౧౭౭ పాణి.

అని నప్పు డుదారుఁడు దాని వాక్య చాతురి కలరి " నీ వని నట్లు బ్రాహ్మణ జాతిలో నిప్పు డనాచారము మెండైన " దని చెప్పుచు—

గీ. అరయఁగా లేక మీము వెలయాంద్ర టంద్రు
గాని యీ యర్థ మరి నేఁటి కాల మందు
ద్రవ్య మిడి పెండ్లి యాడిన ధన్యతముల
భార్యలకు నెల్లఁ జెల్లఁగా వచ్చుఁ గాదె?

౪ ఆ. ౧౩౧ పాణి.

అని వారకాంతలను డబ్బిచ్చి పెండ్లి యాడిన వారి భార్యలతోఁ బోల్చి నాఁడు. ఇంత కన్న దుర్నీతి యుండునా? ఈ గ్రంథమున దుర్నీతి యంతయు నీ సందర్భము నందే యున్నది.

వారకాంతలతో ధన మిచ్చి పెండ్లి యాడిన వారి సతులను బోల్చుటలో నీ నరస తిరుపతి వేంకటేశ్వరు లెంతమాత్రమును జంకి యుండలేదు. వీరి హృదయాంతరాళముల నెంత దుర్నీతి పాదుకొని యున్నదియు నీ యొక్క విషయమే విస్పష్టముగఁ దెలుపు చున్నది. వారకాంతలకును గన్యా శుల్క మిచ్చి పెండ్లి యాడిన వారి భార్యలకు నే విషయమున సామ్య మున్నదో యొకింత పరికింతము.

కన్యా శుల్క మిచ్చి పెండ్లి యాడిన వారి సతులు తమ్ముఁ దామే

విక్రయించుకొనిరా? అజ్ఞానాంధకారులును, ధనాశాపీడితులును దుష్టులు నగు తలిదండ్రులచే ముక్కుపచ్చలారని పసిప్రాయమున నక్రమముగఁ బ్రజ్ఞావిరహితులకుఁ గట్టిపెట్టఁబడు చున్నారు ప్రాయము వచ్చిన తరువాతఁ దమ భాగధేయమును నిందించుకొనుచు భర్తలతోఁ గూడి కాఁపురము సేయుచున్నారు. స్వయంవరమున భర్తలను వరించిన కాంతల వలెను బ్రాహ్మ్యాదివివాహములు సేయఁబడిన కాంతల వలెను భర్తలకు స్వాధీనలై తమ తమ జీవితాంతముల వఱకు వారి పద సేవ సేయుచు గార్హస్థ్య ధర్మమును బరిపాలించు చున్నారు.

ఇఁక వారకాంతలో, ధనము కొఱకు కాశపడి సిగ్గులేక స్వయముగ నట్టివారికైనను దేహముల నమ్ముకొనుచున్నారు వారు వీడను నియతి లేక ధన మిచ్చిన యెల్లరతోడను వ్యభిచరించు చున్నారు. ఎంతవఱకు ధన మిత్తురో యంతవఱకే విటులను జేరనిచ్చుచుం దరువాతఁ గాళ్ల కుక్కలం బోలు తమ తల్లులచేఁ గసరి కొట్టించి వెడలించు చున్నారు. ధన మిచ్చినంత కాలమైనను మనసీయక కృత్రిమ ప్రేమానురాగములం జూపుచు విటుల మానసములను దగ్ధము చేసి వేయు చున్నారు. అన్ని విధముల రసిక శేఖరుల మని విఱ్ఱవీఁగు విటుల జీవితములను విధ్వంసము సేసి వేయు చున్నారు.

ఇట్టి వారకాంతలకును ధనమిచ్చి పెండ్లియాడినవారి భార్యలకును నావంతయైన సామ్యమున్నదా? మన నరస తిరుపతి వేంకటకవు లీయంతరువు నెఱుంగఁ జాలక పోయిరి. సదస త్తారతమ్య జ్ఞానము పైపైని గలదా!

ఇంక నీ గ్రంథమున విచ్చల విడిగ దుర్నీతిని బోధించు ప్రసంగము లనేకములు గలవు. కాని గ్రంథ విస్తర భీతిచే వానిని విమర్శింపమాని కేవల మొక్కసంగతిఁ జెప్పెదము. పాణిగృహీతయా నీతులు బోధించునది!

శ్రవణానందము.

పాణిగృహీత యింతగ నీతులు బోధించినది గదా? ఇఁక శ్రవణానంద మొకింత పరికింతము.

“ప్రకృతానాముత్తమం వ్రత” మ్మనునట్లు నీతి విషయమున నీ రెండు గ్రంథములు నొకదాని కొకటి తీసిపోక ప్రతిఘటించి పని సేయుచున్నవి. మన సరస తిరుపతి వేంకటేశ్వర కవులు పాణిగృహీతలో వారకాంత కన్యాశుల్కమిచ్చి పెండ్లి యాడిన వారి భార్య వంటిదని మాత్రమే చెప్పినారు. శ్రవణానందములో నేజాతి వానిని గూడిన నా జాతిది యగునని నిశ్శంకగ వాక్రుచ్చినారు. వెఱ్ఱి మధుసూదనుఁడు దానికిఁ బరిహారోక్తిఁ జెప్పఁజాలక పోయెను.

అంతటితోఁ గుదిర్చినారా? అనవరతము వారకాంతలకు దాసులై చరించిన కాళిదాసాది కవుల కేమి కష్టనష్టములు వాటిల్లెనని వేశ్యమాత యడుగఁగా నాచార్యుఁడు “వారికిని మాకును జాల యంతరమున్నది. వారు చేసిన మంచి పనులనే గాని చెడ్డ పనులను జేయరా” దని నొక యసందర్భపు సమాధానము నొసంగెను. వారకాంతా సంపర్కముచేఁ గాళిదాసాది కవులకుఁ గలిగిన కష్టనష్టముల నుదాహరింపఁ జాలక వారకాంతా సమాగమము చెడ్డపని యనినంత మాత్రమున నీతిని బోధించినట్లగునా? అయిన నింత గ్రంథము ను వ్రాయ వలసిన యవసరమేమైనఁ గలదా? వారకాంతలతోఁ గూడఁ దగదని కరపత్రములను వ్రాసి పంచిపెట్టినఁ జాలదా?

అంతటితో నూరకొనక వేశ్యమాత “మీ వైష్ణవ కులజుఁడొకఁడు మా వెల పడఁతి నంటుకొన లేదా? అతనికి మీ వారందఱు బ్రహ్మరథము పట్టలేదా” యని యడుగ దానికి సమాధానమే లేదు.

పయిఁ బయి దాని చాతుర్యోక్తులకు సమాధానము నొసంగఁ జాలక యింటికిఁ బోయి మధుసూదనుఁడు వారకాంతల నంచుకొని వాఁడు చెడిలేదా వీఁడు చెడలేదా యని తనలోఁ దా నేనో వితర్కించుకొన నే గాని వేశ్యమాత చేత నా యెత్తలేక పోయెను. ఇంటి వెంత వితర్కించుకొనినను వేశ్యమాత ప్రశ్నములను గణించి వాదు "కొంత మాచార్య పుత్రుఁడు చెడిపో లేదా" యనినఁ గాళిదాసుఁడు చెడిపోయె నా యను ప్రశ్నమునకుఁ బ్రత్యుత్తర మగునా? కావున గ్రంథ విస్తర మొనర్చుటయే గాక యావితర్కము వలన లాభమేమి? కాళిదాసాదులు చెడిపో లేదా యను ప్రశ్నమునకుఁ బ్రత్యుత్తరము చెప్ప లేనప్పుడు నీతి బోధన కుద్దేశింపఁ బడిన యీ గ్రంథమునఁ గాళిదాసాదుల ప్రసంగమునే యెత్తికొనఁ గూడదు. అయినను వీరప్పుడు వేశ్యమాతతోఁ దాదాత్మ్యము నందుటచే నిట్టి విషమ ప్రశ్నములను వేయఁ గల్గిరి. కాని తరువాత వెళ్లి మధుసూదనుతోఁ దాదాత్మ్యమునంది "మము మాయలమారి ముండ" యను వేశ్యమాతకుఁ బ్రత్యుత్తరము నీయలేక పోయిరి. తా మిది వఱలో మధుసూదనుని వర్ణించిన వర్ణనమును ధ్వంసము సేసిరి. అప్రతిహతములగు వేశ్యమాత ప్రశ్నములు దుర్నీతిని వ్యాపింప జేయు సామర్థ్యమును గలిగి యుండలేదా?

కథను ముగించు నప్పుడైనను వీరు నీతిని బోధింపఁ గలుగు నట్లు కథా రచనము గావింప లేకపోయిరి. బాలామణి మధుసూదనాచార్యునితోడనే గాక వేఱొక్క విటునితోఁ గూడఁ బోవుచున్న దని తెలిపి యాచార్యునకును బాలామణికిని వియోగము గలిగించి యతికియు నతకని రెండు నీతులను జెప్పి కథను ముగించిరి. ఇచ్చటి సందర్భమును జూడ వీరు నాయికా నాయకులను విప్రలంభమును గలిగించి నేడ్పించుటలోఁ గథ ముగింపఁ దలంచి నట్లు తప్పక తోఁచును.

మధుసూదనుఁడు బాలామణిని వీడుటకు బాలామణి వేఱొక విటునితోఁ బోవుటయును నా వెనుక[illegible]యు గాని వేఱొక కారణము లేదు. ఆ సం[illegible]ము[illegible] [illegible]ను

" ఉ. అక్కమలాక్షి మాటిఁడును నగ్గలమై తనరారు పేర్మి పెం
పెక్కఁగఁ గొంతకాలము యథేష్ట సుఖమ్ములఁ దేలుచుండఁగా
నొక్కఁడ నత్తలోదరియు నొక్క యయోగ్యతఁ జేసెఁ గంబళిన్
మెక్కుచు వెంద్రుకల్ విడుక మేకొనుచోఁ గలవాన దేటికిన్.

అని సామాన్యముగ " బాలామణియొక యయోగ్యతఁ జేసె " నని చెప్పిరి గాని పాఠకుల కేవగలుగు నట్లు వర్ణింప లేకపోయిరి.

వీరు పంచమాశ్వాసారంభమున వ్రాసిన " ధనమా పోవుచు మానమా చెడును " మున్నగు నకార ప్రాసగల పద్దెములును దుష్టగల నాలుగైదు పద్యములును నీతిని బోధింపఁ జాలునని యూహించిరి. కాని వీరి యూహ మజ్ఞాన విలసితము. ఈ గ్రంథమునఁ గల యాభాసమును దుర్లలితము నగు శృంగార రస వారిధిలో నా చప్పని నీతు లదుగంటు మునిఁగి పోయినవి. అదియుఁగాక

సీ. తలి చంద్రు లింటి పెత్తన మొకించుక గోటు
జరుగ కుండెడి రీతిఁ జక్కఁ బెట్టి
ననుకూల మగు రీతిఁ దనకాంతి తనకెంత
యును వస్న వాసి నార్జనము సేయ
నతిభక్తిగల శిష్యు లెతు లెల్లవేళలఁ
దనుఁగొల్చి బుద్ధిమత్తను భజింప
లక్ష్మి సరస్వతుల్ దమ పరస్పర వైర
ములఁ వీడి తన గృహమ్మున వసింప
గీ. బాంధవ శ్రేణి యెల్ల సెబా సనంగ

సకల దిగ్దేశ రాజన్య సభల యందుఁ
దన యశమ్ము నిరంకుశత్వము వహింప
సుఖముగా నుండె నమ్మధుసూదనుండు,

అని మధుసూదనుఁడు శాలామణిని విడిచి పెట్టిన తరువాత సకల సంపత్సౌఖ్యములతోఁ దులతూఁగు చుండెనని చెప్పుటచేఁ దుది నీతులు సైతము ఝంఝామారుత విక్షేపముచే దూది పింజల వలె నెగిరి పోయినవి.

ఇంక నింత నీతి బోధయను పేరున దుర్నీతి బోధనము గావించు ప్రసంగము లనేకములు గలవు కాని చదువరులకు విసుగుఁ బుట్టించిన వారమగుదు మని గ్రంథ విస్తర భయముచే విరమింప నెంచి యొక్కసంగతిని మాత్రము చెప్పుచున్నారము.

భోగము వాండ్రొక్కనితోఁ గాక ధన మిచ్చినచో వారు వీరన కయెల్లరతోడను వ్యభిచరింతురు గావున వారకాంతలను గూడఁ గూడదని చెప్పుట నీతి బోధ యనిపించుకొనదు.

ధన మంతయు వమ్మయి పోవలెను సుఖ వ్యాధులచే శరీర మంతయుఁ జెడి పోవలెను ధన మీయక పోవుటచే నుంచి కొనిన వేశ్య మఱియు నితర విటులతో వ్యభిచరింప వలెను. వేశ్యమాత ముందు వెనుక లరయక కసరు కొనవలెను. నిందింప వలెను. తిట్ట వలెను. ఇంటికి వచ్చినఁ దలుపు వేసి గెంట వలెను. అప్పుడు నరివారు చూచి నవ్వ వలెను. సంఘము వలన ననేక బాధలు సంభవింప వలెను. కుటుంబ కలహములు ప్రాప్తింప వలెను. తినఁ దిండియుఁ గట్ట గుడ్డయు లేకపోవలెను. ఎచ్చట కేగినను దిరస్కరింపఁ బడ వలెను. ఇంక నిట్టి కష్టము లనేకములు ప్రాప్తింప వలెను. ఇట్టి యిక్కట్టులు తటస్థించి నప్పు డేడ్చుచు విటుఁడు నీతులు చెప్పినచోఁ జదువరుల మనస్సులు కరఁగును. ఎప్పుడైన విటునకు వారకాంతా సంయోగముచే రవంత సుఖము గలిగె నని వర్ణింప వలసిన ప్ర

సంగము వచ్చిన యెడలఁ జనవరుల కా విటుని ప్రవర్తనము నందును వానికిఁ గలిగిన సౌఖ్యము నెడలను బది రెట్లసహ్యము గలుగు నట్లు వర్ణింప వలెను.

అంతియ కాని నీతిఁ జెప్పవలసి వచ్చినప్పుడు మూకత్వమును వహించి శృంగార రసమును వర్ణింప వలసిన ప్రసంగము వచ్చినపుడు వెనుక ముందు లరయక సభ్యా సభ్య రచనా వివేకము లేక విచ్చల విడిగ మనసునఁ దోఁచినట్లు కలము పోయినట్లు కావ్యములను వ్రాయుట సుకవి లక్షణమా?

దుష్ప్రవర్తనముతో దింపుట నిముసము. నీతిని గల్గించుట మాటలు గాదు. కొలఁది మాటలతో వ్యభిచార వృత్తిలో దింపవచ్చును గాని వ్యభిచార వృత్తినుండి మఱలించుట చాలఁ గష్టము దుష్కార్యమునఁ ద్వరగఁ బ్రవేశ మగును గాని సత్కార్యమునఁ బ్రవేశము గలుగుట చాలఁ బ్రయాసము. కాని సరస తిరుపతి వేంకట కవులు మాత్రము నీతిని బోధించు టింత యనుకొనిరి కాఁబోలు!

నిష్పక్షపాత బుద్ధితో నీ రెండు గ్రంథములను బఠించు వారికివి నీతి బోధకములుగఁ గాక వ్యభిచార వృత్తిలోఁ బ్రవేశ పెట్టుటకుఁ దారపుకర్తల వలెఁ బని చేయుచున్నట్లు కాన్పింపక పోవు

అంకిత ప్రశంస.

పాణిగృహీత.

ఈ కల్పిత ప్రబంధము పుచ్చా సీతారామయ్యగారి కంకిత మీఁబడినది. వేయి న్నూట పదియారుల కాశించి శ్రీ పోలవరము జమీందారు వారి

యాస్థాన విద్వాంసులగు శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వర కవులు సీతారామయ్య గారి కంకితముగా నీకృతి రచించిరి.

ఒక భూపాలుని యాస్థాన కవులుగా నుండి వేఱొక సరసు నకుఁ దమ కృతి కన్య నొసంగుట యేటి న్యాయమో మాకు బోధ పడుట లేదు. ఇచ్చిరిపో! కృతి కర్తల కోరిక తీరినదా? కృతి భర్త చెప్పిన బహుమానము చేయలేదు. ఈ బహుమానింపమిని వీరు సీతారామయ్యగారి యెడల నెంతయు నగౌరవ భాజకమగు వ్రాతను వ్రాసిరి. ధనమున కాశించి తమ ప్రభుని మఱచి వేఱొక సరసునకుఁ గృతి నంకిత మీయ సాహసించిన వీరట్టి వ్రాతను వ్రాయుటలో నాశ్చర్యమేమి గలదు? కాని తమ తప్పిదమును పైతము మొకరిపై నారోపింపఁజూచుట కేవల మసంభావ్యము. "ఇట్టి వాని కంకితముగాఁ గృతిఁ జెప్పుట మా లోపమే" యని వీరు సీతారామయ్య గారికి లాఘవమును గలిగింపఁ జూచిరి గాని కేవల ధన సంపాదనమే జన్మ పరమావధిగాఁ గల యిట్టి వారిచేఁ గృతి నంద నభిలషించుట సీతారామయ్య గారి లోపమే యని లోకము నకుఁ దెలియక పోదు.

సీతారామయ్యగారు తమ వాగ్దత్త ప్రకారము వీరికి వేయి నూట పదార్లను బహుమతి సేయ కుండుటకుఁ గారణము లేకపోదు. వీరు గ్రహింప లేకపోయినఁ బోవచ్చును. పరేంగిత జ్ఞాన ధౌరేయత సామాన్యముగ నలవడు నదియా?

"మ. ఋతువుల్ పర్వతముల్ సముద్రములు నీరేజాకరమ్ముల్ శత
క్రతు ముఖ్యామర సంఘముల్ దలఁచుగాఁ గబ్బమ్ములం దెల్లెడన్
శ్రుతులందన్నుచు నుంటఁజేసి యిఁక నేజోద్యమ్ముగా నాత్మవృం
గృతినిర్మింపఁగఁ గోరెదన్ నయమునన్ శృంగారమున్ మీఱఁగన్

చ. మనుజున కిద్దరియో యొకతె మానిని యుండుట యొప్పునో? కట

ద్యున కనుకూలయైన విరిబోణి యయెంచొక నేమమో? యిటుల్
మనమున నెంచిచూడ నెటమంచి యిహమ్ముఁ బరమ్ము వ్రాయఁదో
వినవలె దీని కెంగయును వీలగుగాథ రచింపఁ డొప్పఁగన్.

౧ ఆ ౪౦, ౪౧. పాణి.

అని సీతారామయ్య గారు వీరిని కోరిరి. "అతని డెందమ్ము చందమ్ము గుఱుతెఱింగియు" నని వీరు వ్రాసిరి గాని సీతారామయ్య గారి యభిప్రాయమును మాత్ర మీడేర్ప లేకపోయిరి. ఇఁక వారి యభిప్రాయమును వీరెంత వఱకు గుఱుతెఱింగిరో చదువరులే యూహించు కొందురుగాత. పయిం బయి వీరు కృతి నాథుని యాశయమునకుఁ గేవల విరుద్ధముగఁ దమ కృతి కన్యను బాణిగృహీతగ వెలయించిరి.

పాణిగృహీత కేవల బాహ్య వేషముచే లోకమును మోహార్ణవమున ముంచివేయును. ఇది ప్రకృతి ధర్మము. దీని కెందును వ్యతిరేకము ను గనము. కురూపిణికిఁ గూడ బాహ్య వేషముచే నొకింత యందము గలుగును. తిరుపతి వేంకట కవుల కృతి కన్య యగు పాణిగృహీత సహజముగఁ గురూపిణి. ఆపై వీరు తమ కృతికన్యకు బాహ్యవేషమైన మనోమోహనముగ వేయఁ జాలక పోయిరి. ఈ పాణిగృహీత కిట్టి యవస్థ తటస్థించుట కిది యొక హేతువు.

పాణిగృహీత సహజముగఁ గురూపిణి యెట్లైనదో యని చదువరులు సందియం పడ వచ్చును. వీరి యితర ప్రబంధములతో దీనిని బోల్చి చూచిన నీ సందియము విడి పోఁ గలదు. ప్రారంభమున ననేక పద్యములతోఁ గృతిపతి నాశీర్వదించు నలవాటు గల వీ రిం దొక్క పద్యము చేతనే సీతారామయ్యగారి నాశీర్వదించిరి. పయిం బయి వారి వంశ వర్ణనము నతి క్లుప్తముగ నప్రగల్భముగ వచనమునఁ గావించిరి. ఆశ్వాసాంతములఁ గృతి పతి సంబోధనమును ద్యజించి వైచిరి.

కథా సందర్భము నంగలి పద్యములైనను భావ గాంభీర్య విహీనములై యున్నవి. ఈ హేతువులచేఁ సర్వాంగ సుందరి యగు కృతి కన్యను వాంఛించి యున్న సీతారామయ్యగారు విశ్రుతాకార యగు సరస తిరుపతి వేంకట కవుల పాణిగృహీత నరసి గవేషించి పలుకని ముఖాముఖగఁ జెప్ప నోడి కవులు పరేంగిత జ్ఞాన ధురీణులై యుందు రని తలంచి "యిదిగోఁ జేసెద నదిగోఁ జేసెద" నని తుదకు బహుమతి గావించుట మానివైచిరి. కృతి కన్య నడిగి నప్పటి సీతారామయ్య గారి యింగితము నెఱుంగఁ జాలక పోవుటయే గాక యిప్పుడఁ గూడ గ్రహింపఁ జాలక వీరు వారిని గుఱించి యగౌరవపు వ్రాతలను వ్రాసిరి.

ఆ గౌరవపు వ్రాతలను వ్రాసిన వ్రాయుదురు గాక. సందర్భము నైనఁ జూచుకొన నక్కఱ లేదా? "ఇదిగో నిచ్చెద నదిగో నిచ్చెద" నని బహుమాన మీయకయే కొంత కాలమునకు సీతారామయ్య గారు మృతి నందుటచేఁ తమ కృతి కన్య యగు పాణిగృహీతకు వైధవ్యము చేకూఱిన దఁట! అది కేవల వైధవ్యము గాదు. బాల్య వైధవ్యము! పాణిగృహీతకు వైధవ్యము సంభవించుటయు నా వైధవ్యము బాల్య వైధవ్య మగుటయుఁ బ్రపంచాతీత విషయములు! ఈ ప్రపంచాతీత విషయములను వీరు లోకమునకుఁ బ్రబోధించిరి. ఇది "నూత్నపుం గృతి" నిర్మించు ఫక్కి!

వితంతూద్వాహ మంతగా నిషేధింపఁ బడు చుండని యీ కాలమున వీరి కృతి కన్యకు వైధవ్య మనుభవింప వలసిన యవసరము లేక పోయినను నన్యథాకరించుటకు వీరి మన సొప్పినది కాదఁట! కాని సహగమనము చేయించుటకు మాత్రము బుద్ధి పొడమిన దఁట! ఇట్టి బుద్ధి పొడముటయే నిక్కమగు నెడల నది విపరీత బుద్ధి యనుటకు సందియ మక్కఱ లేదు. ఏమన? వైధవ్య యోగమే లేని పాణిగృహీతకు వితంతూ

ద్వారా మన నేమి! సహగమన మన నేమి? ఇది వింత మాట. ఇట్టి వింత మాటలచే వీరు తమ తప్పిదమును గప్పిపుచ్చి లోటంతయు సీతారామయ్య గారిదే యని లోకమును బ్రతారణము గావింప దలంచిరి. కాని వంచనము జయింప నేరదని వీ రెఱుంగరు.

నవీన నాగరికత కనుగుణముగ సర్వాంగ సుందరి యగు కృతి కన్యను గావించి యట్టిది చేసితిమని కొండంత యాసతో నెదురు చూచు చుండ వాంఛా భగ్నముగ నట్టి విశ్వ తాకార యగు పాణిగృహీత చేర వచ్చి నన్నుడు తిరస్కరించుటలో సీతారామయ్య గారి లోపమైన నున్నదియు లేదియు లోకమే నిర్ధారించును గాక. నరన తిరుపతి వేంకటేశ్వరుల వ్రాత యందలి సారస్యమును గూడ లోకమే పరికించును గాక.

అ న ం ద ర్భ ము లు.

పాణిగృహీతా శ్రవణానందములు రెండు ననందర్భములతో నిండి యున్నవి. ఈరెండుగ్రంథములే గాదు. వీరి కవిత్వమే యనందర్భములతో నిండి యుండును. మా చదువరులు చక్కగా బరిశీలింతురు గాక.

౧ ఉ. తగుదుమొ లేదొ యంచు మది దత్తరపాటొక యింతలేక మీ
దగు కయితమ్ము సూచితిమి యందది యిందిది యంచు బద్దెముల్
దగులుతు కందుకోనమొ మొకల్ దమరంపుదు టెక్కువుల్ వృథా
యగుగద వీరి నమ్రతలహా! తగు వారికివేల కాల్పనే॥

౧౬౫ పాణి.

* తత్తరపాటు=సంభ్రమము. అని యర్థము. తగుదుమో లేదో యని సంభ్రమము లేక యన నేమి సందర్భించినది? ‘‘తగుదుమో లేదో

యని సందియము లేక'' అని గాని ''యాలోచింపక'' యని గాని ప్ర యోగించిన నీ యసందర్భమున కవకాశము లేక పోవును. కాని వీరన్వ యము చెడు నను సందియము లేక సుంతయైన నాలోచింపక యతి కొ ఱకుఁ దత్తఱపాటును గాంచిరి. ఈ తత్తఱపాటు వలననే వీరు శకట రే ఫమును మఱచి పోయిరి. కానిందు, వీరంత తత్తఱపడుచున్నప్పుడు మ న మింక విమర్శింపఁ గూడదు.

౨. క. విధవ లనేకులు గల రా
విధవలలో మొట్ట మొదటి విధవ యెవఁడు నా
నధముపు వేశ్యలఁ గూడెనొ
విధవయె నా యనుభవమున వినిచెదఁ జూడీ'' ౨ఆ ౮౯పా౧.

చనిపోయిన భర్త గల స్త్రీ విధవ. కాని పురుషుని విధవ యను ట యవివేకము. లోకోక్తి కనుకరణ మను నెడల వైధవ యనవలెను. అయినను నిది శ్రవణానందము నందలి లోకోక్తి కనుకరణ మనినచో ''నా కళ్లు'' వంటిది గాదు. అది శబ్దము చెడి పోయినది. కాని యర్థ మొక టే. ఇది యట్టిది గాదు ఇది స్త్రీ వాచకము వీరు స్త్రీ పురుష భేద ము నెఱుంగఁ జాలక పోయిరి. అధము లనిన బాగుండును కాని వీరా యధమత్వము వేశ్యలకుఁ గల్పించినారు సందర్భ మన్న నిట్లుండవలయును.

౩. గీ. అభినయ మ్మది చూచిన యట్లు లయ్యె
గాన మీ రీతి చక్కని కాంతి గలుగు
పలు వరుస గల కిలుకుల కొలయు టగుదె
కవన మీ రెంటి కన్నను గష్ట మగునె? ౩ఆ ౨౭పా౧.

చక్కని కాంతి గల పలు వరుస గల స్త్రీ లెల్లను గాన విద్యా విశా రద లగుట యసంభవము కవనే మీ సంగీతాభినయముల కన్న గష్ట మైనదా యను ప్రశ్నమునకు వీరి కవిత్వము వంటి కవిత్వ మెలనడుట క

ష్టము గాదని ప్రత్యుత్తరము నిస్సంశయముగ నీయ వచ్చును.

౪౹మ. అన నచ్చేడియ భూషణ ధ్వనుల సౌల్పస్వారిగా నల్లఁ గ్ర
క్కునఁ గేళీ భవనమ్ము చెంతఁజని యాకుల్ పోఁకలున్ దక్కఁ గ
ల్గిన మేల్వస్తులు గూర్చి పళ్లెరమునన్ గీల్కొల్పి యొయ్యార మె
ల్లను సూపై చనుదెంచెనో! యనఁగ మెల్లన్ వచ్చి యచ్చేరువన్'
౩ ఆ ౫౦ పాణి.

అల్ల=ప్రసిద్ధిని దెలుపును. మందమను నర్థము గూడఁ గలదు. గ్ర క్కున ననఁగా శీఘ్రముగ నని యర్థము. మందముగను శీఘ్రముగను న న సందర్భ మేమైనఁ గలదా? అల్ల యనఁగాఁ దిన్నగ నని వీ రర్థము చె ప్పెదరు కాఁబోలు! అల్లన యనినఁ గాని యా యర్థము రాదని తెలిసి కొందురు గాత. మఱియు "నల్లఁ గ్రక్కున" ననుచో నట నున్న వేయిం చి నారు. దీనికిఁ గారణ మేమి? క్రక్కున యను శబ్దము లేదు. ఉన్నద నుకొని వీరు ద్రుతము పై సర ళాదేశము గావించిరి. గ్రక్కున యనియే శబ్ద స్వరూపము. అన్నా! భ్రాంతి యెంత పని చేసినది!

౫౹గీ. గుబ్బల బెడంగు పిఱుఁదుల గొప్ప తనము
మేని తళతళలును మోము మిసమిసలును
గలికి యైనంత మాత్రన గల్గు ని కృ
తమున మెచ్చితి నంచెదఁ దలఁతు వేమొ" ౩ ఆ ౫౨ పాణి.

సుందరములైన స్తనములును బృథుల నితంబమును దళతళ మను శ రీరమును మిసమిస లాడు మోమును స్త్రీ యైనంత మాత్రముననే (అనఁ గా నెల్ల స్త్రీలకును) గలుగు నఁట! ఇది ప్రకృతి ధర్మమా? వీరు గావిం చిన నియమమా? ఏ రొక వేళ "కలికి" యను శబ్దమును మీరు కేవ ల స్త్రీ పర్యాయముగ వాడి యుండ లేదు. కలికి యన సుందరి. కావు న సుందరి యైన నిట్టివి గలుగు నని చెప్పవత్తు రేమో. అట్లే చెప్ప వత్తు

లేని యది వచ్చియున్నాహా. ఏమన? సుందరి యైనంతనే యిట్టివి గలుగవు. సుందరి యెట్లగును? ఇట్టివి కలిగినఁ గాని సుందరి గానేరదు.

౬ ॥చ. కలదు ధనమ్మనంతముగఁ గంటికి నింటికి నంటు మాదుగుల్
కలవు సమస్తముం గలదు గాని యొకించుక లేని వారిలో
వల నొకరుండు నియ్యబలఁ బాణిగృహీతిగఁ జేయనేనిఁ గో
ర్కుల కెవగాని సంపదలు కుంకుమ లేని కులాంగనా మణుల్. ”

౩ ఆ ౭౧ పాణిగృహీత.

ఉదారునకు సమస్తమును గలదఁట! కాని జలజాక్షిని బాణిగృహీతగఁ జేయఁ బోయిన నేమియు లేని వాఁడయి పోవునఁట! పాణిగృహీత యన లంజె యని మా చదువరు లిది వఱకే యెఱుంగుదురు. లంజెను లంజెగాఁ జేయుట యన నేమో మాత్ర మెఱుంగరు. మేము నెఱుంగము. ఎవరు నెఱుంగరు. ఎవరు నెఱుంగనిది నరస తిరుపతి వేంకట కవులు మాత్ర మెఱుంగుదురు. తా మెఱింగినది ఏ రెల్లఱకుఁ దెలియఁ జెప్పుదురు గాత.

౭ ॥మ. అకటా! నే నటు శాఖవాటి, నట నీవాకంబపుం జాటునన్
వికచాబ్జమ్ము లిరుం గెలంకులను నావిర్భావముం జెంద మీ
న్నక వీక్షించుచు లజ్జ కొజ్జ వయి యానందింపఁ గాఁ జేయు నా
ప్రకృతిక్ లోనఁ దలంచినంత మది నీరంబౌ కురంగేక్షణా!

౩ ఆ ౭౬ పాణి.

ఇయ్యది యుదారుని పరితాపము. వికచాబ్జమ్ము లన జలజాక్షి సోగ కన్నులు. అవి రెండును గంబమున కిరు గెలంకుల నున్నవఁట! ఇది యెట్లు సంకర్భించును? కంబము చాటున నున్న రెండు కన్నులే గాక మొగము కూడఁ దిరోహితమై పోవును. కావున నొక ప్రక్క కొఱిగిచూడ వలెను. ఒఱిగిన రెండబ్జములు నొక్క దిక్కుననే యావిర్భవించును.

ఇఁక నిరు గెలంకుల నెట్లు సంభవించును?

౬ ॥గీ. తనదు చిత్తమ్ము నేయెడఁ దగిన సొగసు
కలుగు చెలి మిన్న కడ కంపఁ గాఁడి రాదు,
అట్టిచోఁ గేవలాన్యుల సంప నగునె!
దాత్యమున కన్న సతి పొందు తప్పిదంబె? "   ౩ ౪ ౧ ౩ పాణి.

సౌందర్యవతియగు కాంత చెంత కంపినచో (అనఁగా సుందరిని జూచినచో) నట నుండి మనసే తిరిగి రాదు. అట్టి యెడలఁ గేవలాన్యుల నంపఁ దగునా? ఇంతవఱకు సందర్భము గనే యున్నది. కాని తరువాత "దాత్యమున కంటె సతి పొందు తప్పిదంబా" యనినారు. ఇది దేనితో నం దర్భించునో సరస తిరుపతి వేంకట కవులే తెలుపవలెను గాక.

౭ ॥చ. అరమర లేక చిన్నతన మాదిగ నొక్కటియై పరస్పర
స్మరణము దక్క వేఱొక విచారము దూరముఁ జేసి విప్రలం
భరసము వెళ్లఁబుచ్చుచుఁ బ్రపంచ మెటులుంగనియట్టి యుగ్మముల్
విరహము పాలుసేయు నవివేకికి ధాతకు జన్మ మున్నదే? "
౮ ౪ ౬ పాణి.

ఈ పద్యము నాతెఁ డుదాహరించే జలజాక్షి చెంత కంపఁ బడిన రాయబారి. మఱియు జలజాక్షికిఁ బ్రాణవిభుఁడు. ఈ రాయబారియు జలజాక్షియుఁ జిన్నతనము మొదలు అరమర లేక యొక్కటియై యుండు వారట! మఱియుఁ బరస్పర స్మరణము దక్క వేఱొక విచారమే లేక విప్రలంభ రసము వెళ్ల బుచ్చుచుఁ బ్రపంచ మన నెట్టిదో యెఱుంగక యుండు వారట! "అరమర లేక చిన్నతన మాదిగ నొక్కటియై" యన వియోగ మన నెట్టిదో యెఱుంగక యెల్లప్పుడు నొక్క చోటనే యుండి యని యర్థము. పరస్పర స్మరణము తక్క నితర విచార మెఱుంగక యన నెప్పుడును బరస్పర సమావేశ లాభము నొందక వియోగము ననుభవిం

చుచు నని యర్థము ఈ యర్థమునే ముందుఁగల "విప్రలంభ రసము వెళ్లఁబుచ్చుచు" నను వాక్యము స్థిరీకరించు చున్నది. మొదట వియోగ మెట్టిదో యెఱుఁగక యనినారు ఇప్పుడో సమావేశ మెట్టిదో యెఱుంగక యెల్లప్పుడును వియోగమే యనుభవించుచు నని చెప్పినారు. ఇది యెంత సంబద్ధముగ నున్నదో చదువరులే యూహించు కొందురుగాక. అంతటితోఁ గుదుర లేదు. అట్లు విప్రలంభ రసమును వెళ్లఁబుచ్చుచుఁ (దుఃఖాతిరేకముచే) ప్రపంచ మన నెట్టిదో యెఱుఁగని వారిని విధాత విరహము పాలు చేసెనఁట! ఆహా! వివేక గరిమ! విప్రలంభ మన నేమో విరహ మన నేమో యరి మర యన నర్థమేమో యెక్కటిదై యన నేమో వీరికిఁ దెలియదు. వీరికి విద్వత్కవి బాలకళా నిధి బాల సరస్వతి యను బిరుదముల నిచ్చిన మహాత్ము లెవరో గదా?

౧౦ ఉ. జడమీవయ్య జగమ్ములెక్కటన నుచ్ఛ్వాసమ్మునంబొల్చు న
ట్టిడు నీకుఁ సహకారియాట ననుబోటిం జెప్ప నుంకించి నా
యకుఁగుఁ బెన్కమఱ్ఱాడి, వారులతాపాత్రిఁ హరింపఁగదా
పుడమిం బుట్టితి వాతెఱ్ఱిమ! నినుఁబోలుఁ దలఁదాల్పఁగఁ"

౮ ఆ ౩౫ పాణి.

ఎక్కటన=ఏకారణము చేతనని యర్థము. కాని యేవని కారణము చేతనని యర్థము లేదు. ఏకారణము చేత జగమ్ము లుచ్ఛ్వాసమునఁ బొల్చునో యట్టి వాఁడఁట! ఏమి సందర్భముగనున్నది! దిద్దుకొందురుగాక.

౧౧ ఉ. తల్లిని దుష్టురాలను చెనఁ దలపోయుచుఁ దండ్రి యోగ్యతా
భ్యుల్లసనంబు నూరక యహో! యని మెచ్చుచు సారెసారె క
ప్పల్లవ పాణి చెయ్యాల జపం బొనరించుచు నేగ నున్న వా
రెల్లను నంతరాయమగు టెంతయు శత్రులు కోడెకాండ్రకున్"

౩ ఆ ౩౬ పాణి

ఈ యేగిన యూతం దుదారుఁడు. జలజాక్షితో నెడబాపి తన నింటికిఁ దీసికొని రమ్మని యాప్తుల నంపుటచేఁ దల్లిని దిట్టుట సందర్భముగనే యున్నది. కాని చాలఁ గాలము క్రిందటఁ జని పోయిన తండ్రి యోగ్యతను గొని యాడుట యేమి సందర్భము? తండ్రి చనిపోవుటచే యోగ్యుఁ డందురా? అనుఁడు! మహాకవులు!

౧౨॥ ఉ. చిక్కిన మేనితో వగపుఁ జెందెడి డెందముతో స్వతఃప్రభన్
దక్కిన మోముతోఁ దనదు దాపునకున్ జను పుత్రుఁ దల్లిదా
మిక్కిలి గారవించి మును మించిన కెంచక పై నొకప్పు డెం
పెక్కిన ఫక్కి నీతి జనియింపఁ బ్రసంగ మొనర్చె నీగతిన్"

౪ ఆ ౩౪ పాణి.

తన దాపునకుఁ జను పుత్త్రునిఁ దల్లి గారవించిన దట! చను ధాతువు గమనార్థకము. ఆగమనార్థకము గాదు. తనదాపునకుఁ జను, ననఁగాఁ దనదాపునకు వచ్చునను నర్థములేదు. దాపున నుండి పరం బనుప్రయుక్తంబగునపుడు చనుధాతువు ప్రయోజ్యము. ఈసందర్భము వీరెఱుంగరు.

౧౩॥ ఉ. వచ్చెడి వైతులం గని జవాబెవరిత్తురు? సాహుకార్లకు
న్నచ్చెడి రీతిఁ జెప్పఁ దగు నాయకు లెవ్వరు? తండ్రి నాఁడె తా
నిచ్చిన సొమ్ము పుచ్చుకొను టెవ్వరు? కోరెడివారి కప్పు లి
ప్పించు టదెవ్వ? రెక్కడికి నేగిన నక్కడ కాఁపురమ్ములా?"

౪ ఆ ౪౧ పాణి.

తా ననఁగా నెవరు? ఈ "తాను" గారు తండ్రి నాఁటివారు. తండ్రి గాఁడు. "నీతండ్రి యిచ్చిన సొమ్ము పుచ్చుకొను టెవ్వరు?" అని గ్రంథకర్తల యభిప్రాయము. అది చెడి పోయినది.

౧౪॥ ఉ. అచ్చెరువుఁ జూచు టెట్టు? లిఁక నయ్యెడకేగు నుపాయ మెద్ది? యే
యొచ్చెము చేసినన్ జనని యొప్పెడి" నంచుఁ దలంచు నంతలో

నచ్చపలాక్షి యయ్యెడకు నాత్మపురమ్మును వీడి మున్న తా
వచ్చుటఁ జేసి కమ్మఁగఁ వ్రాసి తనంతన యంపె దూతికన్ ”

౮ ఆ ౫౯ పాణి.

ఒచ్చెము అనఁగాఁ గొఱఁత, న్యూనత, అవమాన మని రెండవ యర్థము “ ఏ మాయఁ జేసిన జనని గొచ్చె ” మని గ్రంథకర్తల యభిప్రాయము గాఁబోలు! అది యవమానముగాఁ బరిణమించినది!

౧౭౹౹ఉ. ఇంతియ కాక యున్న నిఁక నేపని నేనియు మాను టొప్పఁగా
కింతివా! నీకు నుత్తరము నేనియు వ్రాయన? యంత పందనే?
కంతునిసాక్షి నేఁడు నిను గాంచితి నెమ్మన మెప్ప టట్లని
శ్చింతతఁ గాంచె నింతయును సిద్ధము నమ్మిన నమ్మకుండినన్ ”

౮ ఆ ౭౮ పాణి.

పంద=షండుఁడు, భీతుఁడు, సమర భీరుఁడు నని యర్థము ఈ పదమున కీ యర్థములలో నేది చెప్పికొనిన ని పద్యము సందర్భము గలది యగును?

౧౮౹౹ఉ. ఒక్కనిఁ గూడి కాఁపురము నొప్పఁగఁ జేసెడి చాన పొందు లే
ఫక్కని జారుఁ డన్న దురుపద్రవముల్ గలిగించు? వింటి నీ
చక్కని గాక సర్వ జన సమ్మతమై మళయాళ మందుఁ బే
రెక్కెడి నగ్ర జాతులకు హీన కులాంగన తోడి కూటముల్ ”

౮ ఆ ౯౮ పాణి.

“ ఒక్కనితో గూడి కాఁపురముచేయు స్త్రీల పొందు జారుఁడను దురుపద్రవము నెట్లు గలిగించును? మళయాళ దేశము నందిట్లు గాక యగ్ర జాతులకు హీన కులాంగన (ఇక్కడ బహువచనము వేయవలెను) తోడి కూటముల్ వింటిని ” అఁట. ఇం దేమైన సందర్భ మున్నదా?

౧౯౹౹శా. పోని స్త్రీలు పునర్వివాహమునకున్ బోరామి వాదించు వి

జ్ఞానలోపండితు లేమిపాపము ధనాశఁ గూఁతు వృద్ధాత్ముఁడౌ
వానిన్ జేర్చు సపత్నిఁ గూడ దన వస్త్రాఁ డిచ్చు నన్నోష్ణకా
లాసంగమ్ము నెఱుఁగఁ భుజించు రిదియన్యాయమ్ము గాకుండునే?
రఆ ౧౧ర పాణి.

వృద్ధాత్ముఁ డనఁగా వృద్ధుఁ డని వీరి యభిప్రాయము. కాని యాత్మకు బాల్య యౌవన కౌమార వార్ధక్యావస్థలు లేవని వీరికిఁ దెలియదు.

౧౭ ॥సీ. ఎవరు పూర్వపు టాచార మెఱుఁగు వారొ
వారలకు శాస్త్ర ముత్తర వాది యిచటఁ
దక్కు వారల కీ జోలి తగుల దెవ్వ
రేని నడిగిన నోరెత్తరిట్టు లనిన॥ ర ఆ ౧౨౩ పాణి.

ఎవరు పూర్వాచారము నెఱుంగుదురో వారికి శాస్త్ర ముత్తర వాది యనుట యసందర్భము. పూర్వాచారపరాయణులకు శాస్త్ర ముత్తర వాది కాని పూర్వాచారము నెఱింగినంత మాత్రమున వారి కుత్తర వాది కాఁ జాలదు. ఆచారములను మార్చుకొన వలె నని ఘోషించు సంఘసంస్కర్తలకుఁ బూర్వపు టాచారములు తెలియవా? వారికి శాస్త్ర ముత్తర వాది యగుచున్నదా? శాస్త్ర ప్రకారము వర్తించు వారెవరైన నున్న వారి కుత్తరవాది యగును. ఈ సందర్భమును వీ రెఱుఁగఁ జాలక పోయిరి.

౧౮॥సీ. ముక్తి కామిని తోడ ముచ్చటించిరి గాని
వెల వెలందులఁ గాంచి కులుకరైరి
ఉపనిషత్కాంతల నుంచుకొనిరి గాని
పశుపు తొత్తుల యానఁ బాఱరైరి
సాహితీసతి తోడ సరసమాడిరి గాని
కులవిహీనలఁ జేరఁ దలఁపరైరి

కీర్తిభామినులకు మూర్తి నిచ్చిరి గాని
గుత్తలంజెల పొందు గోరలేరి
గీ. తరతరమ్ముల నుండి యిందనుక నీకొ
లమ్ము వారలు నేటికి లలన కతనఁ
గొలమునకు నీకు నిహపరమ్ములకు నొక్క
పెట్టఁ జెడఁ దగినంత యిక్కట్టు వచ్చె" ౫ ఆ ౧౫ పా.

మన పూర్వులు ముక్తికాంత తోడను నుపనిషత్కాంత తోడను సాహితీ సతి తోడను కీర్తికాంత తోడను సంబంధము గలిగి యుండిరే గాని నీ వలె భోగము వాండ్రతో సంబంధము గలిగియుండ లేదు. నీకే యీ దుర్బుద్ధి పుట్టినది. అనవలెను. మన పూర్వులందఱు ముక్తికాంతాదులతో నుండిరి. నేటికీ జుగుప్స వలనఁ గొలమునకును నీకును పోఁగాలము వచ్చిన దనుటచే సందర్భము చెడినది. పద్యము వ్రాసితి మను నుత్సాహమే గాని వీరికి సందర్భముగ నున్నదియు లేనిదియుఁ దెలియదు.

౨౦. ఉ. వైదిక జాతిలోఁ బోడము వారని కల్మికి నెల్లవై యని
ర్వేద మనమ్ముతో నిరువివేకము దక్క కళత్ర యావన
శ్రీ దిగులొందఁ బాడు వెలచేడియ నుంచెసి యిన్ని బోటికిన్
మాదిరి సేయ నీ భువనమండలి నొండొకఁ డుండఁ బోలునే!"
౫ ఆ ౧౭ పా.

ఉదారుఁడు పాడు వెలచేడియ నిదివఱకే యుంచినాఁడు. అగుటచే నిట "నుంచెసి" నను తద్ధర్మార్థక క్రియ యప్రయోజ్యము. "ఉంచిన" యని భూత క్రియను బ్రయోగింప వలెను.

౨౧. ఉ. ఇప్పటి కైతగాండ్ర హాహా! యిఁకఁగిలి పీసాళ యెంత నేర్పెసైఁ
జెప్పెద రాంధ్రపుం గవిత నీ! యవి పండితు లాదరింతురే?
తప్పుల కుప్పల కృతులు తంపట పెట్టుట కేసెఁ బూర్వము

దాఁప్పిరే? వీరిఁ జూచియొకో? యూరక నీకుఁ జనించె వేదుఱుల్"

౫ ఆ ౫౮ పాణి.

ఇప్పటి కవు లింగిలీషు చదివి తెలుఁగులోఁ గవిత్వము సెప్ప వారఁట! అక్కటతన వారి కృతులు తప్పులు కుప్పలఁట! పూర్వ మందు (మన పూర్వులు) అట్టి కృతులను దంపట పెట్టుటకైన నొప్పికొనలేదఁట! పూర్వకవు లెవ్వరైన నింగ్లీషు చదువు కొనినారా? పూర్వము మన దేశములో నింగ్లీషు భాష యుండెడిదా? ఆహా! విజ్ఞానము! నిజ మాలోచించు నెడల వీరి కంటె నింగ్లీషు చదివి తెనుఁగులోఁ గవిత్వము సెప్ప వారే ఘను లని నిస్సంశయముగఁ జెప్పవచ్చును. ఏమన? ఇంగ్లీషు చదువు కొనిన తెలుఁగు కవులు దేశ చరిత్ర జ్ఞానము గలిగి యుందురు. మహా కవుల మని విఱ్ఱవీఁగు వీరి కా జ్ఞానము లేదు. ఇంగ్లీషు చదివి తెలుఁగు కవిత్వము సెప్ప వా రజ్ఞాను లని శిక్షించు వీరు స్వయముగఁ దమ యజ్ఞానమును బైటఁ బెట్టుకొనిరి. సూది కొఱకు సోదెకుఁ బోగాఁ బ్రాఁత అంకులు బైటఁ బడినవఁట! ఇంగ్లీషు చదివిన యాంధ్ర కవులను దూషించుట కేమిగాని ముందు "కైతగాంధ్రు" శబ్దమును వీరు సమర్థింతురుగాక.

౨౨. చ. మునుపు మహాకవీంద్రులు సముజ్జ్వలశక్తిఁ జొనర్చు కబ్బముల్

వినుతికి నెక్కఁ గాని యవివేకుల కూఁతలు తాటి యాకు లం

దున నశియించె నోటఁ బడు తుంపురు లేసియు నిప్పు డచ్చు వ

చ్చిన కతనన్ జగాన విలసిల్లెడి మేటి కృతుల్ నశించెడిన్"

౫ ఆ ౫౬ పాణి.

పూర్వ కవీంద్రులు వ్రాసిన పుస్తకములు వినుతి కెక్కినవి కాని యవివేకుల కూఁతలు తాఁటి యాకులలోనే నశించినవి. ఇప్పు డట్లు గాదు. అచ్చుకూటములు వెలయుటచే నోటి యందుఁ బడు తుంపురులైన విలసిల్లుచున్నవఁట! గొప్ప కావ్యములు మూలఁ బడుచున్నవఁట! నోటియందుఁ

బడు తెంపురు లన నేమో మాకుఁ దెలియకున్నది. నోటఁ బడు ననఁగా నోటినుండి యని వీరి యభిప్రాయము గాఁబోలును! ఈ యర్థ మిందు రాదు. కాని యిప్పు డచ్చుకూటములు వెలయుటచే దుష్ప్రబంధములు గూడఁ బ్రకటింపఁ బడు చున్న వని మేము నంగీకరింతుము. కాని యూ మంచి చెడ్డలను మా చదువరులే నిశ్చయించుకొం దురు గాత.

౨౨॥గీ. కాల మహిమమ్ము గాని యే కాలమందు
వచనము రచించు వారు కవనము నందు
పేరు గాంచిరి యెంతటి పేద తనము
వచ్చెఁ గవితా లతాంగి కివ్వారి కతన.

క. అపశబ్దమ్ములతో వచ
నపుఁ గవితలు మొదలు వెట్టి నారాయణ! మూ
ర్ఖపు మనుజు లక్కటా! కవి
త పదమ్ములు విఱుగఁ గొట్టిరి నిర్దయులై.

గీ. సంస్కృతాంధ్రమ్ము లందు వచన కవనము
మున్ను రచియించు వారలు నున్న వార
నర్థి మగు పాండితియును బర్వు కవనమ్ము
గలిగి విద్యావిదుల మెప్పు గాంచు వారు.

గీ. పాలను భవించువారు యవాగువాక్క
యపుకు ద్రావిన రిక్తు లంచనరువారి
సరి కదా? వారి కదియు యశము ఘటించు
లేమి నది ద్రావువారి కాలీల యెట్లు?"

౫ ఆ ౫౮ మొదలు ౬౧ వరకు పాణి.

వచన కవనము వీరి కిష్టము లేదు. అగుటచే నంద ర్భాసందర్భము నరయక వీరు వచన కవనమును దత్కర్తలను నిందింతురు. ప్రథమమున

నే కాలమందును వచన కవనము రచించువారు లేరనిరి. కాని తరువాతఁ బూర్వము సంస్కృతాంధ్రముల యందును వచనము రచించు వారు మిగుల వైదుష్యమును బద్య కవనమును గలిగి వెలయు వారనిరి. అఖండ పాండిత్యమును బద్యకవనమును గలిగిన వారు గద్య కవనము గావింప వచ్చును గదా? అట్లయిన వచన కవనము గావింప రా దననేల? ఇది యిట్లుండ నిచ్చి వచనమును వ్రాయు వారు పద్య కవనమునఁ గూడఁ బేరు పొంది యుండవలె నను విషయమును విమర్శింతము. వచనము వ్రాయు వారు పద్య కవనమునఁ బ్రసిద్ధి వహించి యుండవలసిన యవసర మేమి? వచన కవనము గావించిన యపయశమును బాయుటకా? అట్లు గాక వారి పద్య కవనము వలన గద్య కవనమున కేమైన యాధిక్యత గలుగునా? ఏమియు లేదు. కావున నీ వాదము నిర్మూలము. అజ్ఞాన విలసితమును. కవనమునకు గద్య పద్య విభేదము లేదు. ఈ విషయమును మేముపక్రమణికలో విస్పష్టము గావించితిమి. వీరు వచన కవులు కవిత పదములను విఱుగఁ గొట్టు చున్నారని వ్రాయించినారు. ఈ సందర్భమున మేము చదువరులపై నొకభారమును మోపుచున్నారము. ఓ చదువరులారా! పై పద్య గమనిక యెంత సరళముగ నున్నదో పరీక్షించి కవిత పదములను విఱుగఁ గొట్టు వారు వచన కవులో వీరో తెలుపుదురుగాత.

తే॥గీ. ఇప్పుడిక నొక్క కర్మ మది యేమన? నేర్చిన యంతలోనఁ గ
బ్బపుఁ బను లాచరింప నది పండితులౌ కవులొప్పఁజూచి "యీ
కవితము సెప్పనేల!" యని గాఢముగాఁ దల వ్రాయఁ దిట్టి దా
ని పయి విమర్శనం బొకఁడు నింపుదు రంతకు ముమ్మడుంగగఁ"

గీ ఆ గీత పాణి.

మా విమర్శనమునకుఁ గారణ మీ పద్దెమున వీరే చెప్పిరి గావున నీ పద్యము నిఁక విమర్శింపఁ బనిలేదు.

౨౫. చ. ఎరు పోక యింత లేక చరియించుటచే నల కాంతపై మన
బరిగి యదెంత ద్రిప్పినను నట్టీను తాఁ జలియింప దయ్యె న
త్తరుణికి నంతకున్ మును ప దన్మయమయ్యె మనోవికార, మా
యిరువురి లోపమేమొ? యట నీకని దే యపరాధ మెమ్మొయిన్'
౫ ఆ. ౮౩ పుట.

ఎరుసు అన నీర్ష్య యని యర్థము. కవి జలజాక్షి విషయములో నీర్ష్య యింతయు లేకుండఁ బ్రవర్తించుటచే నాతని మనము జలజాక్షిపై లగ్నమైన దఁట! ఈ కవిని సంస్థాన విద్వాంసుఁడుగా నుంచుకొనుఁ డని యుదారునకు జలజాక్షిగారు బోధించినది. అట్టి విషయమున నిచ్చట నెరుసు అను పదము నేల ప్రయోగింపవలెను? వీరి కే శబ్ద మే సందర్భమునఁ బ్రయోగింపవలెనో తెలియదు. ఈ శబ్దము నెట్టి స్థలమునఁ బ్రయోగింపవలెనో వీరికిఁ దెలుపుటకుఁ దిమ్మయ విరచితమగు రాజశేఖర విలాసము నందలి యొక పద్యము నుదాహరించుచున్నారము.

గీ. వానిలోన నగ్ర వనజాక్షి చల్లాంబ
మఱియుఁ దన్న పోలఁతి మల్లికాంబ
సవతు లెరుసు లేక సతతంబు మెలఁగుచు
సవతు లేక యుంద్రు సమ్మదమున"

౨౬. గీ. స్త్రీకి స్వాతంత్ర్య ముండుట చెల్ల దంచుఁ
జెప్పు మను వంత వెఱ్ఱియే? చెడి కొలమ్ము
నల్ల గంగను గల్పదే? యెఱుఁగ నేర
కూరకయ శాస్త్ర కర్తల మీఱ నగునె?" ౫ ఆ. ౮౯ పుట.

శాస్త్ర కర్తలను మీఱ నగునే? యనుట యసందర్భము. శాస్త్ర కర్తలను మీఱరు. దూషింపరు. శాస్త్రములను మీఱెదరు.

౨౭. క. కాకమ్ము లఱచె మున్నే,

"కో కో" యని కోళ్లు గూసెఁ గోకమ్ములు సు
శ్రీ కలిమి విజ్జపీఁగ ది
వాకరుఁ డుదయించెఁ దెల్లవారె జగమ్ముల్" ౫౧ ఆంగ్ర గనా.

కోళ్లు "కో కో" యని కూసిన వఁట! ఇది వింత మాట. కోళ్లు "కొక్కొరోకో" యనికూయును గాని "కోకో" యనికూయవు. వీరు శ్రవణానంద మున "ఉ ఉ ఉ ఊ ఊ" యటంచుఁ గోళ్లు కూసె నని వర్ణించిరి. ఇందుఁ "గో కో" యని కూసె ననినారు. వీరు చేతికి వచ్చిన ట్లెల్ల వ్రాయుదురు గాని ప్రకృతి ధర్మమును బాటింపరు కాని పాణిగృహీతా శ్రవణానందములు రెండును నూత్నప్రబంధకృతులే. ఇది యిట్లుండ నీ పద్యమున నింకొక విశేష మున్నది. కాకులు కూసిన వఁట! కాని యంతకు ముందే కోళ్లు కూసిన వఁట! ఆహా! ఈ ద్రావిడ ప్రాణాయామెందులకో. ఓ చదువరులారా! మీ కిది వింతగాఁ దోఁప వచ్చును. కాని యిందు వింత పడవలసిన యవసరము లేదు. ఏమన? వెరసిలో వేంకటేశ్వరుఁడు గారు ద్రావిడులు గాదా?

౭౮ ఉ. ఎంతటిభాగ్యమే? యనుచు నెంతయదృష్టమొ? యంచు నెంతబల్
వింతటె? యంచు నెంత పొరలేని తలంపులె యంచు ముక్కుపై
నింతులు కేలు వెట్టికొని యెల్లపుడుం నుతియించు నాకు నీ
వంతయె నిక్కమైనను రసంతయుఁ గూడవు జీవనస్థితుల్"
౬ ఆ. ౫౧ పాణి.

ఇందలి "నుతియించు" ననునది జలజాక్షికి విశేషణమగుచున్నది. కాని యింతులకగుట లేదు. ఇంతులకు విశేషణమని గ్రంథకర్తల భ్రమ. ఇది భ్రమయే. దిద్దుకొందురు గాక.

౭౯ గీ. భార్యఁ బాలింపుమని విన్నవచ్చియున్న
యుత్తరమ్మునఁ జగుచుననున్నయట్టి

తల్లి మాటను బాలింపఁ దలఁచుటో కొ-
న్నే, నచటికేగుదాన? యిన్నుపుము పిడిచి''

౬ ఆ ౬౨ పం.

దిగువ, అనఁగా నగ్రమని యర్థము కాదు. అగుటచేనిది యిట సందర్భింపలేదు. వీరు చివర''యను నర్థమున నెల్లయెడలఁ దిగువనియే ప్రయోగించుచున్నారు వీరికెవరు చెప్పిరి తెలియదు.

౩౦ ‹‹చ. కళవళమందుచున్ వెతలఁగందుచుఁ గుందుచునున్న బోటి య
వ్వేల వలపున్ మగఁడటకు వచ్చిన యంతన తేఱచూచి వె
క్కాల దిగఁద్రావి యాతని చివిన్ బడి కుల్కఁగ సాగ నద్దిరే!
వెల చెలి కబ్బ నవ్విరహ వేదన సైపన శక్య మెట్లగున్ ''

౬ ఆ ౧౩ పం.

జలజాక్షి వెతలఁ గందుచు నుదారుఁడు వచ్చినంతనే విచార ముడిగి యాతనితోఁ గుల్కసాగెను. వెల చెలికిఁ గల్గు విరహ వేదన దుస్సహ మెట్లగును. అఁట! ఈ తుదివాక్యము పూర్వ వాక్యముతో నేమైన సందర్భించినదా? మనోహరుఁ డరుదెంచి గారవింప నే కాంత కులుక కుండ గలదు? అట్టియెడ జలజాక్షి మాత్రమేల కులుక కుండును?

౩౧ ‹‹క. యమ్మాశాస్త్రి గారికి
నమ్మిన మీ దాసి చరణ నతముఖ్యరై దం
డమ్ములు సారెకు మ్రొక్కుచు
నిమ్మెయి వ్రాసికొను మనవు లివ్వివి యయ్యోన్ ''

౬ ఆ ౯౭ పం.

ఈ ‹‹ యమ్మాశాస్త్రిగా '' రెవరు? ఉదారుఁడు గారా? ఆయన కిది పర్యాయ నామమా? కానప్పుడీ విచార మేమిటి? శ్రవణానందమున మధుసూదనున కుత్తరము వ్రాసి నప్పటి తెలివి తేటలు సైత మిప్పుడు

ప్రయోగింప లేక పోయిరి. ఇది యిట్లు లుండనిండు. " ఇట్లు వ్రాసికొను మనవు లివియైన " వట' అన నర్థమేమో సరస తిరుపతి వేంకట కవులే సెలవీయ వలెను.

౩౭. చ. కడుపున కింత యన్నమును గట్టుకొనంగను బ్రాంత చీరలే
నిడుఁ డిది చాలునా యసువు లెంతకు నీచెడు మేన నుండు న
క్కడ దనుకన్ భవచ్చరణ కంజములన్ గని పెట్టుకుందు నిల్
దుడిచెదఁ బ్రక్కలన్ బఱతుఁగొల్లటి కర్మము నెంచుచున్ బ్రియా!

౬ ఆ ౧౦౫ పాణి.

" తినుట కన్నమును గట్టుకొనుటకుఁ బ్రాంత చీరలును నిచ్చినఁ జాలు. నా మేనను బ్రాణము లెంత వఱకు నుండునో యక్కడ దనుక మీ పాదములను నమ్ముకొని యుందునని జలజాక్షి ప్రార్థించినది. కాని యక్కడ దనుకన్, అన నంత వఱకు నని గ్రంథకర్తల యభిప్రాయము. అది యిందు లేదు. దిద్దుకొందురు గాత.

శ్ర వ ణా నం ద ము.

౧. ఉ. శ్రీయును వాణియున్ వలయు కీలని జామరముల్ గ్రహించి సై
సేయ సమస్త నిర్జర విచిత్ర కిరీట మణీ ఘృణీ నవ
శ్రీయుత పాద పీఠమగు సింగము తత్తడి మీఁద నొప్పు భ
ద్రాయుతమూర్తి శాంకరి ముదంబిడు వేంకటరత్న మంత్రికిన్ "

౧ ఆ ౧ శ్రవ.

ఇందలి యసంబద్ధమును మా గురువర్యులు కవితా విమర్శన ఖండనమున వివరించి యున్నారు. అద్దానినిట నుదాహరించు చున్నారము.

" ఇందు శాంకరి సింహ వాహనా రూఢయగు నప్పుడు లక్ష్మి స

రస్వాతులు వింజామరలు వీచుటయు, దేవతా కిరీట మణి శ్రీయుత మగు పాద పీఠ ముండుటయు, వర్ణింపఁబడినవి. సింహము నధిష్ఠించుట హయము నధిష్ఠించినట్లే. వారు సందర్శించిన నానా రాజులలో నెవ్వరైన హయాది రూపము లైనప్పుడు సైతము సింహాసనము నధిష్ఠించినప్పుడు పాదముల క్రింద నిడుకొను పీఠమును గాళ్లకుఁ గట్టుకొంటయు, వింజామరలు వేయించు కొంటయుఁ జూచి యుండిరి కాఁబోలు! సింహాసనము నధిష్ఠించినపుడు పాద పీఠ ముండును గాని హయాది రూపాలకుఁ బాదకీలు ముండదు. రికాబు లుండును. ఈ రికాబులును పాద పీఠములే యని చెప్పుకొన్న నిట్టి పాద పీఠములు సమస్త..... శ్రీయుతము లని వర్ణింపఁ జనదు. ఏన్గుమీఁదఁ గట్టినట్లు సింహము మీఁదను గుఱ్ఱము మీఁదను జాడోలు కట్టుట యుత్సవాదులఁ బ్రాకర్షింపఁ బడు లక్క బొమ్మల యందుఁ దక్క మఱియెందును లేదు కాన నిట సింగపు గద్దియ యని సవరించుకొనినచోఁ గొంత బాగుగనుండును. మఱియు నింకలి "వలయురీతి" ననునది యతికి వలయురీతి లేకయది అక్కఱ లేని రీతిని వీచుట లేదని యమూల్య మగు నర్థము నిచ్చుట కాదా? "

౭ సీ. ఏనాఁటి కొక గుహ్య గాన శాస్త్రంబు రెం
డవ గుహ్య సాహితీ డంబరంబు
ఏనాఁటి యిలా సత్కవీ శాసనంబు రెం
డవ యిల్లు చతురాన నాననంబు
ఏనాఁటి ప్రియ శిష్యుఁ డానాఁడు సంభవుం
డటు మీఁది శిష్యుండు వ్యాసమౌని
ఏనాఁటి పుత్రు లబ్యేశ్వరు మునులు దే
వ మనుష్యు లెల్లరుఁ బౌత్ర భ్రాతృ
గీ. లట్టి జగదేక సామ్రాజ్య మధిగమించి

వీణ చేఁబూని పాట గావించి మగనిఁ
గరఁగఁ జేసెడి యవ్వాణి వరము లొసఁగు
రాజహితుఁడగు వేంకటరత్న మునికి.

౧ ఆ కి గ్రవ.

" ఇందు సరస్వతికి మొదటి శిష్యుఁడు వాల్మీకి యనియు నటుమీఁది శిష్యుఁడు వ్యాసమహాముని యనియు మూఁడవ పాదమునఁ జెప్పఁబడి యున్నది. సరస్వతి యొద్ద వీ రిరువురు విద్యాభ్యాసముఁ జేసిరని యే మహాకవియుఁ జెప్పియుండ లేదు. అచ్చటచ్చటఁ గొందఱు కవులు సరస్వతి మాకుఁ దల్లి యనియు మఱి కొంద ఉపాస్య దైవత మనియు, మఱియుఁ గొందఱు భార్య యనియుఁ జెప్పుకొను వాడుక గలదు. దానిం జూచి యీ గ్రంథకర్త వాల్మీకియు వ్యాసుఁడును సరస్వతికి శిష్యులని కల్పించెను, వీరు శిష్యులు గారు. సరస్వతి నుపాసించు వారు. మొదటి కవి వాల్మీకి యనియు రెండవ కవి వ్యాసుఁడనియు హృదయమున నుండుటచే నీయన సరస్వతికి మొదటి శిష్యుఁడనియు రెండవ శిష్యుఁ డనియు భ్రమసి వ్రాసి యుండును. ఇట్లు వ్రాయుటకు మఱియొక కారణము గూడఁ గనుపట్టుచున్నది. " సంగీతమపి సాహిత్యం సరస్వత్యాః కుచద్వయమ్ " అను శ్లోకార్థమును దస్కరించి " ఏనాటి కొక గుబ్బ గాన శాస్త్రంబు రెండవ గుబ్బ సాహితీ డంబరంబు " అని మొదటి పాదమున వ్రాసి యట్లే రెండవ పాదమును గూడ వ్రాయఁ గడంగి యొక యిల్లు సత్కవీశానన మనియు రెండవ యిల్లు చతురాస నానన మనియుఁ గ్రమభంగముగాకుండ నే నుడివెను. కాని చతురానన శబ్దముపై నానన శబ్దము వేయుట చింత్యము. ఇంతియకాక బ్రహ్మదేవుని నాల్గు మోము లందు సరస్వతి నివసించి యున్నదని కవులు ఘోషించుచుండఁగా నాననం బని యేకవచనము ప్రయోగించుట యప్రయుక్తము. జాత్యేక వచన మనుటయుం బో

లను. బ్రహ్మకు నాల్గు మోములు గలవని యెఱుంగని వారలైన సమన్వయించు కొందురను కొనుటకును చతురానన శబ్దము నాల్గు మోములు గలవాఁడని మేలుకొలుపు చున్నది. ఇట్లు క్రమ భంగము గాకుండ వ్రాయుటకే వాల్మీకి మొకటి శిష్యుఁడనియు వ్యాసుఁడు రెండవ శిష్యుఁడనియు నుడువుట. తుదకు విసుగుఁ జెంది నాల్గవ పాదము నెట్లయినఁ బూర్తిఁ జేయ నెంచి యందుఁ గ్రమ భంగమును కొప్పు కొనిరి ''

౧౯, ౨౦ పుటలు. అట్టహాసము.

౩ ''సీ. పాపిష్ఠ రాజుల పాలి దయ్యమ్ము సం
ధ్యా వందనమునకు బావ గారు
పరదేశ సంచార కరణమ్మునకు రైలు
జప తపమ్ముల కెల్ల సవతి తల్లి
ముక్తి కాంతా సంగమునకుఁ బారుపుఁ గత్తె
సద్బ్రాహ్మ్య వ్యాసక్తికిఁ జాటు డప్పు
ఆనందమునకు దివ్యాంగనా సంగంబు
రాజసంబునకు గారాల కూఁచి
గీ. భాగ్య భోగ్యమ్ములకు నెల్లఁ బట్టుఁ గొమ్మ
యఖిల వేత్తృత్వమునకు దివ్యాంజనంబు
సరస జనులకుఁ గర్ణ రసాయనంబు
కవిత యిట్టిది యని చెప్పఁగాఁ దరంబె'' ౧ ౭ ౧౩ శ్రవ.

కవిత్వము సంధ్యావందనమునకు బావ గారఁట! అనఁగాఁ గవులు సంధ్యా వందనము సేయ రనుట. '' జప తపమ్ముల కెల్ల సవతి తల్లి '' యని రెండవ పాదమునఁ గలదు. ఇది కేవల పద్య పూరణమునకే ప్రయోగింపఁ బడినది. కాకున్న స్వల్ప కాలములో ముగియు సంధ్యా వందనము సేయ నీయని కవిత దీర్ఘ కాలము సేయఁ దగిన జప తపమ్ములను జేయ నీ

య గని వా రెత్తి చెప్పవలెనా? దీనికేమి? కవిత సంధ్యావందనము సేయించు మానుట యసందర్భము. ఇది కేవలము ప్రకృతి విరుద్ధము! వాల్మీకి వ్యాసులు మను సంధ్యా వందనమును మానుకొనిన ధర్మ బాహ్యులని యన మీరు సాహసింతురా? వారు తపోధనులు కారనఁ గలరా? తిక్కనాదుల విషయమునఁ గూడ నట్లనఁ గలరా? వారి యంతటి మహా కవులు గలరా! తిరుపతి వేంకట కవులు మానినా రేమో. కాని ఏ రట్లు మానుటచే నిజముగు నెడ నది కవిత్వమువలనే యని వాక్రుచ్చుటకు సాహసింప రని మేము నమ్ముచున్నారము. ఆధునికులలోఁ గూడ సంధ్యా వందనము సేయు కవు లెందఱు లేరు? మఱియు నిందే కవిత "పర దేశ సంచార కరణమ్మునకు రైలు" అని వర్ణించినారు. ఇది మఱియు ననందర్భము. ఏమన? రైలు పర దేశ సంచార సాధనము గాని కారణము గాదు. కవిత్వమో. కారణము. సాధనము గాదు. అట్టి యెడలఁ గవితను ధూమ శకటముతోఁ బోల్చుటేటి సందర్భము?

౪ "గీ. కవులు నూతను లనియును గత నవీన
మనియు నాక్షేపణ యొనర్తు రంచు మేము
కొంచె మెఱుఁగుదు మైనను "క్రొత్త క్రొత్త
కొమ్మన" యటన్న సామెత నమ్మినాము" ౧ ౮ ౧౪ శ్రవ.

కవులు నూతనులే గాని కత నవీన మనుట యసందర్భము. ఏమన! ఇందలి కథ కల్పితము. ఈ మాట చెప్పకొనవలెను.

౫ "సీ. అతి రహస్యంపు సంగతికిఁ దాళపుఁ బెట్టె
మంచి చెడ్డలకుఁ జూపించు త్రోవ
కాలయాపనకుఁ జక్కని యుపాయం బమి
త్ర ధ్వంసమునకు ఫిరంగి గుండు
ఘన కార్యములకుఁ బెట్టినపేరు దారిద్ర్య

భంజనమ్మునకుఁ దుపాకి దెబ్బ
యాపన్నివారణ కౌషధ ప్రాయమ్ము
తులలేని సుఖ దుఃఖములకుఁ ద్రాసు
సీ. ఆత్మ సంరక్షణమున కిమ్మైన కోట
సంశయమ్మునకు వినాశ సమయ మరయ
సకల లోకోపకారంబు సలుపు సుజన
మైత్రి కన్నను వేఱొండు మహిని గలదె॥ ౧౮ ౨౮ శ్రవ.

ఈ పద్యము జాతీయోక్తులతో నిండియున్నదని గ్రంథకర్తల తలంపు. కాని యొకటి రెండు సమంజసముగ నున్నవి గాని తక్కిన వన్నియు నాభాసములై పోయినవి. ఇందుఁ జివర ॥సుజన మైత్రి కన్నను వేఱొండు మహినిఁ గలదె॥ యని వ్రాయించినారు. ఈ లేని దేది? ఈ సచరాచర ప్రపంచమున వేఱొండు వస్తువే లేదని యపార్థము స్ఫురించుచున్నది. వీరొకవేళ ॥సుజనమైత్రి కన్నను నుత్కృష్టమైనది మహినిఁ గలదా॥ యని మా యభిప్రాయము. కావున ॥నుత్కృష్టమైన॥ దను పదము నధ్యాహారము సేసికొనవలయునని వాదింపఁజూచెద రేమో? ఇది యసంగత వాదము. ఇట్టి పదము నధ్యాహారము సేసికొనుట కన్న నే పడికట్టు రాయియో తీసి వేసికొనుట మంచిది. కాని పడికట్టు రాయి లేకుండ వీరు పద్యమును గుదుర్ప లేకపోయిరి. ఎట్టి పద మధ్యాహార్యమో వీరెఱుంగరు.

ఉ॥చ. ఇలఁగల మంత్రి పుంగవుల కెల్ల అకుణ్ణ దల దాటి బుద్ధిలో
పల గురువంతయై కవుల పాలిఁటి కల్పనగంబు భాతిఁ గో
ర్కెలొసఁగు రామచంద్ర నగరీ నరసాధిపుఁ గూర్మి మంత్రియై
చెలమయ మంత్రి వర్ధిత విశేష యశస్సిత దిక్తటీకుఁడై॥
౧౮ ౩౭ శ్రవ.

బుద్ధి యందు బృహస్పతి యంతటి వాఁడని గ్రంథకర్తల యభిప్రా

యము. "అందు" అని సప్తమిఁ బ్రయోగించుటకు "లోపల" అని నిర్ధారణ షష్ఠిఁ బ్రయోగించిరి. ఈ నిర్ధారణ షష్ఠి ప్రయోజనము వీరికిఁ దెలియ నట్లున్నది.

" నిర్ధారణ షష్ఠికి లోపల వర్ణకం బగు "

నని చిన్నయసూరి.

౭ చ. పదునగు సన్న యన్నమును బట్టి వరల్చినఁ గాని జిహ్వ కే
ల్పోకలని యుంచి నేయియును గాయసమూఁ బలు పిండివంటలుఁ
మదికిముదంబొసంగెడి ఘుమంఘుమఁ బొప్పెడి కాయగూరలుఁ
బోదలఁ దగీయ పస్సిగ్గఁ దిని పోదురు ప్రాహ్ణు లెంద ఱేనియుఁ

౧ ఆ. ౪౭ శ్రవ.

సన్న బియ్యపు టన్నమును నేయియు క్షీరాన్నమును బిండి వంటలును గాయగూరలును జెప్పి సూపము, చారు, మజ్జిగ మున్నగు వానిని లోగొనమి నియ్యది యసందర్భపు భోజనమై పోయినది. ఆది శబ్దమును బ్రయోగింపమి నీ యవస్థ తటస్థించినది. మృష్టాన్న మనినచో వీరికింత పద్యము వ్రాయవలసిన కష్టమును మాకు విమర్శింప వలసిన యవసరమును లేక పోవును.

౮ శా. ఆరూఢాఖిల భోగ భాగ్యములచే నా పద్మనాభమ్మ యం
దారోగ్యాయు రపారసౌఖ్య గుణగణ్యాకార సౌభాగ్య స
త్కారన్ వేంకట రత్న మంత్రి గనియెన్ గామేశ్వరీ నామ క
న్యా రత్నమ్మును సొంపు పెంపు వెలయన్ గామేశ్వరీ సత్కృపన్"

౧ ఆ. ౬౧ శ్రవ.

"వేంకటరత్న మంత్రి కామేశ్వరీ కరుణచేఁ గామేశ్వరి యను కన్యను గనెను" ఇచ్చట నారూఢాఖిల భోగ భాగ్యములచే నను పద మెందులకు? కామేశ్వరీ జననమునకుఁ గామేశ్వరీ కృప కారణ మగుట న్యాయమే.

కాని యంతటితోఁ గుసురక యారూఢాఖ్యల భోగభాగ్యములు గూడఁ గా
రణము లగుచున్నవి. అట్టియున గర్భిదులకు సంతాన ప్రాప్తి లేదా? ఈ
వ్యర్థ పద మసందర్భముసు గలిగించినది. మఱియు ననిర్వాచ్యమను న
పార్థమును గూడఁ గలిగించుచున్నది. ఇది గ్రహించి దిద్దుకొందురుగాత.

౯. చ. వెలధన మింతయుంచనిన వేగమె యాధిప మిచ్చి మచ్చు మం
దుల వెకఁజల్లి నల్లు కడు దొంగ విలాసము లూను కట్టి బొ
మ్మలఁ గవఁ గూడువారి యధముంబగు జన్మము నొక్క జన్మమా?
వలచిన కాలికలఁ గవయు వారిది జన్మము గాక తల్లిరో!"

౧ ఆ ౯౧ శ్రవ.

బాలామణి వెనుకను ముందును గూడ డబ్బున కాశించి యెల్లరతోఁ బోవుట స్త్రీలకుఁ గగని యనేక విధములఁ జెప్పినది అట్టి కాంతలకు సౌఖ్యము లేకనినది. ఇట విటులను దిట్టినది. ఇది యసందర్భము. వీరి కవిత్వమునకుఁ బూర్వాపర సందర్భ శుద్ధి లేదు.

౧౦. ఉ. చిన్న తనమ్ము నందు సమశీల వయస్కులఁ బిన్న వారలన్
గ్రన్నన గూడి యల్లరి నొనర్చుచు నుండఁగఁ జూచి పెద్దలే
మన్నను సర్వదా మన గృహమ్ముల నుండెడి వానికింత య
త్యున్నతి వచ్చెఁగా?" యనుచుఁ గోచునునాకు మునమ్ము నెమ్మదిన్

౧ ఆ ౯౯ శ్రవ.

మనమునఁ గోచునది యాశ్చర్యమా ముసమా? ఆశ్చర్య మనవలెను. వీరు ముద మనుటచే మా కాశ్చర్యముగా నున్నది!

౧౧. వ. ఇట్లు తన తెనయ నొప్పించి యిప్పవి యెట్లు సమకూరునని మనమ్మున యోజించు చున్నంత నొక్కనాఁడు దైవ వశమ్మున నమ్మధుసూదనుఁడు"

"యోజించు" అనఁగాఁ "గూర్చు" అని యర్థము. "ఆలోచిం

చు " నను నర్థము కాదు. గ్రంథకర్తల యభిప్రాయము. " రోచించు చు " ననిన నేడేరును.

౧౨ ఉ. వచ్చుట కేమి గాని పయివారలు చూచిన లేనిపోని పె
స్వచ్చలుపన్ని యీతని గుణమ్ములు మంచివి గావటంచుఁ దా
రచ్చట నచ్చటం బలికి యల్లరి సేతురు లోకులన్న బల్
ప్రముచ్చులుసత్యమెన్నుదురె?లోకముమాయనుమాఁకుడున్నదే
౨ ౮ ౭ శ్రవ.

ప్రముచ్చులన దొంగలని యర్థము. అపకీర్తినిఁ గలిగించు వారు దొంగ లెట్లయ్యెదరు? ఇంతకంటె హాస్యాస్పద ముండదు. దిద్దుకొందురు గాత. దీనితోఁబాటు రస భంగమును గలిగించిన " మాయను " అను దానిని " మాయఁగ " నని దిద్దుకొనునది.

౧౩ ఉ. ఇంతకుఁదప్ప వేరొకటి యేదియు లేదిఁక సందియంబు కా
సంతయటన్న వృద్ధయను " నయ్యది సత్యమె లోకులైన వా
రెంతటి వారినైన నిటులెంచుదు రైనను వారివల్ల నా
వంతయు మీకుఁ గార్యమును నట్టిది లేదుగదా? తలంపఁగన్ "
౨ ౮ ౯ శ్రవ.

మధుసూదనుఁడు మహాకవి. కవులకు లోకులతోఁ గాక మఱెవ్వరితోఁ బని యుండును? " తిరిగి నాఁడను గదా! పరదేశములను విద్యా ప్రసంగములకై తలిరుఁబోఁడి " (౫ ౮ ౭౧ శ్రవ) అని వీరే మధుసూదనుని చే ననిపించినారు. ఇఁక " మీకు లోకులతో నేమిపనియున్న " దనునది యేమి సందర్భముగ నున్నది? గొప్పవాఁడైన కొలఁది లోకులతో నెక్కుడు సంబంధముండును కాని లోకు లా గొప్ప వానిని దిరస్కరింప లేకపోవచ్చును. అంతేగాని లోకులతో మధుసూదనునకుఁబని లేదనుట యవివేకము.

౧౪ ॥మ. ధనమా? లోపము లేదు విద్యయును మీదాస్యమ్మునం జేసి కై
కొని నీకన్నియు రూపు రేఖలకుఁ దక్కుంగల్గు మా వారిలోఁ
గను గీర్తిగను హెచ్చు తగ్గు గదు వేడ్కన్ సాటి గో ట్లూరి
తిని వర్తింపఁగఁ జేయకుండుటకు నెంతే నెంతు స్వాంతమ్మునన్ ॥
౧ ఆ ౨౨ శ్రవ.

దాస్యమనఁ బరిచర్య యని యర్థము. దాస్యము చేసి విద్య గ్రహించిన దన గురుకుల వాసముఁజేసి (గురు శుశ్రూషఁ గావించి) చదువుకొనిన దని భావము. శాలామణి మధుసూదను చెంతఁ జదువుకొనినదా! లేదు లేదు. “ మీ దాస్యమ్మున ” ననఁగా “ మీ దయ వలన ” నని గ్రంథకర్తల యాశయము. కాని యీ యర్థము జెప్పుటకు వీలులేదు. సవరింప వలెను.

౧౫ ॥సీ. గానమ్ము వంటి సత్కళల గల్గునే? వేద
విదుల కయ్యాదియుఁ జిక్కదురు గాక” ౨ ఆ ౭౪ శ్రే.

వేద విదులకు సంగీతము గిట్టదనుట ప్రకృతి ధర్మమునకుఁ గేవలము విరుద్ధము. ఏమియుఁ దోఁపమి నీ రీతి సందర్భముగ నాల్గవ పాదమును బూరించిరి. ఏ రీతిఁ బ్రక్రమ భంగము కాకుండు నట్లు మాత్రము పాటు బడిరి. వేద విదులకు గానమునం గల యాసక్తి యద్వితీయము. సంధ్యావందన కాల మతిక్రమించి పోవుచున్నను బాట పూర్తి యగు నంతదనుక వేద విదులు సభలోనుండి కదల కుండుట మే మనేక పర్యాయములు పరికించితిమి మా యనుభవము నకు విరుద్ధముగ నీ శ్రవణానందమునఁ జూచితిమి. ఇది నూత్నపుం గృతి గాదా?

౧౬ ॥సీ. చక్కెర విల్కాని సామ్రాజ్య లక్ష్మి నాఁ
బ్రక్క నున్నప్డు చూపట్ట వలదె?
కేళికారీతిఁ జొక్కించు వేళలను జం

త్రపు బొమ్మ పోల్కెఁ గన్పట్ట వలదె?
ఎదురుగాఁ బోతెంచు నెడ విలాసంపు సం
పదల ప్రోవనఁగఁ జూపట్ట వలదె?
రతి పెంచుకొన్న గారంపు గీరంబు నా
భాషించు నప్పుడు గన్పట్ట వలదె?
గీ. విటుల మోహింపఁ జేసెడి వేళ లందు
మచ్చు మందుల గొన్న నా మసలవలదె?
సాని సాని యనంగనే సంబరింతె
వేగు రీతుల దాని సంసారి యనరె! ౨౬ ౯-౭ శ్రవ.

ఈ పద్య మిచ్చట నెంత మాత్రమును సందర్భింపలేదు. బాలామణి యిదివఱకు విటుని మొగ మెట్టిదియో యెఱుంగదు. అట్టి దానికి విటులతో నుండుమని బోధించుట సందర్భముగాని విటులతో నప్పు డట్లుండ వలదా? ఇప్పు డిట్లుండ వలదా? యని ప్రశ్నించు టేటి సందర్భము? దీనికి వెనుకటి పద్యమును ముందటి పద్యమును గూడ సందర్భముగనే యున్నవి. కాని యీ పద్యము మాత్రము పూర్వాపరములతో నెంతమాత్రమును సందర్భింపక "ఆలు లేదు చూలు లేదు కొడుకు పేరు సోమలింగ మన్నట్లున్న" దను సామెతను జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుచున్నది. నందర్భాసందర్భముల నరయక సరస తిరుపతి వేంకట కవులీపద్యరూపమునఁ దమ యభిప్రాయమును వెడలఁ గ్రక్కుకొనిరి.

౧౭. సీ. తైకదాఁటియు బనారసు కండువా దాఁటి
గబ్బి గుబ్బలకాంతి గంతులిడఁగ
గాగరా దాఁటి పైఁ గట్టు పుట్టముదాఁటి
తొడల యందంబడా వడినొనర్పఁ
గర్ణమ్ములనుదాఁటి గండ స్థలముదాఁటి

కమ్మలకాంతి యాగడముఁ జూపఁ
దలదాఁటి మొలదాఁటి తళ్కు మీఱెడి మేల్మి
బంగారు జడ బరాబరులు సేయఁ
గీ. పార్శ్వగత వృక్షగళిత పుష్ప ప్రకీర్ణ
మై శుక పికాళికల కూజితాభిరామ
మై మలయ మారుతోపేతమై తనర్చు
నట్టి యాఁవేటి యొడ్డున నరిగి యరిగి ''

3 ఆ ౨౫ శ్రవ.

బాలామణి తాల్చిన కమ్మలకాంతి తొలుతఁ జెవులను దాఁటుచున్నదఁట! కమ్మలు చెవులకు వెనుక నుండునా? వీరు సందర్శించిన నానా రాజులలో నేరికైన నట్లున్నవి కాఁబోలు! కమ్మలుండుటచేఁ జెవుల కొక యందమే గాని కమ్మల కాంతి చెవుల పైఁ బ్రసరింపదు. గండస్థలములపైఁ బ్రసరించును. కాని సరస తిరుపతి వేంకట కవులు కమ్మల కాంతిని గండస్థలములు గూడఁ దాఁటించినారు! ఇఁక నెక్కడ నాగడముఁ జూపుచున్నదో? చిత్రము! ఈ పద్యము నందే బంగారు జడ మొదటఁ దల దాఁటి పిదప మొల దాఁటిన దఁట! కమ్మల కాంతి చెవులను దాఁటు నట్టిదో బంగారు జడ తల దాఁటు టట్టిదే జడ మొల దాఁటిన దాఁట వచ్చును. కాని తల దాఁటుట యెందు నుండదు. ఈ పద్యమున వీరు దాఁట్లు వేయుటకుఁ జూచిరి సమర్థులు! కాని యసందర్భములను బరికింపరైరి.

శా. వన్నెల్ గుల్కెడి నవ్వ నెమ్మొగముతో వాలారు లేఁ జూపుతో
నన్నుంబై యసియాడు నన్నడుముతో జానైన చన్దోయితోఁ
గన్నుల్ చల్లఁగఁ జేయఁ జాలు వగతోఁ గంపించు మై దీవతో
వెన్నాడం గలవేణి కాభరముతో వెన్నాడెఁ దా నాతనిన్.

3 ఆ ౨౭ శ్రవ.

వది యొద్దున మధుసూదనునిఁ గలిసికొన నాతని వెన్నంటి పోవునపుడు బాలమణి నెమ్మొగమున నవ్వు వన్నెలు గుల్కుచున్న దఁట! దీనికి వెనుకటి పద్యమున,—

"సీ. చెట్టు చెట్టునకు విచ్చిన పుష్పజాలంబు
వర్షించు వలిపిల్ల వాయువులకు
నడుగడ్డునకుఁ బల్లవాంతికములనుండి
కెరలి పైఁబడు చంద్రకిరణములకుఁ
దేప తేపకు దిమ్ము దిరుగ జుమ్మని మీఁదఁ
బడి హళాహళి సేయు భ్రమరములకు
మాటిమాటికిఁ గామమంత్రముల్ తెనిఁగించి
విప్పి చెప్పెడి శుకపికములకును
గీ. గెరలి యన్యోన్యమును రతిక్రీడ సల్పి
కోరికల కీరికలొసంగు శారికలకు
ధైర్యమును ధారవోసి తత్తటము నందు
మెల్ల మెల్లనఁ బరువిడుఁ, బల్లవోష్ఠి" (౩ ఆ ౨౬)

అని వర్ణించినారు. ధైర్యమును గోలుపోయిన వారి ముఖముల యందు నవ్వు వన్నెలు గుల్కుచుండు ననుట యశ్రుతపూర్వము. ఇది క్రొత్త వింత! ధైర్యమును గోల్పోయిన వారి మొగము చెన్ను తఱిగి యుండును. ఓ చదువరులారా! ఈ పద్యమును గాంచిన మీ ముఖముల యందు నవ్వు వన్నెలు గుల్కుచున్నదా? ఇది నూత్నపుం గృతి సుఁడీ!

౧౯ "సీ. చిన్ని వన్నెల మోము చెల్వు వడ్డికొసంగు
చిన్నారి పొన్నారి చెమట దాని
నాయాసమున తెప్ప లల్ల నల్లన నార్చు
శ్రీయుతం బగు కన్నుదోయి దాని

నొసలయు నిట్టూర్పు వాయువులచేఁ దబ్బిబ్బ
లై యుబ్బు పెన్గుబ్బలమకు దానిఁ
గరఁగి నీరై నాసికను జాలు వారు సిం
దూరంపు తోరంపు సౌరుదాని
గీ. కలకల ధ్వని లోలయఁ బొంకమ్ము మీఱు
జాఱు మొలనూలు గల కటి స్థలము దానిఁ
గంది యున్నట్టి పాద యుగంబు దానిఁ
గనియె మధుసూదనుండు వెన్కకును దిరిగి॥ 3 ఆ. అవాశ్రవ.

బాలామణి చిన్ని వన్నెలు గల మోము సౌందర్యమును వన్నె కిచ్చునట్టి చిఱు చెమట గలదఁట! బాలామణికిప్పుడు చిఱుచెమట పట్టుటకుఁ గారణము గలదా? వసంత కాలమున మనోహరమగు నదీ తీరమున సాయంతనమునఁ గౌముదీ విహారము గావించు వారికిఁ జిఱుచెమట గలుగుననుట యంత సరసముగ నుండదు. అయినను బాలామణి హృదయమునఁ గామాగ్ని రగులుకొనుచుండుటం జేసియు స్వయముగ నిప్పుడు ప్రియుఁడగు మధుసూదనునిఁ గలిసికొనుటకు ధైర్యమును గోలుపోయి యాయాసమున నడుచు చుండుటం జేసియు బాలామణికి చిఱు చెమట పట్టెనను టొకింత సరసముగనే యుండినను దుదకు నీ రా సరసమును విరసము గావించి వైచిరి. నాల్గవ పాదమున నెట్లు వర్ణించిరో చూడుఁడు. బాలామణి మోమునఁ గల సిందూరపు బొట్టు కరఁగి నీరై ముక్కు పైఁ బ్రవహించుచున్నదఁట! ఇంతటి యసందర్భ మెందును నుండదు. ప్రథమ పాదములో వర్ణించి యుండియు మఱలఁ నిటఁ జెమటను వర్ణించుట చేఁ బునరుక్తి. ప్రథమ పాదమునఁ గల చిఱు చెమట నాల్గవ పాదమున నింతటిది యగుట యసంభవము! సిందూరపు బొట్టు సామాన్యముగఁ గరఁగి పోవునది గాదు. చెమ్మగిల్లి యధిక శోభావంత మగును. “చెప్పు

శృంగా నిద్ర చిన్ని జాబిల్లిచే సింధూర తిలకంబు చెమ్మగిల్ల" నని యె ల్లసాని పెద్దన వ్రాక్రుచ్చినాఁడు! ఇంకను దెలియకున్న వీరు తమ వైష్ణ వ శిష్యుల నడిగి తెలిసి కొందురు గాత!

కాని వీరు పూర్వాపర సందర్భములఁ జూచికొన కుండి నందులకు మా కాశ్చర్య మగుచున్నది. మలయ మారుతము వీచుచున్న దనినారు. అది కేవల తరుశాఖా చలన జనితమా? కాదు కాదు. కల్లోలినీ తరంగ సంఘట్ట నోత్పన్నోత్ప్రసార జలకణ సముదయమ్ముగం జలకమాడి వికసత్కు సుమ పుంజముల పై విహరించినది. అయ్యది రెట్టించినది. అంతటితోఁ గుదిరినదా? పార్శ్వ తరు శాఖాంతరములనుండి నదీ తీరము పైఁ జంద్ర కిరణములు ప్రసరించుచున్నవి. అట్టియెడ నింత చెమట పట్టిన దని వర్ణించిన నసందర్భమై పోవునని వీరు తలంప లేక పోయిరి.

మూఁడవ పాదమున నింత కంటెను విచిత్ర మగు నసందర్భమును ప్రాయించినారు. నిట్టూర్పు వాయువులచే నా బిబ్బోకవతి యుబ్బు పెను గుబ్బలు తబ్బిబ్బులై పోవు చున్నవఁట!

"తబ్బిబ్బు" అనఁగాఁ దాఱుమాఱు అని యర్థము! స్తనములు తాఱుమాఱు అగుట యన నేమో సరస తిరుపతి వేంకట కవులు సెలవిచ్చెదరు గాత.

౨౦. చ. సరసుఁడ వంచు నెంతయును జాతురి గల్గిన వాఁడ వంచు, సుం
దరుఁ డవటంచు నిన్గని యెసన్ గదియన్ గమకింప నాపయిన్
గరుణయొనంగదా యె నిది కాముక ధర్మమె? కోరు దాని నీ
వరుస ననాదరింపఁ దగవా? మగవారల కెందు నావుడున్"

౩ ఆ ౩౭ శ్రవ.

బాలామణి మధుసూదనుని గూడుటకు మనస్సులోఁ బ్రయత్నించినదఁట! మనస్సులోఁ దలంతురు. ప్రత్యక్షముగఁ బ్రయత్నింతురు. బాలామణి యట్లే చేసినది. కాని వీరు మాత్ర మా సంగతి నెఱుంగఁ జాలక

యసందర్భపు వ్రాఁతను వ్రాసినారు. మఱియు బాలామణి ''యిది కాముక ధర్మమా?'' యని పృచ్ఛించినది. మధుసూదనుఁడు కాముకుఁడై యిప్పట్టున బాలామణినిఁ దిరస్కరించిన నిట్లు ప్రశ్నింప వచ్చును. కాని కాముకుఁడు గాని వాని నిది కాముక ధర్మమా? యని యడుగుట ధర్మమా? సందర్భమా?

౨౧. గీ. ఇటులు పల్కెడి కాంతల కుటిల వచన
ములను వినియును వినని యట్లొలయఁ జేసి
రయము మీఱంగఁ జనెఁ గవి ప్రవరుఁ డంతఁ
దన మనము నందు సందేహ మినుమడింప'' ౩ అ. ౫౨ శ్రవ.

ఒలయఁ జేసి యన వ్యాపింపఁ జేసి యని యర్థము. మాటలను వ్యాపింపఁ జేయు టేమి? హాయి! హాయి!! వర్ణనా వైదగ్ధ్యము!

౨౨. సీ. బ్రహ్మదేవు మొగమ్ము పడఁతికిఁ బడకిల్లు
చేసి పెట్టిన యట్టి చేవకాఁడు
హరి యురస్థల మొక్క యంగనామణికి శ
య్యాతలమ్ముగఁ జేసి నట్టి ఘనుఁడు
సాంబు శరీరంబు నంబుజాక్షికి దార
వోయింపఁ జేసిన మాయకాఁడు
''స్త్రీలఁ జూడ'' మటంచుఁ దెగ నీల్గు పెద్ద పె
ద్దల గర్వముల గంగఁ గలుపు వాఁడు
గీ. తత్కర స్పర్శ తన్మృదుతర వచశ్శ్ర
వణములను బీజముగఁ బునర్భవము నొంది
యంతలో వృద్ధిఁ జెంది కొండంత యగుచు
నాతనికిఁ బ్రోవ రోసఁ బ్రత్యక్ష మయ్యె'' ౩ ఆ. ౫౩ శ్రవ.

మన్మథుఁడు సరస్వతికి బ్రహ్మదేవుని మొగమును స్వాయముగఁ బడక

టిల్లు చేసి పెట్టినాఁడు. లక్ష్మికి హరి యురమ్మును శయ్యాతలముగఁ జేసినాఁడు. పార్వతికో; సాంబుని శరీరమును ధార వోయింపఁ జేసినాఁడు. పోయింపలేదు. పోయను లేదు. ప్రేరణము మీఁకఁ బ్రేరణము! ఇది యసంబద్ధము! ‟ధార వోసినాఁ” డనిన నీ యసంబద్ధమును, దీనితోఁ బాటు ప్రక్రమ భంగమును గూడ లేకుండును. మఱియు నిందు బాలామణి కరస్పర్శము వలనను మృదు వచశ్శ్రవణమువలనను మఱలఁ బుట్టి మన్మథుఁ డాచార్యునకుఁ గ్రోవలోఁ బ్రత్యక్ష మయ్యె నని వ్రాయించినారు. మఱలఁ బుట్టె ననఁగా నేమి? ఇంతవఱకు మధుసూదనునకుఁ గామోదయము గాలేదు. అగుటచేఁ మఱల మన్మథుఁడు పుట్టె నన మధుసూదనునకు మఱలఁ గామము గలిగెనని చెప్పుటకు వలనుపడదు. అట్లుగాక యీశ్వరుని కంటి మంటలచే భ్రగ్గి యిపుడు మఱలఁ బుట్టె నందురా? అట్లయిన బాలామణి మధుసూదనుని కొఱ కింత ప్రయాస పడుట ఘటస్థింపదు. ఏమన? మన్మథుఁడే లే నప్పుడు మదన తాపోదయ మెట్లు? చదువరులారా! మీ రిందును గుఱించి యచ్చెరువొంద నవసరము లేదు. ఏమన? ఈ పద్యమునఁ బ్రతిపాదింపఁ బడిన వాఁడు మదనుఁడు గాఁడా?

౨౩ ॥ఉ. చందురుఁజూచి యుల్కిపడుఁ జల్లని గాలికి వెట్టఁ జెందు నే
చందము నందముల్ గనఁగ సైపఁడు నిద్దురఁ జెంద నోపఁ డా
సుందరి చందముల్ మదిని జొన్పి యవార్యము లైన కోరికల్
సందడి సేయ మందుని పసందునఁగుండుఁగవీంద్రుఁడెంతయున్’

౩ ఆ ౬౭ శ్రవ.

కవీంద్రుఁడు (అనఁగా మధుసూదనుఁడు) మందుని పసందునఁ గుందునఁట! పసం.దన విధ మను నర్థము లేదు. ఎట్లో విఱిచి లక్షణార్థమును జెప్పెద మని వీరు వాదింప వచ్చెదరేని శ్రేష్ఠ వాచక మగు నీ పసందు శబ్దమును విచారించు నను నీ సందర్భమునఁ బ్రయోగింపఁ దగదు. మఱి

యు నిందు "ఏ చందము నందముఁ గనఁగ సైపఁడు" అని వ్రాయించి నారు. "అందము చందము" సని లోకోక్తి. వీరు దీనిని దబ్బిబ్బు చేసి నారు. అయినను నీ వాక్యమున కర్థ మేమో యిది యీ పద్యము నం దెట్లు సందర్భించునో సెలవిచ్చెదరు గాత.

౨౮. ఉ. వేసవి మల్లె మొగ్గలకు వియ్యపురాలు రదాళి, నాసలో
వీసము గాదు గంధపలి, వేల్పు మిటారుల తోడి కోడ లౌ
రా! సఖి, దానిఁబోల్పఁదగవా? యితరాంగనలన్ శబాసు! బా
లాసతిఁ బోలఁగల్గు నవలా భువిలో నహి లేదు లేదనున్"

౩ ఆ ౫౭ శ్రవ.

ఈ పద్దెము నందలి ఫలితార్థము బాలామణి యందకత్తె యని. ఆ యర్థము నింత చక్కఁగఁ దెప్పినారు. బాలామణి వేల్పు మిటారుల తోడి కోడలఁట! రూపమున నక్క సెల్లెండ్రకును నన్న దమ్ములకును సామ్య ముండును గాని తోడికోడండ్రకును నోడియల్లుండ్రకు నుండదు.

"సీ. చిన్ని వెన్నెల కందు వెన్ను దన్ని సుధాబ్ధిఁ
బొడమిన చెలువ తోఁ బుట్టు మాకు"

అని పెద్దన వాక్రుచ్చినాఁడు. మఱియు

సీ. ధారాధరము వెన్ను దన్ని పుట్టిన చాయ
నున్న దీ బింబాధరోష్ఠి వేణి"

అని చేమకూర వెంకన్న వాక్రుచ్చినాఁడు. ఈ పద్య పాదముల యర్థము జక్కఁగ విచారింతురు గాక.

"శా. వెన్నన్ జెంపల గొట్టు మై నునుపుతో వింతైన కెమ్మోవితో
నన్నల్ సేసెడి ముద్దు కన్నుఁగవతో జాణైన పయ్యంటతో
గన్నేరుం బువు గాగ రాసొబగుతోఁ గామించి దోతెంచు నిన్

గన్నారం గని ముచ్చటాడఁ గల భాగ్యం బెన్నఁడో? కోమలీ ”
3 ఆ ౭౯ శ్రవ.

బాలామణి మేని నునుపు వెన్నను జెంపలు గొట్టునఁట! మార్దవముఁ జెప్ప నప్పుడు శరీరముతో వెన్న నుపమింతురు గాని స్నిగ్ధత్వమును జెప్ప నప్ప డేరు నుపమింపరు. ఇది నూత్నపుం గృతి నిర్మించు శక్తియై యుండును. మఱియు నిందు “ జాఱైన పయ్యెంటతో ” నని యున్నది. జాఱన నేమో సెలవిత్తురు గాత.

౩౨ “సీ. తడబాటు చేతఁ జే గొఱిసి పట్టి కటాక్ష
ముంచుమూ యున నాలకించ నైతిఁ
దుమ్మిన విచ్చు దుందుడుకు గుబ్బలఁ గౌఁగి
లించఁ బూనిన సమ్మతించ నైతిఁ
గలకండ కన్న మిక్కుట మైన రుచి గల్గు
కెమ్మోవి రుచు లారగించ నైతి
వెడ వింటి వాఁడు ఱువ్విన బాణములఁ జాల
వగలఁ బొందిన జాలి దగుల నైతిఁ
గీ. బవలు చెయి వట్టి పిలిచినఁ బలుక కట్టె
చాన నమవస చీఁకటి లోన నీలి
చీరఁ గట్టిన తఱి సన్నఁజేయు వెట్రి
పగిది నేఁ గోలుపోతి దైవంబ! నేఁడు ”   3 ఆ ౨౩ శ్రవ.

బాలామణి దుందుడుకు గుబ్బలు తుమ్మిన విచ్చునఁట! ఇట్టి శృంగార రస ప్రసంగములలోఁ “ దుమ్మిన దగ్గిన ” నని యి శ్లేష గలుగు నట్లు వర్ణించుటకన్న నల్లసాని పెద్దన్న వలె “ మీటిన విచ్చు గుబ్బచను మిట్ట ” లని వర్ణించిన సరసముగ నుండును. వీరు సరసు లయ్యు నీ సరసము నెఱుఁగమి శోచనీయము. మఱియు నిందు “ పవలు చెయి వట్టి పి

లిచినఁ బలుకక కట్టి చాన నమవస చీఁకటి లోన నీలి చీరఁ గట్టిన తఱి న న్నఁ జేయు వెట్ట్రి పగిది " యని వ్రాయించినారు. ఇది విరీతపు వ్రాఁత. "చెయివట్టి పిలిచిన" యనిగాదు. "చెయివట్టి లాగిన" యని లోకోక్తి. మఱియుఁ "పవలు చెయివట్టి పిలిచినఁ బలుకక" అనుట తప్పు. పలుకని యని లోకోక్తి. ఈ యర్థమును "అమావస చీఁకటి లోఁ గను సన్నఁ జేయు" నను వాక్యము స్థిరీకరించు చున్నది. "పగలు చెయివట్టి లాగినఁ బలుకని దానిని రాత్రి కను సన్నఁ జేసి నాడఁట" యను లోకోక్తిని వీరింతగా భ్రష్టము గావించినారు. మఱియు నీ లోకోక్తి యందలి "నీలి చీర" యను పదము కేవలము పడికట్టు రాయి. ఈ తొటుకులను సవరించు కొంగురు గాత.

౨౭. చ. కనుఁగవ కింపు గల్గి తగు కామ కలాభ్యసనంబు గల్గి యౌ
వనమున లేఁత యయ్యు రస భావములం గడుఁ బెద్దయై తనం
తన వలపున్నదైన వనితామణి యెవ్వని కబ్బు? బ్రాగ్భవం
బునఁ దులలేని పుణ్యములు పూవులు పూచి ఫలింప కుండినన్

క ఆ ౬ ౩ శ్రవ.

పూర్వ జన్మమునం బుణ్యములు పూచి ఫలింపకున్నఁ దనకుఁ దానై వలచి వచ్చిన కాంత యెవ్వని కబ్బునఁట! పుణ్యము లెప్పుడు ఫలించిన నప్పుడే యనుభవమున కగును. అంతియే గాని పూర్వ జన్మమున ఫలించినచో నిప్పు డనుభవమునకు రావు. "ప్రాగ్భవము నందలి పుణ్యము" అనిన నీ యసందర్భము లేక పోవును.

౨౮. సీ. కలుగనే కలుగదు కలిగె నేనియు ఛాంద
సున కనాథ స్త్రీ గమనము గల్గుఁ
గలుగనే కలుగదు కలిగినేనియుఁ బండి
తునకుఁ బర స్త్రీ గమనము గల్గుఁ

కలుగనే కలుగదు కలిగెనేనియును రా
జునకు దాస స్త్రీ గమనము గల్గుఁ
గలుగనే కలుగదు కలిగెనేనియుఁ గవీం
ద్రునకుఁ బణ్య స్త్రీ గమనము గల్గుఁ
గీ. గలుగ దొక వేళఁ గలిగినఁ గలుగు మునుల
కప్సర స్త్రీ గమన మనియనుట వలనఁ
గవులకును వేశ్యలకుఁ దప్పు గాదు చెలిమి
దానిలో న ప్రయత్న సిద్ధ మిది గాదె?” ౩ ఆ ౬౭ శ్రవ.

కలుగనే కలుగ దఁట! కాని యొక వేళఁ గలిగిన యెడల ఛాందసునకు విధవా గమనము గలుగునఁట! పండితులకుఁ బర స్త్రీ గమనము గలుగు నఁట! రాజునకు దాస స్త్రీ గమనము గలుగునఁట! కవికి వారకాంతా గమనము గలుగు నఁట! ముని కప్సర స్త్రీ గమనము గలుగు నఁట! ఇది ప్రకృతి ధర్మమా? కాదు. ఇది కేవలము ప్రకృతి విరుద్ధము. విరుద్ధపు విషయములను వ్రాయుటకు వీరు జంకరు. రంభ యింద్రుని యుంపుడు కత్తె. ఇంద్రుఁడు ముని కాఁడు. రంభ యప్సరస! వీరి నియమము ప్రకారము రంభ దాసీది కావలెను. ఇంద్రుఁడు మునియైనను గావలెను. ఇట్టి యుదాహరణము లనేకము లీయ వచ్చును. గ్రంథ విస్తర భీతిచే సంక్షేపింప వలసి వచ్చెను.

౨౯॥సీస గీ. తనకుఁ దానయి పొందు రమ్మనుచుఁ గాంతఁ
గోరునది నోరుగాదు పైజారు గాని
యప్రయత్న సిద్ధమ్ముగ నబ్బి నట్టి
పొందు లోడఁ గూర్చుఁ గాదె పెంపొంద సుఖము”
౩ ఆ ౬౯ శ్రవ.

“ అప్రయత్న సిద్ధమ్ముగ నబ్బి నట్టి ” యన నేమి? అప్రయత్న సిద్ధ

ము గాని, యప్రయత్న సిద్ధమ్ముగ నబ్బినది గాదు.

౩౦. ఉ. చేడెలు పిన్న కాలమునఁ జిన్నెలు వన్నెలు లేక యెంతయున్

"బూడిద బుస్స" నాకృతినిఁబొందియు నంతట సీదు వచ్చుచోఁ

బాడుగఁ జేతు రెంత మతి పారగు చిత్తము నైన నయ్యయో

"గాడిద పిల్ల కోమలము" గాదె? విచారణఁ జేసి చూచినన్"

౩ ఆ ౭౬ శ్రేన.

"ఆఁడు వాండ్రు చిన్న తనములోఁ జిన్నెలు వన్నెలు లేక "బూడిద బుస్స" నాకృతి నుండి పెద్దలైన తరువాత నెంత విద్వాంసుని చిత్తము నైనఁ బాడు సేయుదురు. అయ్యయ్యో! గాడిదపిల్ల కోమలము గాదా?" అఁట! ఇది యిట నేమి సందర్భించినది? ఈ పద్యమున గాడిద ప్రసక్తి యేమి కలిగినది?

౩౧. సీ. ఆవాలముల పన్ను లార్జించు కరణమ్ము" ౩ ఆ ౯౨ శ్రేన.

పన్నులు పుచ్చుకొను నాతఁడు కరణమా మునసబా? కరణము పన్ను వసూలు చేయుట యెందు నుండదు. మఱియు నిం దార్జించు నని ప్రయోగించినారు. ఆర్జించు=గడించు, సంపాదించు. అని యర్థము. పన్ను వసూలు చేయుదురు గాని యార్జింపరు. వసూలు చేయు నవమి నిందలి సారస్యము చెడిపోయినది. మొదలే చెడినది. ఇఁక సారస్యమును గూర్చి విచారణ సేయు టెందులకు?

౩౨. క. నిన్నటి రాతిరి నుండియుఁ

కన్నులు దీసికొని యెదురు గనుఁ గొనుచును నే

నున్న తఱి మీర లంపిన

విన్నాణపుఁ గమ్మ మదికి వేడ్క లొసంగెన్. ౮ ఆ ౨౨ శ్రే.

"నిన్నటి రాత్రి నుండియు మీ రాక కెదురు చూచు చుండఁగ మీరు బాబు నాకు ముదముం గూర్చిన" దని బాలామణి మధుసూదనునకుఁ

ప్రత్యుత్తర మిచ్చు చున్నది. నిన్నటి రాత్రి యనఁగా నదీ తీరమున బాలామణి మధుసూదనునిచేఁ దిరస్కరింపఁ బడిన రాత్రి. బాలామణి పాప మా రాత్రి మధుసూదనుని కొఱ కెదురు చూచిన దఁట! నదీ తీరమున శంక లేక తనకుఁ దా నయి చేయి పట్టుకొనినఁ ద్రోసి వైచిన వైష్ణవుఁ డా రాత్రి యందే తన యింటికి వచ్చునని బాలామణి యెట్లు తలంచిన దో! చిత్రము! కాని మధుసూదనునిచే నిప్పు డీ జాబును వ్రాయించుట కంటె నిన్నటి రాత్రి యా వైష్ణవోత్తముని బాలామణి యింటి కంపిన నెంతుక సందర్భముగ నుండునేమో.

౹౹శా. తాపంబాఱె, విచారమూ నడలెఁ, జిత్తంబా మహానంద వి
ద్యాపారమ్యము గాంచె, దైన్య గుణమా చా దవ్వులం జేరె, నా
శా పాశం బతి దీర్ఘమై భవదపేక్షా వృద్ధి బొందించి యా
టోప ప్రక్రియనొప్పెఁ బూవిలుతు బంటుల్ నాకు బంట్లై రికన్॥

ర ఆ ౨౩ శ్రవ.

ఆశా పాశము పొడవైన దఁట! ఇది యసందర్భము! ఆశా పాశము దృఢమైన దనుటలో నెంతయో రస మున్నది గాని దీర్ఘమైన దనుటలో నా రసము లేక పోవుటయే గాక యాశ తెగి పోయెనను నొక యపార్థమును గూడఁ గలిగించు చున్నది.

౩౮౹౹చ. పలుచని పండుటాకులకు బాగుగ నీనెలు దీసి చక్కఁగాఁ
జిలుకలు చుట్టి దొంతరలు చేసి యమర్చి కరాంగుళీ దళం
బుల నిఱికించి తెచ్చి వలపుల్ మొలపించుచు నిచ్చి యంతటన్
బలుకును జిక్కపల్కులను వ్యంగ్యపురంగు చెలంగి పొంగఁగన్

ర ఆ ౨౫ శ్రవ.

పండు తమలపు టాకుల కీనెలు దీసి చిలుకలు చుట్టి దొంతర పెట్టి వ్రేళ్ల మధ్యఁ బెట్టి యిఱికించి తెచ్చి బాలామణి మధుసూదనున కిచ్చునఁ

టఁ! వ్రేళ్ల మధ్యఁ బెట్టి యుఱికించునవి చిలుకలా? తమలపు టాకు మడుపులా? చిలుకలు వ్రేళ్లకు గ్రుచ్చు కొందురు. దొంతరలు పెద్దవైనచోఁ బళ్లెరములఁ గాని కర పల్లవములఁ గాని పెట్టి తెత్తురు. కాని చిలుకలంగుళులం బెట్టి యుఱికించుట వీరి వలన వింటిమి. నూత్నపుం గృతి యునఁ గ్రొత్త విషయములను దెలుపు నది గాదా?

౹౹శా. ఎంచు స్వర్ణము లెత్తి మాటికిఁ, దుటాయించున్ గనల్, ఒళ్లిటా
రించుం జన్నవ పై చెఱంగు, వల పూరించున్, నగించున్, బ్రశం
సించున్, మించు మనోవికారమును సూచించున్, మకుల్ వెంచు.న
వ్వించుం బోఁడి స్వభావమో? యతని నవ్వించన్ బ్రయత్నించుటో
౪ ఆ ౭౭ ప్రవ.

దుటాయించు నన నలక్ష్య పఱచు నని యర్థము. కన్నులలక్ష్య పఱచుట యన నేమి? ఘటారించు నన నిక్కు, విజృంభించు, అతిశయించు నని మూఁడర్థము లున్నవి. ఇది యేమైన సందర్భించినదా?

౩౬౹౹ఉ. వచ్చి గృహమ్ము సొచ్చి యొక నైఖరి నాతనిఁ జూచి యంతఁదా
నచ్చపలాక్షి యాతఁ డసహాయత శయ్యఁ బరుండి గ్రంథమున్
జెచ్చెరఁ జూచుచుండఁ దరిఁ జేరఁగ నందియు నంది ద్వార మం
దచ్చపు బగరుం బ్రతిమ యట్టుల వాఁగిలి యుండి క్రమ్మరన్"
౪ ఆ ౯౧ ప్రవ.

మధుసూదనుఁ డసహాయుఁడై పరుండి యుండె నఁట! ఆహా! సందర్భజ్ఞానము! అసహాయుఁడై పరుండియుండెనా యేకాకియై పరుండియుండెనా? రెండు నొకటే యని వీరి యభిప్రాయము. సాహస ప్రసంగమున నసహాయుఁ డనుట యొప్పును. దుర్గమస్థల గమన ప్రసంగమునఁ గూడఁ బ్రయోగింప వచ్చును. కాని యింట నొక్కఁడే యుండె నను సందర్భమున నసహాయుఁ డనుట యొప్పదు. ఒంటరియై యనిన నెంతో సర

నముగ నుండును. ఏ శబ్దము నే సందర్భమునఁ బ్రయోగింపవలెనో వీరికిఁ దెలియదని యిదివఱ కొకసారి చూపితిమి. ఇది యొకటి. వీరి కింత మాత్రము తెలియకపోవు టాశ్చర్యకరము!

32 ॥సీ. తనకు నద్దానిపై మనము పుట్టక యున్నఁ
బొమ్మ్ము పొమ్మని చెప్పఁ బోలదొక్కొ
ఇచ్చ గల్గినఁ జనవిచ్చి కౌఁగిటఁ జేర్చి
మరుకేళిఁ గరగింపు టెఱుఁగఁ దొక్కొ
అక్కన్న యెవతెయో యనుట కింతకు మున్ను
ప్రతి దినమ్మును గంటఁ బడని దొక్కొ
పాప మంచును భయం పడుట కీలోననే
హృదయ సంగతులచేఁ బొదలఁడొక్కొ

గీ. కామ శాస్త్ర ప్రశంసలఁ గనఁడొ వినఁడొ
యేమి భావించెనో? యాతఁ డెవరి కెరుక
రమ్మనియుఁ బొమ్మనియు మాట రాదు నోట
„వలపు సానికిఁ బలుపు దెబ్బలు ఘటించు” రఆ గాగి శ్రవ.

„తన కిష్టము లేకున్న నవ్వాలకుఁ బొమ్మనరాదా?” యని ప్రథమ పాదమున వ్రాయించినారు. „ఇష్టమున్నచోఁ గౌఁగిలి నొసంగి మరు కేళిం గరఁగింప రాదా?” యని రెండవ పాగమున వ్రాయించినారు. ఈమూఁడవ పాదమున „ఆ కన్నె యెవతెయో యని యోచించుట కిదివఱకుఁ దాను చూడనిదా?” యనినారు. ఇదేమి సందర్భము. ఈ పాదమును మొదట నుపయోగించిన రవంత సందర్భముగ నుండును. ఇప్పుడో; అ సందర్భమై గ్రంధకర్తల విజ్ఞానాతిశయమును బైటఁ బెట్టినది. మఱియు నిందుఁ దుద „రమ్మనియుఁబొమ్మనియు మాటరాదు నోట, వలపు సానికిఁ బలుపు దెబ్బలు ఘటించు” ననినారు. „ఘటించు” నని తద్ధర్మార్థకక్రియ

ను బ్రయోగించుటచే నీ పద్య మర్థ విహీనమై పోయినది.

౩౮ ॥ సీ. అనుప సంహృత వచః ప్రారంభ సంరంభ

మనివార్య ఘర్మోదకావతారము" ౪ ఆ ౧౦౨ శ్రే.

రతిసమయమున బాలామణీ మధుసూదనుల కనివార్యమైన చెమట పట్టిన దఁట! గ్రంథకర్త లా సమయము గ్రీష్మర్తు వనుకొనిరి కాఁబోలు! కాదు కాదు. వర్ష ఋతువు. వర్ష మెడ తెగకుండఁ బడుచుండఁ జలి యువ యువతుల నన్యోన్యదృఢ పరీరంభముల నుండి విడివడ నీయ నంతటిదిగా నుండ నంత చెమట యెట్లు పట్టినదో?

౩౯ ॥ గీ. జారిణీ జార సురత ప్రసంగ భంగ

మంగజా నంత తాపశాం త్యౌషధంబు

చోర కృత్యాంతి రాయమాచారి విప్ర

కోటి విజ్ఞప్తి విన నయ్యె కోడి కూఁత" ౪ ఆ ౧౦౭ శ్రవ.

కోడి కూఁతె మగన తాప శాంత్యౌషధ మఁట! "జారిణీ జార సురత ప్రసంగ మని ప్రథమ పాదమున వ్రాయించినారు. సురత ప్రసంగ భంగ మగునది మగన తాపమును వృద్ధి బొందించునా శాంతి వహింపఁ జేయునా? ఏకవియు నిట్లు వర్ణించి యుండలేదు. ఇచ్చటఁ దక్క పీరును నిట్లు వర్ణించి యుండలేదు. ఈ నాల్గవ యాశ్వాస మందే వీరు

సీసగీతము. ముద్దుగొని సుద్దులను గొంత ప్రొద్దు జరపి

మలయ వాయువు లిరువురఁ గలఁక దేర్పఁ

గలయఁ దమకించి కోడి కూఁతలకుఁ దలఁకు

వార లైరఁట గ్రీష్మ విభావరులను" ౮౨.

అని వ్రాయించినారు. ఆహా! విజ్ఞాన గరిమ!

౪౦ ॥ సీ. నలిగి పోయిన పుష్పములు కీలు జడ నుండి

యొదు గద్దునకుఁ ద్రోవ యొందురాల

మలయు ప్రాతః కాల మలయ వాయువులచేఁ
జెమట బిందువుల ముత్తము లణంగఁ
గురియును స్నంచు తుంపురులు కెమ్మోవి నొ
క్కుల కించుక భరిమ్ము గలుగఁ జేయు
నతిలతి పరవశస్థి వియ్యమంటు ని
ద్దుర నెత్తి కెక్కి తత్తరముఁ జూప
గీ. నెవరు చూచెదరో" యంచు నించు కంత
భయము గల్గియు నా కేమి భయ మటంచు
దిటము మదిలోన నూని యచ్చటల నేత్ర
" టింగురంగా " యటంచు నింటికిని జనియె "

౪ ఆ ౧౦౯ ప్రశ్న.

బాలామణికిఁ గలిగిన చెమట బిందువులు ప్రాతః కాల మలయ వాయువులచేఁ బోవుచున్న వఁట! చెమట పట్టుటను గురించి ౩ లావ యసందర్భమున వివరించి యున్నారము. మఱియు నిందు విశేష మేమున? ప్రాతః కాలమున మలయ మారుతము వీఁచు చున్న దఁట! మలయ మారుతము వసంతమున వీఁచును. కాని వర్ష ఋతువున వీవదు. వీరు వాన కారునఁ గూడఁ బిల్ల వాయువులు వీఁచుచున్న వనినారు. వాన కారున నీఁదర (చలిగాలి) వీఁచును. అది వీరు మలయ వాయువని భ్రమించినారు. మఱియు మూఁడవ పాదమున బాలామణి మోవిపై గల పలు నొక్కులకు మంచు తుంపరు లించుక భరమ్ము గొలుపు చున్న వఁట! వర్ష ఋతువున మంచు పడునని మే మెందును విని యుండలేదు. హేమంతమునఁ గుఱియును. అట్లని వీరే వ్రాయించినారు.

క. శ్రీవంతము సతత హిమా
నీ మంతము వర్జిత లటీ నీ గాహన కే

శీ మంగము ప్రబలించెన్

"హేమంతము విరహి జనుల కేకూతంబై" ౫ ఆ ౨౫ శ్రవ.

బాలామణి యింటి కరుగు నప్పు డెల గోలు జల్లు పడుచుండి యుండును అది వీరు మంచుగా భావించినారు. ఆహా! భావనా బలము! ఇన్ని విధము లగు నసందర్భములతో నిండి యుండిన పద్య మెందైన నుండునా! కాని యీ గ్రంథము నూత్నపుం గృతి యగుటచే వీరింగ నూత్న విషయములం జొప్పించిరి.

ఠ౧౧మ. జననం బంది సమస్త పండితులు మెచ్చన్ దెచ్చు కొన్నట్టి కీ
ర్తిని నిష్కారణ మొక్క నాతికయి వ్యర్థిం గల్పగా నేల! "
౫ ఆ ౨౯ శ్రవ.

ఈ మధుసూదనుడు పుట్టి నకల పండితులు మెచ్చంగ కీర్తిని దెచ్చికొన్నాడట! కొందరు పుట్టకుండ దెచ్చికొందురా! "జననం బందిన దాది" యనిన బాగుండును.

ఠ౨౨చ. నిను విడనాడి నేటికి గణింపగ నొక్క నెలాయె నోయి! నిన్
గనుగొను నిచ్చగన్నులును గాయలు గాచెగదోయి? పేర్మి నా
మ్మనమున నెంచవోయి? మనుచూసము మానగదోయి? నాపయిన్
గనికర ముంచవోయి? కడకంటను జూడకు మోయి ప్రెక్కైదన్
౫ ఆ ౩౦ శ్రవ.

ఎంచవు + ఓయి, ఎంచవోయి. అని సంధి. ఇది వ్యతిరేకార్థకమగుటచే గౌరవము కొంచుల లేదని యర్థ మిచ్చుచున్నది. గ్రంథకర్తల యభిప్రాయము "ఎంచుమోయి" (ఎంచుము + ఓయి) అనిన నీడేరును. వీరీ యసందర్భమును దెలిసికొన లేకపోయిరి. దీనితోం బాటింకొకటి గూడ నున్నది. "నా పయిం గనికర ముంచ వోయి" యట! నా పయిం గనికర ముంపు మోయి (ఉంపుము + ఓయి) యనవలెను, శబ్దము భ్ర

ష్టమైనను నభిమతార్థ సిద్ధి యగుటకు వీరు "కనికర ముంచు మోయి" యని యైనఁ బ్రయోగింప లేక పోయిరి. "ఉంచవోయి" యనునది వ్యతిరేకార్థక మని వీరు గ్రహింప లేక పోయిరి.

౮౩. చ. క్రమముగ మానసంబు కనుఁగొందె నినుఁ గను భాగ్యమబ్బమిఁ
దమకము హెచ్చ మిన్నుపయి దాఁటిన యట్టులఁ దోఁచె నీదు చే
దములకు వాచెఁ గన్నులు ముఖంబు యథాయథమై నశించె శ
క్యమయిన స్వప్నమందయినఁ గన్పడుమా! గొముకమాలు నెచ్చెలీ!

౫ ఆ ౩౭ శ్రవ.

మిన్ను పయి దాఁటిన యట్టుల = ఆకాశము మీఁద నుండి లఘించి నట్టులు" అని యర్థము. ఆకాశము మీఁదఁ బడినట్లు తోఁచినదా? మీఁద దాఁటి నట్లు తోఁచినదా? ఆహా! ఏమి జాతీయోక్తులు?

౮౪. ఉ. రాపిడి గిబ్బిగుబ్బల నురమ్మునఁ గ్రుమ్ముచుఁ గోర్కె తేపుచుం
గోపము లేకయే కసరి కొట్టుచు "నొచ్చితి" వంచు వింతలం
జూపుచు ముద్దు వెట్టుచును సొంపుగ నన్నుఁగనెత్తి చూచు నీ
చూపుల కీయఁగా వలదె? సోలెడు పద్యము లంబుజాననా!"

౫ ఆ ౮౯ శ్రవ.

సోలెడు ననునేమి? వివశత్వము నొందివ్రాలు నను నర్థమైనచోఁ బద్యములు వివశత్వము నొంది వ్రాలించును గాని వ్రాలవు. కావునఁ బ్రేరణేంచుకుఁ బ్రయోగింపవలెను. అట్లు గాక సోలె డనఁ బరిమాణార్థక మగుచో (సోల + ఎఁడు) నీ పరిమాణార్థకమగు నెఁడులో నరసున్న వేయుమి రెయొక దోష మొల్లుంచి బాలామణి చూపులకు సోలెఁడు పద్దెము లీయవలదా? యని యడిగిన వీరికిఁ దశ్వాఁడు సాలువు బహుమతి సేయవలదా?

౮౫. సీ. భీతిల్ల - నేమి యా భీత భీత మృగాక్షి

నట డించి యిచ్చోటి కరుగ నేల?" ౨౮ ౨౭౮ త్రి.

అరుగు=పోవు నని యర్థము. కాని వచ్చు నను నాగమ నార్థకము గాదు. "ఇచ్చోటికి రానేల?" అని యుండవలెను గాని యిచ్చోటి కరుగ నేల యనఁ గూడదు. అనుటచే నసందర్భమై పోయినది. ఈ విద్వత్కవులు తమ యఖండ పాండిత్య గరిమచేఁ జను నరుగు ధాతువుల నాగమ నార్థకములుగఁ బ్రయోగించిరి.

"శ్లో. అపశబ్ద భయం నాస్తి అప్పలాచార్య సన్నిధౌ"
యను నట్లు వీరి కెంత నసందర్భ భయము లేదు.

౮౬. ఉ. అక్కమలాక్షి యాతఁడును నగ్గలమై తనరారు పేర్మి పెం
పెక్కఁగఁ గొంత కాలము యథేష్ట సుఖమ్ములఁ దేలుచుండఁగా
నొక్కెడ నత్తలోదరియు నొక్క యయోగ్యతఁ జేసె గంబళీ
మెక్కుచు వెండ్రుకల్ వెదుక మేకొనుచోఁ గఱవాన మేరికిన్!
౨౮ ౬౦ త్రివ.

కొంత కాల మను నీ శబ్దము "యథేష్ట సుఖమ్ములఁ దేలి" రని భూత క్రియ నుపయోగించి నపుడు ప్రయోగింపవలెను. వీ రట్లు గాక "యథేష్ట సుఖమ్ములఁ దేలుచుండఁగా" నని వర్తమాన క్రియ నుపయోగించి నప్పు డుపయోగించుటచే నసందర్భమైనది. దిద్దుకొందురు గాక.

అన్వయాభాసములు.

చదువరులారా! సరస తిరుపతి వేంకట కవుల వ్రాఁత యందలి యసందర్భములను విమర్శించుటలో విసిగి పోయి దిక్ప్రదర్శనముగఁ గొన్ని మాత్ర మిం దుదాహరించితిమి. ఓపిక దాల్చి యింకను జూపుదమ నిన మీరు సైతము విసిగి పోదు రను భయమ్మున నసందర్భ ప్రకరణము

సంతతితో ముగించితిమి. ఇఁక నవ్య వ్యాఖ్యానములఁ గొన్నిటి నుదాహరించెదము. ఇదే గోపిక మెయిఁ బదికింతురు గాత.

పా ణి గృ హీ త.

---

౧ “సీ. బిబ్బోకవతి యుబ్బు గుబ్బ దోయినిఁ జూడ
మతిమాలి బతిమాలు యతియు రతికి
ఉడురాజ ముఖి కంటఁ బడి దాని జడఁ జూడ
జడదారి పెడదారిఁ జనఁగఁ దివురు
కన్నె మిన్న బెడంగు కన్ను సన్నలు గన్నఁ
గన్న వాఁడును దాల్మి నున్నఁ జేయుఁ
గల్కి ముద్దులు గుల్కు చిల్కపల్కుల కుల్కఁ
బల్కరింపఁగఁ జూచుఁ గల్కియైన
గీ. నోంటి పాటునఁ జెలికడ నుండనేని
దత్తరమ్మున వేదాంతి మొత్త వమును
చెలి శరీరమ్ము నొకపరి చే స్పృశింపఁ
బుంస్త్వమొదవింపఁ జేయు నపుంసకునకు” అఆ ౭ అపాణి.

ఇందుఁ దాలిపాఠము “జూడ” నని ప్రయోగించినారు. “చూచిన” అని చేదర్థకముఁ బ్రయోగించినఁ గాని యుందన్వయము సిద్ధింపదు. రెండు మూఁడు పాదములు నష్టభ్రష్టము లైనవి. నాల్గవ పాదమునఁ “గల్కి ముద్దులు గుల్కు చిల్కపల్కుల కుల్కి” అనుచో నరసున్న వేసి పరమైన ద వర్ణమునకు సరళాదేశము గావించిరి. అగుటచే నిదియుఁ జెడి పోయినది. ఇంకను జూడుఁడు. ఆ చెలి దేహ మొకసారి ముట్టినచో నపుంసకునకుఁ బుంస్త్వ మొదవింపఁ జేయునఁట! క్రమప్రకార మిచ్చట

నోదవు నని యుండ వలెను. ఇట్లు సోదరీముకర్త యగుటేని నో
దవించు ననవలెను. వీరి రెండింటిని వదలి ప్రేరణము పైఁ బ్రేరణము
గావించినారు. అగుటచే నన్వయము చెడిన దని వేఱుగఁ జెప్ప వలెనా?

౨. గీ. మునుపు విని నప్పుడే కొంత మొలక గనిన
వాని యనురాగ వృక్ష మివ్వాని కతన
నిపుడు తిరిగియు వింటచే నెదిగి వింత
నరణి నొక్కింత శాఖోప శాఖలలను॥ ౨౭ ౪౭౪ పాణి.

ఇవ్వాని కతనఁ = (శబ్దము చెడినను) వీని కారణము చేత నని యర్థ
ము. ముంగఁ దిరిగియు వింటచే నని యుండుటచే నివ్వాని వలన నని వ
లన వర్ణకమును బ్రయోగింప వలెను. అట్లు చేయకునికి నన్వయము సె
డినది.

3. ఉ. దండుగ ద్రోహముల్ సకల ధర్మములుఁ విడనాడి భోగవుఁ
ముండల తోడఁ బోవుటకు బుద్ధిని బ్రేరణ చేయుచున్న యా
రండల కొడ్కు దానికి సరిసరిగా ధన మీయుచున్న బ్ర
హ్మాండము మున్గిపోయినటు లావయి నేడుగు సర్వశూన్యులై॥
౨ ౭ ౯౫౫ పాణి.

ఇది కేవలము దండుగ పద్దమే. ఏమియు నన్వయము లేదు. ఉన్న
చో గ్రంథకర్త లది యెట్లో సెలవిచ్చెదరు గాక.

౪. గీ. మొదల నంసారమే కడు మోహమయము
గాన దానికె యొప్ప రఖండ మతులు
దానిలో లంజె వలని యుండైన సుఖము
చెప్పనా! శత్రునకును నీ చేటు వలదు॥ ౨౭ ౯౭౯ పాణి.

లంజె వలని యనఁగా లంజె వలన నైన యని యర్థము. ముం ॥దిం
డైన॥ అని యుండుటచే నిట లంజె వలన నని వలన వర్ణకమును బ్రయో

గింపవలెను. అట్లగు నెడల నన్వయము కుదురును. రచనా ప్రౌఢిమ లేక పోవుఁ గాక. ఇప్పుడు మొదలే చెడినది.

౫ గీ. తెచ్చిపెట్టిన సిగ్గయ్యు ధీర యగుట
సహజ వైఖరిఁ గనఁ జేసి చలదపాంగ
వీక్షణమ్ముల నొక్కింత వెల్లి గొలుప
నింపు మఱు లెక్క యయ్యె దారుంపు వలుకు” ౩ ఆ ౨౮ పా.

“జలజాక్షి ధీర యగుటచేఁ దెచ్చిపెట్టుకొనిన సిగ్గు గలదయ్యు సహజ వైఖరిఁ గనఁ జేసె” నని కర్త్రభిప్రాయము. కాని తెచ్చిపెట్టిన, అనఁ దెచ్చిపెట్టికొనిన, అనియు సిగ్గయ్యు నన సిగ్గు కలదయ్యు ననియు నర్థము సెప్పుటకు వీలుగాదు. అట్లు చెప్పినఁ గాని యన్వయము లేదు.

౬ గీ. నీవు చెప్పిన యట్లన యీ వెలంది
యేదియో కారణమ్మున నిక్కాలమునఁ
బాడమె గాఁబోలు వయసునఁ బ్రౌఢ యయ్యు
నింత బిడియ మిక్కులమున నెందుఁ గలదె” ౩ ఆ ౨౬ పా.

“వయస్సుచేఁ బ్రౌఢ యయ్యు నింత బిడియ మీ కులమున నెందైనఁ గలదా!” అఁట! జలజాక్షియా ప్రౌఢ బిడియమా? ఇంత బిడియము గలది యని వ్రాసిన నన్వయము భ్రష్టము కాకుండును.

౭ క. మోమోట మించుకయు లే
కీ ముసలిది యిట్లు లనియెనే?” యనకుఁ డహో!
కాముకు లెక్కడ! సత్యము
లేమాడ్కి? నాకుఁ గ్రొత్తలే! యివి యెల్లన్” ౩ ఆ ౯౭ పా.

“కాముకు లెక్కడ! సత్యము లేమాడ్కి?” అనుట నన్వయము సెడినది. “సత్యము లెక్కడ!” అనవలెను. అట్లనినఁ బ్రాసము విఱిగి పోవును. ప్రాస కొఱ కన్వయముఁ బాడు సేసిరి. నక్క యెక్కడ? దేవలో

క మెక్కడ నను సామెతయైన వీరికి జ్ఞప్తికి రామి నీ యవస్థ తటస్థించినది.

౮. చ. కలసిన కొన్ని నాళ్లొకటిగాఁ గను ఎట్టైడి మేనులై దినం
బులు చను మీఁద రెండు నయిపోవఁగఁ బోవ మగండు నాలుగై
వలపు క్రమమ్ముగా నుడుగు పట్టున సాని యవస్థ చూడఁగా
వలయుమటొక్కఁ డట్టియెడ వచ్చునొ యిచ్చునొ కామితార్థముల్
౩ ఆ ౯౯ పా.

ఈ పద్యమునకుఁ బ్రతి పదార్థమును జెప్పి యన్వయము గూడఁ జెప్పుటకు గ్రంథకర్తలను బ్రార్థించు చున్నారము.

౯. గీ. సానులను జేయు టుడిగి లోకాను గతిని
పెండిలి యొనర్చు కొనరాదె? వెల వెలందు
లంచుఁ గొందఱు బోధింతు రదియు నంత
మంచి త్రోవ యటంచు నా మదికి రాదు'' ౩ ఆ ౧౦౨ పా.

సానులను జేయుట మాని వెల వెలందులు పెండ్లిండ్లు చేసి కొనరాదా? యఁట! సానులను జేయు వాండ్రెవ్వరు? వేశ్యామాతలు. కావున వేశ్యా మాతలు తమ పిల్లలను సానులుగఁ జేయుట మాని తాము పెండ్లి చేసికో రాదా? యఁట! ఒనర్చు ధాతువున కాత్మనే పద క్రియ నను ప్రయుక్తము గావింప కున్న నీ యవస్థ రాకుండును. వీ రాత్మనే పదము నెటఁ బ్రయోగింప వలెనో యెఱుంగరు.

౧౦. ఉ. పంపిన నెట్టులో చెలినిఁ బాయఁగ లే కెడఁబాసి "యుత్తరం
బంపుచు నుండుమీ" యనుచు నాదర ముట్టిపడంగఁ ? లిఖ్యనై
లింపని నాసముం దొరఁగ లేక యలందురు నష్ట పుణ్య కా
ర్శ్యలింపు టవస్థ యెల్లఁ దనదై చను నీ గతిఁ జింత నొందుచున్''
౪ ఆ ౩౧ పా.

ఉదాహరణము స్వప్నమున నింత లేక నేడ్చుట నష్ట పుణ్యాని కార్యం పుటనన యనుటను నే ... యుటు! అన్వయము స్పష్టమైన గలదా? గ్రంథకర్తలు సెలవిచ్చినట్టు గాని

"మ కలు ద్రావక జాగించు జెవ్వటకుని కల్లిచ్చు నా చెల్లెమా
కులు గూడక గలుషమ్ములంచును వాక్కుల్ శాస్త్రముల్ గా జగం
బులకుం బోధ రెయిచ్చెనట్టి సుమహాత్మ్యల్ కన్ను కైలాస మూ
ఖులలక బోలగ జాలరో? వశమొకో? ఖండింప నక్కట్టలక"
౫ ఆ ౮౬ పాణి.

కనుపు కైలాస మగు ఖలులట! ఏమి యన్వయానుగుణ్యము! కను
పే కైలాస మని భావించు ఖలు లనుడు. మఱియు నిందు "గల్లిచ్చు
నా చెల్లెమాకు" లని ప్రయోగించినారు. "కల్లిచ్చు" నను నీ విశే
షణము చెల్లె కన్వయించు నని వీరి యభిప్రాయము. చెల్లె మాకు ల
ననడ షష్ఠీ తత్పురుష మగుటచే నా విశేషణ మాకుల కన్వయించును.
అట్లే యగు నడల నాకులు కల్లిడువా యుండురా? అనుడు. మహా
కవులు!

౧౭. ఉ. వీడగు వీడు గాకునికి నేడ్పొడ్డె" నను ద్రిగుద్ది దూర
గాడెడి యంకకత్తెగొని యుబ్బటం బోవకి పంజరమ్ముక
గ్రీడకుం గాకి నుంచుగతి గేహముగం దిడ గేహినీ గతుల్
పాడుకొలమ్ము కొమ్మలకుం బట్టునె? పైపయి నవ్వియున్నవే?"
౫ ఆ ౯౬ పాణి.

"కాకునికి" అనగా గాక పోవుటచే నని యర్థము. కాకున్న నని
చే యర్థకము రాదు. అట్లగుటచే నన్వయము సెడినది.

౧౮. ఉ. మాడుపులెన్ని? పూవుల సుగంధము లెందగు తోటలెన్ని! పై
నీడు వచింప రాదగని వెన్ని సిరుల్! తన కేమివచ్చె న

స్వేదము విడక? విడక సరియౌ వెన్కటియాత్మపురమ్ముఁ జేరుటకు
బూడిదే? యేటి కిప్పరిని బ్రోవలె వర్తన మద్ది కొంపలకు"
౫ ఆ ౧౦౯ పా.

ఇంకలి "బూడిద" ప్రయోజనమును చెప్పుచు గ్రంథకర్త లన్వయమును సెల విత్తురు గాక.

౧౮. ఉ. ఏ నొనరించు చేష్ట యది యీ చినవాఁ డొకరుండె కాక యీ
వానర సేన కెల్లయుఁగ వచ్చు? నెఱుంగక యేమి పిల్లి దా
గా నని కన్నులకు భయముఁ గంపము నొందుచుఁ గాలుద్రావనే
ర్గానరె? కొంపఁ దీయుటకుఁ గా ప్రయతించితొ మేము? యీసునన్"
౬ ఆ ౭౯ పా.

"నేను చేయు పని యీ చిన్నవాఁ డొక్కఁడే కాక యీ వానర సేన కెల్లయుఁగ వచ్చు" నట! చిన్నవాఁడు, ప్రథమ. వానరసేనకు, షష్ఠి. ఎల్లయుఁగవచ్చు ననునది షష్ఠీ విభక్తితో నన్వయించును. గాని ప్రథమతోఁ గాదు. కావునఁ జిన్నవాఁ డనుచోఁ జిన్నవాని కని ప్రయోగింపవలెను. ఆ శబ్దము ప్రథమగనే యుండవలయు ననుచో "వానరసేన" యనియు "నెల్లయుంగు" నని దిద్దికొనవలెను. ముందుఁ గల "యెఱుంగకేమి" యనునది ప్రథమతో నన్వయించునది గావున నట్లు దిద్దుకొనుటయే మంచిది.

౧౯. చ. ఎటువారలకు ధనాంగనకు నిట్టి కొలమ్ము వయస్సు రూపము
క్కటికము పెర్మిగూర్మిగల కాముకుఁ, డేటికిఁ బోతి? వానితోఁ
గుటిలుఁడు వాని కైత యది గొంతుక కోసె, దరిద్రుఁ డేటికి
చ్చుటి కరుడెంచెఁ గూళవిధి చెప్పము లెవ్వరి నట్లు సేయుఁబోలె"
౬ ఆ ౫౦ పా.

ఇంచుకలి "కూళవిధి చెద్దమము నెవ్వరి నెట్లు సేయవే?" యను నేమో విశదముగ వ్రాయించెదరు గాక.

శ్ర వ ణా నం ద ము.

౧ "క. ఊరూరికి నొక్కొక రవ
తారం బెత్తిరఁట శతవధానము చేయఁగ
గారెపులిఁ జూచి నక్కయు
నోరూఁగ వాఁతఁ బెట్టిన నట్లగు నేమో" ౧ ఆ ౩౦ శ్రవ.

"పులిని జూచి నక్క వాఁతలు పెట్టుకొనిన" ట్లని లోకోక్తి. కాని వీ రేవదికో నక్క వాఁతలు పెట్టిన యెడల ననినారు. అంతటితోఁ గుది స్సినారా? వాఁతలు పెట్టిన యెడల నట్లగు నేమో యనినారు. అట్లన నెట్లో?, అన్నివిధములను నీ పద్యము సముద్ర గామి యైనది.

౨ "వ. వినోదంబుగాఁ గతిపయ మిత్ర సహితుండై కూర్చుండి యస్మ ద్విరచితములగు ధాతు రత్నాకర కాళీసహస్ర శృంగార శృంగాటక శుకరంభా సంవాదాది కంబులగు సంస్కృత గ్రంథంబుల నచ్చు టచ్చుటకై శ్లోకమున్నాయెను" ౧ ఈ ౩౩ శ్రవ.

ఈ గ్రంథంబుల నచ్చు టచ్చుట, యన గ్రంథంబులయం దచ్చు టచ్చుట యని యర్థము. గ్రంథంబుల యందలి యను నర్థము రాదు. అట్లు వచ్చి నఁ గాని యన్వయము లేదు. అదియుఁ గాక, ధాతురత్నాకరమఁట! కా ళీసహస్రనామమఁట! శృంగార శృంగాటక మఁట! ఎక్కడ నున్నవో. కాళీ సహస్రము మాత్రము కొలఁది శ్లోకములతో వెలువడినది. ధాతురత్నా కరము శృంగార శృంగాటకము లేవు. వీరు పుట్టని బిడ్డకుఁ బేరు పెట్టిరి. ఆలు లేదు, చూలు లేదు. కొడుకు పేరు సోమలింగ మఁట!

౩. ఉ. మేధమెయిన్ బృహస్పతి వశీకృతుఁడా చెలువయ్య మంత్రి గం
గాధర రామరాయ నృపకాంతుఁడు గావు శులాగ్ర గణ్యుఁ డా
రాధిత సత్యవీంద్రుఁ డతి రమ్యుఁ డునైతగు పీఠికాపురీ ౹౹
నాథుని మంత్రియై యశమున్ దెరగన్ దిగంత మంతటన్ ౹౹

౧ ఆ ౪౧ శ్రవ.

"దిగంత మంతటన్" అన సర్గమేమో విస్పష్టముగఁ జెప్పి పద్యము సమన్వయింతురు గాక.

౪. చ. వితత యశోంబు ధార్మికుఁడు వేలకు వేలు గణించు వాఁడు పం
డితుఁడు సమస్తరాజ మకుటీ మణి రంజిత పాదుఁడార్య స
న్నుతుఁడగునాథరాసురుఁడనుంగుఁ బ్రియుండగుగాత" యంచు స
న్నుతిగొను చరింతు నెంతయునినున్ సమకూర్పఁగ దేరయమ్మ నన్"

౧ ఆ ౯౨ శ్రవ.

ఇందలి యొకటి రెండు పాదములు మధుసూదనుని విశేషణములతో నిండి యున్నవి. బాలామణి "యట్టి విశేషణ విశిష్టుఁ డైన బ్రాహ్మణుఁడు (మధుసూదనుఁడు) అనుంగుఁ బ్రియుండగుఁగాత. అని నిన్ను సన్నుతించెదను. త్వరగ సమకూర్పుము " అనినది. అగుఁగాత మును నీ యాశీర్వచన మెవరికి? తనకుఁ బ్రియుఁడు కావలెనని బాలామణి యభిప్రాయము. కాని యీ పద్యమున నా యభిప్రాయము రాకపోవుట యటుండ నన్వయమే చెడిపోయినది. దిద్దుకొందురు గాత. సమర్థింపఁ జూచెనక లో నిఁ బ్రతి పదార్థము జెప్పి సమన్వయింతురు గాత. (శాము సమర్థింపఁ జూచిన ప్రతి పద్యము నకును బ్రతిపదార్థమును జెప్పెదరు గాత)

౫. గీ. అనుచుఁ దన తల్లి తోడఁ జెప్పవధి కాని
తాను తానయి స్వాతంత్ర్య మానవతయు
నెంత వలపున్న నెంత వలంతి యైన

జననిఁ గికురింప లేదు వేశ్యా వధూటి " ౧ ఆ ౯౪ శ్రవ.

"తాను తా నయి" యను పదము నిరర్థకము. "తనకుఁ దాన యి" యనియున్నఁ గాని యన్వయము లేదు.

౬. శా. ఏనేకాదు మదీయమైన కులముం జెన్నొంద రాలాయెఁ గా
నీ నీచుఁ గవినఁ బోరు చూడను ధనంబీనీ ధనం బీయకే
పోనీ బ్రాహ్మణ జాతిఁదక్క నితరుల్ భోగింపఁగాఁ బోరు తా
దేనిన్ క్షత్రియజాతి యన్యము ముదారేమాకుఁ జర్చింపఁగాన్ "
౨ ఆ ౨౫ శ్రవ.

తొలుత "బ్రాహ్మణజాతి" యని సంఘపరముగఁ జెప్పి పిదప నితరు లని కేవల మొక వ్యక్తి పరముగఁ జెప్పఁ గూడదు. బ్రాహ్మణజాతి యన బ్రాహ్మణజాతి గలవాఁడని యర్థముఁ జెప్పి కొందమన్నను ముందున్న "క్షత్రియజాతి" యను పదమునకుఁ గూడ క్షత్త్రియ జాతి కలవాఁడని యర్థము చెప్పుకొంద మన్నను దానికి ముందుఁగల "యన్య" మను పదమట్లు చెప్పుకొనుట కవకాశ మొసంగుట లేదు. కావున నన్వయము సెడిపోయినది.

౭. ఉ. రాగము లేకయే పయికి రాగము గల్గిన రీతిఁ జూపుచున్
రోగము గల్గియున్ బయికి రోగము లేదని బొంకులాడుచున్
సాగిన యంతవట్టుఁ గడుఁ జల్లఁగ ద్రవ్యము లాగులాడు నీ
భోగముజాతి సమ్మటలు పోలవుగా భువి నెంత వెత్కినన్ "
౨ ఆ ౫౮ శ్రవ.

లాగులాడు=పెనఁగులాడు, అని యర్థము. ఇచ్చట నీ కెట్లన్వయము చెప్పెదరో చూడవలసి యున్నది. లాగులాడు. అనఁగా గ్రహించు, అని గ్రంథకర్తల యభిప్రాయము కాఁబోలు! అది యిందు లేదు; ఈ పదము ట నపారమును గూడఁ గలిగించినది. లాగులాడు అను పదమునకు

గ్రహించు, అను నర్థ మున్నదని వీసు పెనఁగు లాడక దిద్దుకొందు రని మా యభిప్రాయము.

౮ ॥గీ. మనకు మేళములకు వచ్చు ధనముకన్నఁ
దగిన వారల తోడ నందర్భములు ఘ
టించుచే ముఖ్యమగు లాభ మెంచిచూడు
మేమెఱుంగుదు వీ లాభ మింకువదన?” ౨ ఆ ౧౦౮ ప్ర.

“మనకు మేళములకు వచ్చు ధనము కంటెఁ దగిన వారలతో నందర్భములు ఘటించుచే ముఖ్యలాభ” మఁట! ఏమి యన్వయాను గుణ్యాముగ నున్నది! దిద్దుకొనుఁడని వేఱుగఁ జెప్పఁ నక్కఱలేదు. దిద్దుకొనుచే ముఖ్యమగు లాభమని వారే యెఱుంగుదురు.

౯ ॥క. ఈ విధమున నతఁ డెంతయు
నావేదనఁ గెందుచుండె నవ్వనితయుఁ దా
నే విధిఁ దోఁచక గృహమున
కై చగ మీఱంగ, జేరి యాత్మ గతమునన్ ”
౩ ఆ ౮౧ ప్ర.

బాలామణి యేమియుఁ దోఁచక గృహము కొఱకుఁ జేరెన దఁట! గృహము కొఱ కెక్కడఁ జేరినదో? గృహమును జేరినగని గ్రంథకర్తల యభిప్రాయము. ద్వితీయకుఁ జతుర్థిఁ బ్రయోగించినారు. పంచమీ విభక్తి ప్రత్యయమును బ్రయోగింప నందులకు మన మానందింప వలసియున్నది.

౧౦ ॥మ. తనుఁదానచ్చిన వేశ్యఁగూడు సుఖమింతా? యెంతయో తెల్పనా
కనువౌనా? యనియట్టులుంచు మిది బ్రహ్మాదుల్ గణింపంగ శ
క్తిని బొందంగలరా! యటంచనెదు నీ తీవింతగాఁబోలు నో
ఘనమా! వద్దిక నాదుమాటవినుమా! మర్యాదగా పాడుమా”
౫ ఆ ౧౮ ప్ర.

“ తనకుఁ దాను ” అను మాటను వీ రిట్లు పాడుచేసిరి. ఈ శబ్దము నే “ తాను తా నయి ” యని వీరు వ్రాసిన యపభ్రంశపు వ్రాతను వేఱొకచో నుదాహరించితిమి. వీరు తమ కలమును జిత్తమువచ్చినట్లు పోనిచ్చెదరే గాని మంచి చెడ్డలను జూడరు.

వ్యాకరణ భ్రంశములు.

రామ కృష్ణ ప్రయుక్తమగు శతఘ్ని సరస తిరుపతి వేంకట కవుల వ్యాకరణ వైదుష్యమను దుర్గ ప్రాకారమును ఖండ ఖండములుగ భేదించి వైచుట యెల్ల రెఱింగిన విషయమే. కావున మే మిట మఱల నా విషయమును విమర్శింప వలసిన యవసర మంతగా లేదుగాని మానుట యంత యుక్తముగాఁ దోఁచుట లేదు. ఏమన? కొందఱ కవిత్వము క్రమ క్రమముగ నిర్దుష్టమై యుండును. వీరి కవిత్వ మట్లుగాక మొదటి నుండి తుద వఱకు నొక్క విధముగనే యున్నది. అంతియ గాక పరీక్షించి చూచు వారికి శ్రవణానందము రచించిన నాఁటి శైలి కంటె నిప్పటి శైలి వికార దూషితమై యున్న ట్లవగతము కాకపోదు. అయినను వీరు

“చ. పరిణత శక్తులైన యల భారతపుంగవు లట్టులుండ ము
ష్కరు డనిపించు కొన్న కవి సామజ సింహము రామకృష్ణు వా
గ్వరచన గూడఁ జూడుఁడు ప్రవేశ ఫలమ్ములు చిన్న చిన్న వ్యా
కరణపుఁబొత్తముల్ గొణిగికయ్యముఁ బెంచకుఁడయ్య వాగ్విదుల్”

౧ ఆ ౧౬ పాణి.

అని రాము వ్యాకరణమున నసామాన్య వైదుషీవిలసితులమని ప్రగల్భములు కొట్టుచుండుట వలనను, నట్లు ప్రగల్భములు గొట్టిన పద్యమైనను దప్పులు లేకుండ వ్రాయఁ జాలక పోవుట వలనను మే మీ వ్యాకరణ భ్రం

శముల నుదాహరించుట యనవసరము గాదు. అయినను గొన్ని దోషములను మాత్ర ముదాహరింపఁ దలంచితిమి. పూర్తిగఁ జూపఁ దొరకొన్న నీ యొక్క విషయమును గూర్చిన మా విమర్శ గ్రంథము మూల గ్రంథములను మించును. వీరి తొందరపాటులను దిఙ్మాత్రముగ లోకమునకుఁ దెలుప వలయునని మాత్రమే మా తలంపు అంతకన్న వేఱుగాదు. అసందర్భ ప్రకరణము నందును నన్వయాభావ ప్రకరణము నందును వలెఁ బద్యము నంతను వ్రాయక యీ పద్యముల యందలి దుష్టపదములను మాత్ర మిం దుదాహరింతుము.

పాణిగృహీత.

౧. "మన్నించుఁడు ... పెంచకుఁ .. గ్రహించకుఁడు" (౧ ఆ ౧౫ పాణి.) మన్నించుఁడు తప్పు. మన్నింపుఁడు. అని యుండ వలెను. పెంపకుఁడు ఆగ్రహింపకుఁడు అనియు నుండ వలెను.

౨. "కయ్యమునఁ బెంచకుఁడు" (౧ ఆ ౧౬ పాణి) పెంపకుఁడని యుండవలెను (ఇఁక నీ తరగతి దోషములు చూపఁబడవు) వీరు కయ్యమునకుఁ గాలు దువ్విన పద్యము లైనను నిర్దోషముగఁ జెప్ప లేకపోయిరి!

౩. "తీతురేమో" (౧ ఆ ౨౦ పాణి) తీయుదురేమో యని సాధు రూపము.

౪. "గయా శ్రాద్ధమ్ములం జేతురో" (౧ఆ౨౪పాణి) చేయుదురో.

౫. "ఋణము తీర్పన్నేర్పునే" (౨ఆ౩౫పాణి) తీర్పన్నేర్చునే

౬. "కొండఱెఁ గన్నలన్" (౨ఆ౩౭పాణి) కొండఱఁ గన్నలన్.

౭. "పని గల్పించుక" (౨ఆ ౭౯ పాణి) కల్పించుకొని. ఆత్మనే

పదమగు కొను ధాతువునకు "క" ప్రయోగింపరాదు.

౮. "పటుమతి నని నన్నుఁ బొంగవలయును మీరల్" (౨అ౮౮పాణి) "పటుమతి యని" అని ప్రథమ ప్రయోజ్యము.

౯. "అధమపు వేశ్యలఁ గూడెడి" (౨అ ౮౯పాణి) కర్మధారయం బులందు ము వర్ణకంబునకుం బుంపు లగు నని చిన్నయసూరి. "అధమపు వేశ్య" లను సమాసమునఁ బుంపు లాదేశముగా వచ్చుటకు ము వర్ణక మెందున్నదో?

౧౦. "నామేడ నుంచ, నేర్చితినయే ని" (౩అ ౧౩పాణి) ఉంప నేర్చితిన యే ని.

౧౧. "నీవు చెప్పిన యట్లన" (౩అ ౨౬పాణి) అట్లన తప్పు. ఇది ద్రుతాంతము గాదు.

౧౨. "ఎక్కడికి నేగిన నక్కడ కాఁపురమ్ములా?" (౪అ ౪౧పాణి) "అక్కడఁ గాఁపురమ్ములా" యని సరళాదేశము చేయవలెను. ఎక్కడికి? తప్పు. ఎక్కడకు.

౧౩. "పూర్వాలివి వీని కతమునఁ బూడిఁ గలియు" (౫అ ౪ పాణి) కతమునకుఁ దరువాత నరసున్న యెందులకు? బూది యనియే శబ్ద స్వరూపము. పూది గాదు.

౧౪. "పదుపు తోత్తుల యూనఁ బొఱ్ఱైరి" (౫అ ౧౫పాణి) పడపుఁ దొత్తుల అన వలెను. వీరు పడపు శబ్దమును బదుపు అని పాడు చేసి యూపై వేయవలసిన ద్రుతమును వదలివేసినారు.

౧౫. "తెరుణికి సంతకుఁ మునుపెఁ గన్నయమ్యో" (౫ అ ౮౩ పాణి) మునుపె తరువాత నరసున్న వేయు టెందులకో?

౧౬. "అమ్ముదిత వధింపు టొప్పగును" (౫అ ౬పాణి) భావార్థక ట ప్రత్యయము పరమగునపు డింపుగాగమురాదు. వధించుట అనవలెను.

౧౭. “ఏపోక యదిగో చుక్క వొడిచె” (౪ ఆ ౧౩౮ పాట) “అదిగోఁ జుక్క వొడిచె” అనవలెను.

౧౮. “ఎటికి దాఁచిపెట్టితిరి యేఁ గనకుండఁగ” (౬ ఆ ౧౦ పాట) సంధి చెడినది. “మధ్యమపురుష క్రియల యందిత్తునకు సంధియగు” నని చిన్నయసూరి. దాఁచి పెట్టితిరి + ఏఁ గనకుండఁగ, దాఁచి పెట్టితి రేఁ గనకుండఁగ.

౧౯. “చాపఁ జుట్టఁ జెకరయుఁగాదె!” (౬ ఆ ౨౩ పాట) చాపన్, అని ద్వితీయ ప్రయోగించు టెందులకు!

౨౦. “మురుగు కాలువ” (౬ ఆ ౪౩ పాట) “మురుగుఁ గాలువ అనవలెను.

౨౧. “భవచ్చరణకంజములన్ గనిపెట్టుకుందు” (౬ ఆ ౧౦౪ పాట) “కనిపెట్టికొని యుందు” ననుట కీ పాట్లు వచ్చినవి.

శ్రవణానందము.

---

౧. “వేసనంతల గాలమ్ము” (౧ ఆ ౬౪ శ్రవ) ఇది గ్రామ్యోక్తి యని సమర్థింతురా? లేక మహాకవి ప్రయోగములను జీవగఱ్ఱ మున్నగు వానిలోఁ జేర్చి యానందింప వలసి యున్నదా?”

౧౨, ౧౩ వ పుటలు. కవితా విమర్శన ఖండనము.

౨. “నాకళ్లె మెదుట” (౧ ఆ ౭౨ శ్రవ.) “పూర్వ గ్రంథము నందే మొదటి యాశ్వాసము ౭౨వ పద్యమున “కళ్లు” అని ప్రయోగించిరి. కన్ను శబ్దమునకు బహువచన రూపము “కన్నులు” అనియుండును గాని “కళ్లు” అని యుండదని తెలిసిన పండితులు చెప్పిన విమ్మ

టు సైతము పలుచోట్ల వేసియుండుటచే దిద్దుకొనలేక యది " లోకోక్తి కనుకరణ " మని వ్రాసిరి.

" సీ. నాకళ్ల యెదుట మొన్నటి దాఁకఁ జిన్నత
నంపుఁ జేష్టల సంచరింప లేదా
... ... నున్నతి లేక వట్టి వీధివీధుల విట్టివీఁగ లేదా
... ... నింతయువింత రఘువంశమును జంకఁబెట్టుక చనఁగ లేదా
... ... నున్నతు లెల్ల నవ్వంగఁ జిటిపొటి పద్యముల్ సెప్ప లేదా
గీ. ఎంతలో నెంత వాఁడయ్యె నెంతబుద్ధి
వచ్చె నిటువంటి సత్కృతి వచ్చెఁ జిత్ర "
మనుచు నాతని చర్యలే యభినుతింత్రు
పండిత వరేణ్యు లకృతి భాగ్యమేమొ "

" ఇ కృతి పరమేశ్వరోపాసకుఁడును విశిష్టాద్వైత మతస్థుఁడు నగు మధుసూదనాచార్యుఁడే. ఈ యభినుతించు వారును సామాన్యులు గారు పండిత వరేణ్యులు. వీరి వాక్యముల యందలిదే " కళ్ల " అను న పశబ్దము. దీనినే మన వృద్ధ కవులు లోకోక్తి కనుకరణ మని వ్రాసిరి. ఇది పద్యము నందలి పండిత వరేణ్యుల వాక్యముగాక వారనుకొనిన లౌకికుల వాక్యమే యని యొప్పుకొందము. లెక్కవ పదములు వ్యాకరణ సమ్మతములుగాఁ బ్రయోగించిన యా లౌకిక లోకము యీ శబ్దమునే పాడు సేయుదురా? కావున నిది తమ యనభిజ్ఞతను గోపనము సేయఁ దలఁచిన వృద్ధ కవుల యుక్తియే యని నిష్కర్షించి చెప్పుచున్నారము "

౧౨వ పుట కవితా విమర్శన ఖండనము.

3 " అనుంగుఁ బ్రియుండగుఁ గాత యంచు " (౧౮ ౯౩ శ్రవ) " గాతయంచు " తప్పు. " గాతనంచు " అనవలెను.

౪ " మేలు గణింపుచుఁ " (౧౪ ౯౭ శ్రవ) శత్రర్థక చువర్ణకము

పరమగునప్పు డింపుగాగమము రాదు. "గణించుచు" సాధు రూపము.

౫. "మాయ మాటలకు నమ్మకమైన వ్యాఖ్యాత .. వంది" (౨ ౪ ౫౫ శ్రవ) "వేశ్యమాతను వర్ణించు నప్పుడు "వ్యాఖ్యాత" "నంది" అని పుంలింగ నిర్దేశముఁ జేసియున్నారు అనియత లింగము లగు నీ శబ్దముల కిట స్త్రీ లింగ ప్రయోగ మవశ్య కర్తవ్యము. పుంలింగ ప్రయోగము కేవల దూష్యము"

౧౨ వ పుట కవితా విమర్శన ఖండనము.

౬. "కోర్కెలతెలు" (౨ ౪ ౯౭ శ్రవ) దుష్ట సమాసము.

౭. "రతి పెంచుకొన్న గారంపు కీరంబు" సాధి చేసినది. "స మాసంబుల నుదంతంబులగు స్త్రీ సమంబులకుం బుంపులకుం బరుష సర ళంబులు పరంబు లగు నపుడు నుగాగమం బగు" నని చిన్నయసూరి ఇం దే "గీ. విటుల మోహింపఁ జేసెడి వేళలందు, మచ్చు మందుల బొమ్మ నా మనల వలదె? సాని సాని యనంగనే సంబరంబె, వేరు రీతుల దాని సంసారి యనరె" అను పద్యమున సంసారిణి యనుటకు "సంసారి" యని ప్రయోగించి తొండకు వెలుగు సాక్షి" యను నట్లు దానికి మ రియొక యప్రయోగముఁ జూపి దానను తృప్తిఁ జెందక యచ్ ప్రత్య యాంతముపై జీప్ వేయ వలయునని తమ యసాధారణ వ్యాకరణ పాం డిత్యమును లోకమునకు వెల్లడించిరి శూద్రాదుల వలెఁ బుమాఖ్య గాని యచ్ ప్రత్యయాంతమగు సంసార శబ్దముపై జీప్ ప్రత్యయము వేయ దు మనుట వైయాకరణ ప్రతారణార్థము. శ్రీ కింకవీంద్ర ఘటా పంచా నను లును పూర్వ శాకుంతలమును విమర్శించుచు "స్త్రీలు బ్రహ్మవే త్త లని సంసారు లని రెండు దెరంగులై యుందురు" అనుచోట "ఈ స్త్రీలు స్త్రీలుకాక పురుషులై యుండ నోపుదురు. కాదేని వేత్తలును సంసారులును" నెట్లగును? అనివ్రాసి సంసారీ శబ్దము దుష్ట మని యొప్పు

కొనిరి.కాని తాము నట్లు ప్రయోగించి యుండుట చేత సంసారీ శబ్దమును మాత్ర మెట్లో మఱిచియుకరు సాధింతురు గాక యని యాశీర్వదించిరి ”

౧౧వవుట. కవితా విమర్శన ఖండనము.

౮. “మోహవారిధిని మున్గులఁగానొసరింపవచ్చు” (౨ఆ ౧౧౨శ్రవ) ఇటఁ బ్రథమ చేయవలెను.

౯. “ఏపాటితఁడన ” (౨ ఆ ౧౦౩ శ్రవ) సంధి చెడినది. ఏపాటియాతఁ డనవలెను.

౧౦. “ సింధూరంపు తోరంపు ” (౩ ఆ ౨౮ శ్రవ) సింధూరంపుఁ దోరంపు అనవలెను.

౧౧. “ జనవాక్యం క ర్తవ్యం ” బనిపెద్దలు ” (౩ ఆ ౪౩ శ్రవ) సంధి చెడినది. అనుకరణంబునం దవామాదుల మకారంబునకు ద్విరు క్తి విభాషనగు ” నని చిన్నయసూరి. “ జనవాక్యం క ర్తవ్య ” మ్మనె, అనవలెను.

౧౨. “ కటాక్ష ముంచుమా యన నాలకించనైతి. కౌఁగిలించఁ బూనిన సమ్మతించనైతి. ఆరగించనైతి ” (౩ ఆ ౬౨ శ్రవ) ఇట నించుక్క లప్రయోజ్యములు. “ కటాక్షముంపుమా యన నాలకింపనైతి, కౌఁగిలింపఁ బూనిన సమ్మతింపనైతి, ఆరగింపనైతి ” అని యుండవలెను.

౧౩. “ కొంచమారీతి భాషించఁ దొడఁగె ” (౩ ఆ ౮౩ శ్రవ) ఇదియు నట్టిదే. “ భాషింప ” అనవలెను.

౧౪. “ లిఖియింపుటకును బ్రారంభించె ” (౪ ఆ ౭ శ్రవ) భావార్థక టప్రత్యయము పరమగునపు డించుగాగమే గాని యింపు గాగమము రాదు. “ లిఖియించుటకు ”

౧౫. “ భూషలుఁ ధరించుక ” (౪ ఆ ౭౨ శ్రవ) ‘ ధరించుకొని ’ అనవలెను.

౧౬. "పరిపంథినిబట్టి పలార్చ నేర్చనే" (ర ఆ ౮౬ శ్రవ) 'వలార్ప' అని సాధు రూపము.

౧౭. "పోవుటకునుగ్యాపించి యూహ్నునిగుడించి" (ర ఆ ౯౫ శ్రవ) "నిగిడించి" అనవలెను.

౧౮. "ధనమాపోవును మానమాచెడును నిందా సత్తిపై కొన్కు" (౫ ఆ ౪ శ్రవ) నిందా శబ్ద మాకారాంత స్త్రీ లింగము. సాంస్కృతికముల నిట్లు ప్రయోగింపరాదు. "నిందయూ" అని సాధురూపము.

రసభంగములు.

పాఠక మహాశయులారా!

వీరు—

"గీ. తనకు నాల్గు నిఘంటు పదములు వచ్చు
ననుచుఁ బవి నుందికినిఁ దెలియంగ మాటు
మూల పదములు గుప్పిన ముచ్చటగునె?
ప్రతిపదమ్మున రసముట్టిపడినఁ గాక" (౧౪ ౧౩ శ్రవ)

అని తమకవిత్వమే సరసముగ నుండుననియు నితరుల కవిత్వ మట్టిది గాదనియు వ్రాసికొని యుండుటచే నితరుల కవిత్వ మెట్లున్నను వీరి కవిత్వ మెంత రసవంతముగ నున్నదో యని పరికింప మాకు ముచ్చట గలిగెను. అహంభావ ప్రపూరితమగు వీరి యీ పద్దెమే మా లేఖినికి రసభంగ ప్రకరణము వ్రాయఁ బనిఁ గల్పించినది. సరస తిరుపతి వేంకట కవుల కైత యందలి సారస్యమును మీరు పరికింతురు గాక.

పా ణి గృ హీ త.

౧ ౹౹ మ. తమరీయూరికినచ్చు కార్యమతి సాంతంబాయెనే?" (౨౮౬౧పా ణి) ఇట సాంతంబనుటచే౹రసభంగ మైనది. ౹౹ మీ కార్యము సాఫల్య మాయెనా? " యని యడిగిన బాగుండును.

౨ ౹౹ గీ. బాల్యమును మెట్టి మెడఁబట్టి బైటఁ గొట్టి
యౌవనముతా భయమ్మున నడఁగఁ జెలికి
చనులు చంకల దూరెను గనులు చెవుల
దూరె నడు మెటకేగెనో తోఁచదకట!" ౨ ఆ ౭౦ పాణి.

చనులు చంకల దూరెనఁట! ఆహా! ఏమి సారస్యము! ఇట్టి ప్రసంగమునఁ జేమకూర వెంకన్న గావించిన వర్ణన మొక పరి దిలకింతము.

౹౹ క. కడు హెచ్చుకొప్పు; దానిం
గడవం జను దోయి హెచ్చు, కటి యన్నిటికిన్
గడుహెచ్చు; హెచ్చు లన్నియు
నడుమే పస లేదు గానినారీమణికిన్"

౧ ఆ ౧౦౪. విజయ విలాసము.

ఇట్టి పద్యములను మన మెన్నిటి నుదహరించినను బ్రయోజనము లేదు. ఈ రచనమే కవి కవిత్వము నందు నుండఁ జాలదు. చేమకూర వెంకన్న కేవలము చేమకూర వెంకన్నయే. వీరో; పరస తిరుపతి వేంకట కవులు గాదా?

౩ ౹౹ సీ. కులుకుచు నొకసారి పలుకరించినఁ బిచ్చ
వానికైనను గచ్చ వదలిపోవు
బడసుగా నొకమాఱు భావమ్ము సూచింప
లున్న వై [illegible] తెవులు" ౨ ఆ ౭౧ పాణి.

ఆహా! వర్ణనా వైదగ్ధ్యము! జలజాక్షి పలుకరించినచోఁ బిచ్చి వానికిఁ గూడఁ గచ్చ వదలి పోవునఁట! పిచ్చివాఁ డనుటలో నేమి విశేష మున్నదో? “ఉన్మాదునకుఁ” గూడ ననుటచే జలజాక్షికి నైచ్యము గలుగుచున్నది. అది వీరు కనిపెట్ట లేకపోయిరి. మఱియు “బమ్మకైనను రిమ్మ తెవులు పుట్టునఁట! స్త్రీల విలాసములం గాంచిన నింద్రియ నిగ్రహవ్రతముగల వారికైనను మనసు చెడు ననుట సనాతనమునుండియు వాడుకలోనున్న కవి సాంప్రదాయము. కాని కూఁతును బెండ్లియాడి పార్వతిని మోహించి శృంగ భంగమును గాంచిన బమ్మకుఁ గూడనని చెప్పుటలో నేమిరసమున్నది? “ఇనుప కచ్చడాల్ గట్టిన ముని ముచ్చులెల్లఁ దామరస నేత్రలిండ్ల బందాలు గారె?” యని పెద్దన్న. వీరీ సరసము నెఱుంగఁజాలక పోయిరి. వీరి ధోరణి పిచ్చి ధోరణి యని కొంద ఱందురు. అది నిజమే గాఁబోలు!

౮॥సీ. బిబ్బోకవతి యుబ్బుగుబ్బ దోయిని జూడ
మతిమాలి బతిమాలు యతియు రతికి
ఉడురాజముఖి కంటఁ బడి దాని జడఁజూడ
జడదారి పెడదారిఁ జనఁగఁ దివురు ” ౨౮ ౨ ఆశ్వా.

జలజాక్షి స్తనములం గన్న యతి రతికి బతిమాలునఁట! ఇదేమో విగుల సరసమైన శృంగార కల్పనమని వీరు తలంచి యుందురు. కాని శృంగారమునకు మూలము సంభోగమే యని తలంచు వీరి సరసత్వము గర్హ్యము. మఱియు జలజాక్షి జడఁగన్నచో జడదారి పెడదారి నన మునివృత్తికి వ్యతిరిక్త మార్గమును బట్టునఁట! “కలికి నెఱివేణి చందంబు గాంచఁజూనఁగ, నవలఁ బోలేక నిలిచె నయ్యగ్నిజుండు” అను చేమకూర వెంకన్న రచన యందును వీరి రచన యందును గల సారస్యమును జదువరులే గ్రహింతురుగాక. ఇందు ముఖ్యముగ నిం కొకటి విమర్శింపఁ దగినది గల

ము. జడదారి జలజాక్షి కంటఁబడి దాని జడఁజూచినచోఁ జెడదారిఁ బట్టు నట! దానిజడఁ గన్నచోఁ జెడదారిఁ బట్టించఁ బట్టవచ్చును గాని తొలుత జడదారి జలజాక్షి కంటఁబడుటవలనఁ గలిగెడి వైలక్షణ్యమేమి? కేవలము జలజాక్షి కా యతియందుఁ బూజ్యభావముగాని, వార్ధకంబు పర్ణాశిత్వ ము వలనను కందమూల ఫల భక్షణము వలనను నిరంతర యోగాభ్యాస ము వలనను ప్రసక్తియుండదు మిక్కుచు శల్యావశిష్టుఁడై కాషాయాంబర ప రిధానితమగు నాతని బడుగు మేనుం గాంచుటచేఁ గనికరముగాని ముఖ మునఁ బరిహాస సూచకమగు మందహాసముగాని సంభవించును. అంతక న్న వైలక్షణ్య మేమియుఁ గలుగదు. ఒకవేళఁ గలిగినను నప్రస్తుత ప్రశం సయు రసభంగమునగును. ఈ పాదమునింత భ్రష్టము సేయుటకన్న గుబ్బ లోయికిని బంగారుకును విశేషణములు సేర్చినట్లే జడకుఁగూడ విశేషణ ములు చేర్చిన రసవ్యాప్తి బాగుండును.

౫౧. ఆ. వె. ఉండఁ గొంపలేక పండఁ బానుపు లేక
ముండకిచ్చుటకును ముదుపు లేక
మొండితనము పూని దండివారమటంచు
బండవిటులు తిరుగుచుండఁ గనమొ?” ౨ ఆ ౯ 3 పా.

“తినఁ దిండి, కట్ట బట్ట” యని లోకోక్తి తినఁ దిండి, కట్ట బట్టయు ను లేనప్పటికి నుండఁ గొంపయుఁ బండఁ బానుపు లేవని చెప్పనక్క ఱలేదు వాని ప్రసంగము రసభంజకము “తినఁ దిండి, కట్ట బట్ట లేవ ను మాటకన్న మఱియొక మాట శుద్ధ దారిద్ర్యమును దెలుపుడు సేయఁ జాలదు. అంతియ కాని “ఉండఁ గొంప, పండఁ బానుపు” అనుటలో నే మియు రసము లేదు “ముండకిచ్చుటకును ముదుపు లేక” యను వా క్యము బొత్తిగ రసమును పాడు చేసినది. ఈ రసమును మన తిరుపతి వేంకట కవులు తెలిసికొనఁ [illegible]

౬. క. ఒఱఁగిన చనుఁగవ గలిగిన
తెఱఁగింగవ గూఁడుకొన్నఁ దఱచై కదుఁ బ్రి
క్కిఱిసిన చనుఁగవ గలిగిన
తెఱవల పద తాడనము తెఱఁగుననము మెఱుఁగా "

౨ ఆ ౧౦౧ పా.

"లాబ కుచాలింగనతో ఽకుచకుచా పాదతాడనం శ్రేయః" యని యొక గ్రామీణోక్తి గలదు. దాని నిట్లు వీ రాంధ్రీకరించిరి. కాని యొక విశేషము మాత్ర మున్నది. సంస్కృతమునఁ "గౌఁగిలింతకన్న" నని యున్నది. వీరు "కవగూడుకన్న" నని వా విశిచి చెప్పినారు. ఎంత సర సముగ నున్నను వీరి కాలింగనపద మానందమిడఁ జాలకపోయినది. వీరి యభిప్రాయ మా యాలింగన పదము ధ్వనించుచునే యున్నది. వాచన ములకు మఱఁగిన వీరు సూచనలచే నానందింతురా?

౭. ఉ. ... .. ఏ నరునైన నత్యుతివ మేలికొనం గమకింపదన్న మా
టే నిజము " ౨ ఆ ౧౧౫ పా.

ఏలు ధాతువున కిటఁ "గొను" నను నాత్మనేపకము ననుబంధము సే యఁ గూడదు. "ఏల" ననినఁ జాలును. రస ముట్టిపడును.

౮. క. పలువురు ప్రియురాం డ్రౌక్కట
గల సభఁ బురుషుండు నిలువఁగలఁ డదిరసముగా
దొలఁగింపను కామిను లటు
నిలుచుటకుఁ దగరు రసము నీరసము నగుఁ "

౩ ఆ ౯ పా.

పలువురు పురుషులున్న సభలో స్త్రీలు నిలువలేరా? నిలుచుటకుఁ ద గరా? తగరనుటచే జలజాక్షీ కుల విధ్వంసనకి యగుచున్నది. నిలువలే రను టలో సారస్యమున్నది. ఇప్పుడు నీరసమైపోయినది.

౯ ||గీ. " సగము చచ్చి యంతయుఁ జచ్చి జగతి గాన
హాస్యములు నేర్చికొన వలె " నందురు "

3 ఆ ౨౧ పాణి.

" సగముచచ్చి సంగీతము, అంతయుఁజచ్చి హాస్యము " అని లోకోక్తి. సగముచచ్చి గాని సంగీతము, సంతయుఁజచ్చి గాని హాస్యమును సభలోఁ బ్రకాశము సేయ లేరని యీ లోకోక్తి భావము. అంతయు కాని నేర్చికొన వలెననిగాదు. నేర్చికొనుటయే కష్టము లేదు. రహస్యముగ నభ్యసింప వచ్చును. ఈ లోకోక్తింగల సారస్యమును గ్రహింపఁజాలక వీరిట్లు పాడుచేసిరి. " అహో! మూల ఘటిత పాండిత్య ప్రకర్ష " యను సామెతను సార్థకపఱచినారు. మహాకవులు!

౧౦ ||ఉ. ... నేటికయినా! కానగలాఁడి యాయతివ యాచెలి యా
చిగురాకుఁబోఁడి యా! కానరపుం జనుంగవ చొకాటపుటెక్కు వశమ్ము
గావలెఁ "

3 ఆ ౬౭ పాణి.

అతివ, చెలి, శబ్దములు నగఁబోఁడి, చిగురాకుఁబోఁడి, కానరపుం జనుంగవ చొకాటపుటెక్కు, శబ్దములవలె విశేషణ పర్యవసాయములు గాని పునరుక్తియుఁ బ్రక్రమ భంగమును, రస భంగమును గూడ నైనది.

౧౧ ||క. అంత నుదారుం డచ్చెలి
చెంత న్నిలువోపలేక చేతోజాత
భ్రాంతికి నస్వస్థ చనియెడి
చింతెన్ లేచుటయు నతని చెలికాఁడనియెన్ "

3 ఆ ౮౩ పాణి.

ఉదారుఁడు జలజాక్షిపై మరులుకొని యాచెలిచెంత నుండఁజాలక పధూననమైనఁట! ఇది విపరీతము! లోకములో సేవకుఁడును దన మనస్సును హరించిన కాంతచెంత, నిలువఁజాలక పోఁడు. ఎంతో యవసరము వచ్చినఁ గాని

యటనుండి కదలఁ జాలఁడు అట్లు కాలిపోవుటయే తటస్థమైన నష్ట జా
తని మనస్సెట్లుండునో చదువరులే యూహించుకొందురు గాక. ఇట్టి
సందర్భమున—

గీ. చెలువ నేత్రవిలాసంబు చెప్పలేక
బాలకుచలీల యొకటఁ బట్టరాక
గళికి నెఱివేసి చెవులంటఁ దాళ్లఁ దింగ
నవలఁ బోలేక నిల్చె నయ్యన్ననుండు

(౨ ఆ ౧౧౯ విజయవిలాసము)

అని చేమకూర వెంకన్న వర్ణించినాఁడు. హీనవర్ణనము ముఖ్యముగా నివాని విషయమునఁ జేయవలసినది. వరూధిని యెంతె ప్రార్థించినను ననురక్తుఁడుగాని ప్రవరుఁ డట నుండలేక పోయినాఁడు అనురక్తుండగుటచే గంధర్వుఁ డటనుండి కదలలేక పోయెను ఇట్టివెన్ని యుదాహరణముల నైనఁ జూపవచ్చును కాని ప్రతివానికిఁ దెలిసిన యీ విషయమున కుదాహరణములనే చూపవలసిన యవసరము లేదు. అయినను వీరే యట్టి వర్ణనము గావించి యుండుటచే దాని నిట నుదాహరించుచున్నారము.

ఉ. ఇచ్చిన నిష్పటే వెడలు టేయన యీయక యిట్టులెంత సే
పిచ్చటఁ గాలయాపనము సేసెదరింతురో? యటంచు నెంచుచున్
ముచ్చట వెన్కకున్ మఱియు ముంగటికిన్ దిగలాగఁ గొంత సే
పచ్చవలాక్షి యూరకొనె నట్లగుఁగాదె? మది మోహముండినన్

౨ ఆ ౧౭.

ఈ పద్యమెచ్చటిదో యని మీ రూహింపనక్కఱలేదు. "మా గ్రంథములలో నెల్ల నిది యగ్రగణ్యమైన" దని— నీవు వ్రాసికొను శ్రవణానందము లోనిదే! "అట్లగుఁగాదె మది మోహముండినన్" న్నని వీరు ఛం తా మీఁద దొబ్బఁగొట్టి వ్రాయించినారు. పాణిగృహీతి ప్రథమ ప్రయ

ల్పమగుటచే నిట్లు భ్రష్టము చేసినారేమో యన నిది మొన్న మొన్ననే వేయి న్నూట పదార్ల కాశించి వ్రాసిన ప్రబంధము. శ్రవణానందమే మొదటిది. అం దీ సందర్భమున బాగుగనే వ్రాసిరి. ఇం దేపాడుచేసినారు. చిత్రము!

౧౨. గీ. అనియెఁబో! లంజెపుమాటఁ దానట్టి మాట
నాదు యోగ్యత యెయ్యెడఁ బూదిఁ గలిసె"

౪ ఆ ౧౧ పాణి.

" అది లంజె యగుటచే నట్టిమాట యనిన ననుఁగాక. నా యోగ్యత యే బూడిదలోఁ గలిసినది. " అటు! ఈ రాయబారి వారకాంతా లంప టుఁ డగుటచే యోగ్యత మును పే లేదు. ఈ " యోగ్యత " కు మాఱు " తెలివి తేట " లనిన రస ముట్టిపడును. ఇట్టి సందర్భమునఁ దెలివితేట లతో డనేగాని యోగ్యతతోఁ బని లేదు. కాని తెలివి తేటలు పయిం బ యిఁ గలవా?

౧౩. క. నా కారణమునఁ గులమున
కే కాని కళంకు గల్గె నిహిహీ! యిటు పై
నాకత విన్నను రోయక
యే కాముకు లిచ్చగింతు రిల వెల చెలులా "

౪ ఆ ౨౨ పాణి.

ఇహిహీ యనునది నవ్వుటయం దగు ధ్వన్యనుకరణము. కాని సంతా పార్థకముగాదు. రస భంగమని తలంపక పదార్థమును దెలియక యీ శబ్దము నిటఁ బ్రయోగించిరి. అన్నా! నవ్వెంత పని చేసినది!

౧౪. ఉ. పువ్వుల పిల్లు పోరఁగల పోడుము లెల్లను నొక్క రాత్రికే
యువ్విటుఁ డవ్వేలందియును నాసి సుఖించిర యిట్టి వట్టి వం
చవ్వగఁ జెల్ల నొప్పరు? నదేమిటి? కింత కెటుంగ నట్టి వా

లేవా? శత్రులుగ బసువులీ సుఖమందవా? యంతకెక్కుడే"

౪ ఆ ౨౭ పాణి.

అదిరా! వర్ణనా వైదగ్ధ్యము! నాయికా నాయకులను బసువుల కన్న నధములుగఁ జేసి వైచిన సరస తిరుపతి వేంకట కవుల యఖండ వైదుషీ విలసనము సంస్తవనీయము ఇది నీతిని గల్గించు విధము కాఁబోలు! నూత్నపుం గృతులలో నీతిని బోధించు పద్ధతి యిదియే కాఁబోలును! చదువరులకు విషయ సుఖములయందు వైముఖ్యము గలిగించుట కెంత పరిశ్రమముగఁ బ్రయత్నించుచున్నారు!

౧౩. ఉ. వచ్చిన దూతి చేతికిదె వచ్చితినంచు లిఖించి యిచ్చి పో
నిచ్చి మనమ్మునన్ బెరుగునిచ్చలు మోమునఁ దోఁపనంతలోఁ"

౪ ఆ ౩౦ పాణి

"పోనిచ్చి" యఁట! ఆహా! ఎంత మృదువు! ఉపమిత నప్రయోజ్యము. "వ్రాసి యిచ్చి" యనినఁ జాలును. ఈ రసభంగమును వీరు గుఱు తెఱుఁగరు.

౧౪. శా. . . . . ధనాశన్ గూఁతు వృద్ధాత్ముఁడౌ. వానింజేర్చు నపాత్రుఁ గూడదనరు" ౪ ఆ ౧౧౪ పాణి.

"వానిని జేర్చు" "వీనికిఁగూర్చు" "వానికిఁదార్చు" ననుపదములు వారకాంతల విషయమునఁ బ్రయోగింపఁదగినవి వీరు సంసారిణుల యెడఁ బ్రయోగించిరి దీనికై మనము వింతపడ నక్కఱలేదు. లంజెశాస్త్రములో నట్టి మాటలుండును? వీరే వ్రాకుచ్చినారు.

,,గీ. మాలపల్లె వర్ణించుచో మహీసురులను
చెప్పఁగతి దుర్భాషలు నాడు తప్పు కూఁత
లెంత మృదువుగ మార్చినఁ గొంతయైనఁ
బచ్చి యుండక మానదప్పట్లు నిజము" (౧౪ ౨౭ పాణి)

చెప్పినట్లు వర్ణించినారు. వీరి తప్పులేదు!

౧౭. చ. నరపతి గల్గు వాఁడు గడు సంపద వొల్చెడివాఁడు నూతన
స్మరుఁడన నొప్పువాఁడు మదమత్తుఁడునౌ విటుఁ డబ్బియుక్ "
౫ ఆ ౪౨ పా.

మదమత్తుఁ డనుటచే రస భంగమైనది. ఈ పద ముపయోగించుటకుఁ దిరుపతి వేంకట కవులకుఁ గల భావ మసభ్యము.

౧౮. గీ. తెలుఁగు తెలుఁగని యద్దాని దిగువు కాని
సంస్కృతమ్మునకన్నఁ గష్టమ్ము హెచ్చు
ఒక్కదానఁ బరిశ్రమమున్నఁ జాలు
దాని, కద్దానికో! రెంటఁ దగులవలయు " ౫ ఆ ౫౩ పా.

దానికి (తెలుఁగునకు) రెంటను దగులవలయు నఁట! వీరి తగులు శబ్ద మిటుఁ దగుల్చుటచే రసభంగమైనది.

౧౯. గీ. ఉత్తరమ్మును వినిచిన యువతి దానఁ
గొంత శాంతించె నట్టుల కుటిలుఁ డతఁడు
తలఁచె " ౬ ఆ ౩౧ పా.

ఉదారుఁడు కుటిలుఁ డగుట నుత్తరమును వినిపించుటచే జలజాక్షి శాంతించె నని తలఁచెనఁట! కుటిలుఁడా? మూర్ఖుఁడా? ఆహా! సరసత్వము!

౨౦. ఉ. ఎంతటిభాగ్యమే?యనుచు నెంతయదృష్టమొ?యంచు నెంతటల్
వింతలొ?యంచు నెంత పొరలేని తలంపులొ? యంచు ముక్కుపై
నింతులు కేలు వెట్టికొని " ౬ ఆ ౫౨ పా.

ముక్కు మీఁదఁ జేయి వెట్టుకొందురా? వ్రేలు పెట్టుకొందురా? ముక్కు మీఁదఁ జేయి పెట్టుకొనిన రస మట్టె యెదును గాఁబోలు!

౨౧. గీ. వంట బ్రాహ్మణుతోఁ గాని బట్ట లుతుకు
వానితోఁ [illegible] ంతోడఁ

గాని లోకమ్ముతో సాటుగా నొకింత
కులికినా వెంకు కింత మీ కులికిపాటు?" ౬౩ ౬౭ పాణి.

ఈ పద్దమంతయు నిట్టి రసభంజకము! జలజాక్షి ప్రౌఢ ప్రౌఢ యిట్లు తేలిపోవునా? జలజాక్షి కేవలము ప్రౌఢ మాత్రమే గాదు వారకాంతయును. వీరి సంగతినైన జ్ఞప్తియం దుంచుకొనమి మా కాశ్చర్యమాగుచున్నది.

శ్ర వ ణా నం ద ము.

౧. గీ. బాల్యవయసునుండి యాబాల చాలఁ
గవివరునితోడఁ గ్రీడింపఁగాఁ గలంచి
క్రమముగా సురతోపయోగమున కద్దు
దీరి పదునాలు గేండ్ల గొబ్బునారి యయ్యె" ౧ ఆ ౭౯ శ్రవ.

బాలామణి చిన్నతనమునుండియు మధుసూదనాచార్యునితోఁ గ్రీడింపఁ గలఁచి సురతోపయోగమున కద్దుకీరి పదునాలుగేండ్లదైనదఁట! "సురతోపయోగమున కద్దుకీరి" యనుటచే నీరేమో రసముట్టిపడుననుకొంటిరి గాని యది విరసమై పయింబడి యసభ్యమైపోయినది. సూత్రపుంగ్రంథములలోనుండు రసమిట్టిదేగాఁబోలు!

౨. సీ. పాడెనా! గంధర్వపాటలాధరల వీ
ణా నినాదంబు చిన్నతన మూను

* * * * * * * * * * * * * *

వేఁడెనా? వేదాంత విద్యావిశేషజ్ఞుఁ
డైనను మాఱు మాటాడ లేఁడు" ౧ ఆ ౮౦ పాణి.

బాలామణి పాడిన యెడల గంధర్వ స్త్రీలచేఁ జేయఁబడు వీణాధ్వని

చిన్నతన మొందుదురఁట! బాలామణి కంఠధ్వని వీణా ధ్వని కంటె శ్రావ్యమని గ్రంథకర్తల యభిప్రాయము. కాని యా వీణాధ్వని గంధర్వ స్త్రీలచేఁ జేయఁబడిన దనుటలో నేమి విశేషమున్నది? వీణా నినాదమనినఁ జాలును. వాదక వివక్ష యనవసరము ఈ వివక్షచే బాలామణి పాటకు లాఘవమే గలిగినది. ఏమన? గంధర్వులు సంగీతము పాడువాండ్రు. నోటిపాటలవలననే గంధర్వులు పేరుపడిరి గాని యంత్ర వాదనములచేఁగాదు. అగుటచే బాలామణి పాడిన గంధర్వాంగనలు చిన్నతనము నందుదురనినచో పిరి యభిప్రాయ ప్రకారము రస ముట్టిపడును. ఇప్పుడో, " అర్జునుఁడు ధనుస్సు పట్టిన యెడల దుర్యోధనుని బాణము లమ్ముల పొదిలో డాఁగు " ననినట్లున్నది. అక్కటిన రస భంగమైనదని వేఱుగఁ జెప్ప నక్కఱలేదు. మఱియు నిందు బాలామణి పాడినయెడల నెంతవేదాంత విద్యా విశేషజ్ఞుఁడైనను మాఱు మాటాడ (అనఁగా నొత్తవడకుండ) లేఁడఁట! ,, వేదాంత విద్యా విశేషజ్ఞుఁడనుటలో నేమి యాధిక్యమున్నది? వేదాంత విద్యా విశేషజ్ఞుఁడు కేవల శాస్త్రి పదవాచ్యుఁడు గావచ్చును. అంతియేగాక వేదాంతము జదువుకొనిన వారెల్లఱు విరాగులే యయ్యెదరను నియమము లేదు. వేదాంత శాస్త్రములో నద్వితీయులని పేరుగాంచి సతత తాపత్రయ నిమగ్నులగు వారి నిప్పు డెందఱఁజూడము? కావున నిచ్చట వేదాంత విద్యా విశేషజ్ఞుల నుదహరించిన లాభము లేదు. విషయ సౌఖ్య విముఖు లనవలెను. వా రింద్రియ నిగ్రహ స్థిరవ్రతులు. అట్టి వారు గూడ బాలామణి యెడల ముగ్ధులు కాకుండ నుండఁజాలరనిన బాలామణి కతిశయము గలదు. ఇప్పు డా యతిశయము లాఘవముగఁ బరిణమించినది.

3 ౹గీ. చిత్త మార్జించు పనికినై శేలకొలఁది
గా నుపాయమన్న [illegible] గాను వార

దా కుచమ్ములు గలవాఁడు నొక్కఁడితరుఁ
డింతికుచములు వట్టిన నేమి సుఖము? ” ౧ ఆ ౯౧ శ్రేవ.

శారదాకుచములన సంగీతసాహిత్యములని వీరియభిప్రాయము. “సంగీతమపిసాహిత్యం సరస్వత్యాః కుచద్వయ” మ్మని యొక సంస్కృత కవి చెప్పిన శ్లోకము ననుసరించి వీరిట్లు వ్రాయించినారు. ఆకవి యట్లురూపించెనే గాని యది నిక్కువమా? వీ రందలి చమత్కారమును గనిపెట్టలేక యిట్లు వ్రాయించినారు. *

౪. సీసగీతము. కరుణ గల్గిన నిల్లు బంగారమౌను
గరుణ దప్పిన పడవియౌ గడియలోన
బ్రహ్మ కొడుకైనఁ గవులకు భయముఁ జెందు
మన మనఁగ నెంత? యమ్మక్క! మదినిఁ జూడ ”
౧ ఆ ౧౦౩ శ్రేవ.

ఇట “ బ్రహ్మ కొడుకైన ” ననుటకన్న “ దేవుఁడైన ” ననిన రస ముట్టిపడును. బ్రహ్మ కొడుకనుటంగా నా రసము లేదు.

౫. సీసగీతము. వారితో మాటలాడ కీ వగుచు నీవు
సిగ్గు గైకొని తలవంచు టెగ్గుగాదె?
వార లేమనుకొందు రీ వరుసఁ జూచి
యమ్మలా? వారు మనకుఁ బద్మాయతాక్షి ”
౨ ఆ ౧౮ శ్రేవ.

* “ సంగీతమపి సాహిత్యం సరస్వత్యాః కుచద్వయ ” మ్మను శ్లోకపాదార్థము ననుసరించి యస్మద్విరచితమగు వారకాంత యనునాటకమున నొకపద్యము వ్రాయఁబడినది. అదియుఁ దప్పేయని యిట వేఱుగ వ్రాయనక్కఱ లేదు. బాల్యమున రచింపఁబడుటచే నా గ్రంథమంతయు దోషభూయిష్టమై యున్నది. కొలఁది రోజులలో సవరించి ముద్రింపింపఁబడును.

“తల వంచుట” యనుట కిటఁ “గలవంచుకొనుట” యనవలెను. అట్లనకపోవుటచే బాలామణి మధుసూదనుని తల వంచెనని గూడ యపార్థ వచ్చుచున్నది.

ఉ॥సీ. తన నవ్వుకన్నఁ జక్కని తెల్పుగల చాయ
కెంపులో బుజము చక్కటి నటింపఁ
దన మేనికన్న మెత్తని క్రొత్త మల్లెపూ
వులు వేణినుండి జలజలని రాలఁ
దన కాంతికన్న హెచ్చైన నొప్పు బంగారు
మొలనూలు కటిమీఁద మెఱసి చూడఁ
దన మోవికన్న నెఱ్ఱని రంగుగల గాగ
రా పదమ్ముల మీఁద రంగులీన” ౨ ఆ ౬౭ శ్రీవ.

బాలామణి యంతికోద్యానమున నొంటరిగనున్న మధుసూదనుని జూడఁ బోవుచున్నది. అప్పుడా పడఁపుగొమ్మ తన నవ్వునకంటెఁ దెల్లని కందువా భుజముపై వల్లెవాటు వేసికొనినదఁట! హాసమునకు ధావళ్యము కవి సమయసిద్ధము. ఆ ధావళ్య మద్వితీయము. హాసమునకన్నఁ గందువా తెల్లని దనుటచే హాస ధావళ్యమునకుఁ గళంకము గలుగుచున్నది. ఇట్లు వర్ణించుట సవినమా? “తన లేనగవు తేటలకును బాటియివి యన్నపోల్కిఁ దేటిచి హిమాంబువులు కొన్ని” (౨ ఆ ౧౩౩ విజయ విలాసము) అని చేమకూర వెంకన్న. మఱియునిందే (బాలామణి) తన మేనికన్న మెత్తని మల్లెపూవులను వేణియం దలంకరించుకొనినదఁట! మల్లెపూవుల కన్న మేను మెత్తనిదా? మేనికన్న మల్లెపూవులు మెత్తనివా? కామిని కుసుమ కోమలియని ప్రసిద్ధి. మేనికన్న మెత్తని మల్లెపూవు లనుటచే శరీరమునకుఁ గాఠిన్యము గలుగుచున్నది. “మీనాంకుని చేతి బాణమన నందము చందము గల్గి” యొప్పు బాలామణి శరీరమున కట్టి కాఠిన్యమును

గలిగించుట న్యాయముగాదు. పూర్వానుభావ్యుఁడు నికు లెవ్వరునిట్లు వర్ణించి యుండలేదు.

"శ్లో. మహార్హశయ్యాపరివర్తనచ్యుతైః
స్వకేశపుష్పైరపి యా స్మదూయతే।
అశేత సా బాహులతోపధాయినీ
నిషేదుషీ స్థండిల ఏవ కేవలే ॥"

౫వ సర్గ ౧౨ శ్లో. కుమారసంభవము.

ఇంక నిట్టి యుదాహరణము లనేకములున్నవి. కాని గ్రంథవిస్తరభీతిచే మానినారము. మఱియు, బాలామణి తనశరీర కాంతికన్న నెక్కుడు కాంతిగల యొడ్డాణమును దాల్చెనఁట! శరీర కాంతికన్న స్వర్ణకాంతి హెచ్చనుటచే శారీర శోభకుఁ గళంకము వచ్చుచున్నది. "అంగము జాళువా పసిఁడి యంగము" (౧ ఆ ౧౦౫ విజ) మఱియు "ఈ వెలంది మెడల్ పైఁడిలో వెలంది" (౧ ఆ ౧౯౫ విజను) అని చేమకూర వెంకన్న. "బొమ్మగాదిది బంగారు బొమ్మగాని" (౩ ఆ ౭౪ తారాశశాంక విజయము) అని శేషము వేంకటపతి. "కలికి రాయంచ కీసోయగంబు గలదె? యెమ్మెకలదిది జాళువా బొమ్మసేమొ" (౪ ఆ ౧౭౯ ఉత్తర రామాయణము) "తన కుంగనప్పు మేనితళుకులు తటిద్ధరారుహాఘనావళిఁ గ్రొమ్మెఱుంగు నింప" (౫ ఆ ౧౫౭ ఉత్తర.) అని కంకంటి పాపరాజు. "మున్ను బంగారు పెంపు హసించు దేహమై నెఖరినుండు మేల్వయసు వలను" (౨ ఆ ౧౦ నిరంకుశోపాఖ్యానము) అని కందుకూరి లింగయ్య. ఇట్టి యుదాహరణములు వందలకొలఁదిగ నీయవచ్చును. కాని వీరి ప్రాంత కాధారము గాన్పింపదు. మఱియు బాలామణి తన యధరమునకన్న నెఱ్ఱనగు గాగరాఁ గట్టుకొన్నదఁట! ఇట్లు చెప్పుటచేఁ గథానాయిక మోవి రక్తిమకుఁ గళంక మేర్పడినది. చేమకూర వెంకన్న యి

ట్లు వ్రాసినాఁడు. "లేఁత యరుణాధరంబునకు సీడివ యన్న రమణ నేరిచి పల్లవములు కొన్ని" (౨ ఆ ౧౪౩ విజయవిలాసము) సుభద్ర ప్రవాళము తన యరుణాధరమును బోలునేమో యని తెచ్చినదఁట! ఎంత సరసముగ నున్నదో చూడుఁడు. విఖ్యాతకవుల వర్ణనా వైదగ్ధ్యమిట్లుండును.

౭ "వ. ఇట్లు గాంచి తదాగమనమ్మున కచ్చెఱు వడి యచ్చెలి కిట్లని యె" ౨ ఆ ౭౦ శ్రవ.

"గీ. ప్రొద్దు గ్రుంకెను జీకటుల్ పొసఁగ నాయెఁ
గొలుపు మీఱఁగ భూమణ భూషితాంగి
వగచుచుఁ గోడింత లేక యుద్యానమునకు
నేల వచ్చితి? పనిఁ బూని బాలసాని?" ౨ ఆ ౭౧ శ్రవ.

మెలమెల్లనఁ గన చెంత కరుదెంచిన బాలామణిం గాంచి మధుసూదనుఁ డిట్లని నాఁడు. బాలామణి వేశ్య. గౌరవనీయులకు మ్రొక్కుట వేశ్యల యాచారము. అయినను గ్రంథకర్తలు బాలామణిచే మధుసూదనునకు మ్రొక్కించినారు గారు. మధుసూదనుఁడు సామాన్యుఁడా? "వితత యశుండు, ధార్మికుఁడు, వేలకు వేలు గణించు వాఁడు, పండితుఁడు, సమస్తరాజ మకుటీ మణీ రంజిత పాదుఁ, డార్య సన్నుతుఁడు" పయింబయి ధరామరుఁడు. ఆపై ననురాగమును దిరస్కరించు చున్న బాలామణి మనోహరుఁడు. అతఁ డొక బాలామణి నమస్కృతికి నోఁచుకొనలేడా! బాలామణిచే నమస్కరింపఁ బడక మధుసూదనుఁ డిట్లనుగుట ప్రకృతి విరుద్ధము. రస విధ్వంసకము. ఔచిత్య భంజకమును.

౮ "సీ. కోకీ మనోనంత శోకాబ్ధి కెవ్వాని
యుదయంబు పర్వ చంద్రోదయంబు" ౩ ఆ ౨౨ శ్రవ.

ఎవని యుదయము కోకీ మనోనంత శోకాబ్ధికిఁ జంద్రోదయమో యట్టి చంద్రుఁ డుదయించెనఁట! అహా! వర్ణనా చమత్కారము! దిద్ద

కొందురు గాత.

౯ ॥క. అందురు గోరిన గాడిక
నాఁడే కోరినను మొగలి పంటొదిచి యనుచున్
జేడెలు సెప్పిశి నామొత
నేఁడే మీ వలన నాకు నిక్కం బాయెన్. ౩ ఆ ౩౨ శ్రవ.

వాఁడే యన మగవాఁడని కర్త్రభిప్రాయము. కాని యీలుత నాఁడు
ది యని ప్రయోగించి యిట మగవాఁ డనక వాఁడే యనుటచేఁ బ్రక్రమ
భంగము గలిగినది. విశేష్యమును మాటిమాటికిఁ జెప్పవలసి వచ్చి నప్పు
డద్దానికి మారుగా సర్వ నామమును బ్రయోగించుట సర్వ క
వి సమ్మతము. వీరు సర్వనామమునే విశేష్యముగఁ బ్రయోగించిరి. ఇది
నూత్నపుం గృతి నిర్మించు శక్తి!

౧౦॥చ. "సుకవి యితండు నియ్యదియు సుందరి వీరల కెంతమాత్రమున్
రకముగనున్న"దంచు "ఘటనానిపుణత్వము చూరి"యంచుఁ బెం
డ్లికిఁ జనుదెంచినట్టి ఘనులే నచియింపఁగ వింటి" ౩ ఆగ ౨శ్రా.

వీరల కెంతమాత్రము రకముగ లేదను సందర్భమున నెంతమాత్రము
ననవలెను గాని యున్నదని చెప్ప నప్పు డట్లు ప్రయోగింపరాదు. "వీరల
కెంత యేనియున్" అని యుండిన రస ముట్టిపడును. ఈ విషయమును
వీరు గమనింప లేరైరి. మఱియు నిందు "సుకవి యితండు నియ్యదియు
సుందరి" యనుచో సముచ్చయ నుకార మున్నది. అది యనగత్యము.
"సుకవి వరుం డితం డిదియు సుందరి" యనినఁ బ్రౌఢముగ నుండదా?
ఇప్పుడో; చప్పగ నున్నది.

౧౧॥ఉ. చందురుఁ జూచి యుల్కి పడుఁ జల్లని గాలికి వెట్టఁ జెందునే
చంసము నందముఁ గనఁగ సైపఁడు" ౩ ఆ ౫౬ శ్రవ.

అందము చందము నని లోకోక్తి. అద్దానిని వీరు తల క్రిందుగఁ బ్ర

యోగించిరి. అగుటచే రసము ను నలక్షింపనైనది.

౧౨. ఉ. మందులు వేసేయున్న విధె నూయుల నూటలు డక్కు నూపులుక్
మంద తిరస్కృతమ్ములను మక్కువ చెక్కిలి నొక్కులుక్ వినా”
౩ ఆ ౭౭ శ్రవ.

మందస్మితములు గావట! మంద తిరస్కృతి మనుటలో నేమి విశేష మున్నది? ఈ “తిర” యను నది కేవలము పాద పూరణార్థము వచ్చిన దే. వీరు తమ లక్షణా పరిజ్ఞానము నం టా కచో “మలయ మంద సమీర కుమారుఁ డేరుచుండె” (౨ ఆ ౧౫) అని ప్రయోగించినారు. మలయ మారుత మనినఁ జాలును. దానికి మందత్వమును గలిగించినారు. కాని దోసము గాదు. “మలయ మరు దంకురమా” యని చేమకూర వెంకన్న. వీరంతతో నూరకుండ లేరు. మలయ మంద సమీర కుమారుఁ డనినారు. అహా! ఎంత సరసముగ నున్నది!

౧౩. సీ. ఏ చరణాయుధం బెంపు మీఱఁగఁ బాసి
ని యతికి ప్రాస్వాని ని యతిఁ దెల్పె
నే చరణాయుధం బాచారి విప్ర ని
త్యస్నాన దైవజ్ఞతను వహించె
నే చరణాయుధ ప్రాచుర్య రూపుఁడై
హరి నిశీథము వేఁకువఁగఁ జేసె
నే చరణాయుధ శ్రీ చేత తొలి పి
ఠాపురమ్మున నుండెఁ గాపురమ్ము
గీ. అట్టి చరణాయుధ సమూహ మఖిల జార
చోరులకు గుండెలో దిగుల్ బోయ కొసఁగ
ఉ ఉ ఉ ఊ ఊ ౩ యటంచు నత్యుచ్చ రీతిఁ
గూయ సాగె ... తెను గాళ్లనుండి” ౩ ఆ ౮౮ శ్రవ.

ఈ పద్యమును గుఱించి తిరుపతి వేంకట కవుల తవిటిబొట్టె* కుఁ బ్రత్యుత్తర మొసంగుచు (౧-౨-౩-౧౯౧౩) నాంధ్ర పత్రికలోఁ గవిత యన నేమి? యను వ్యాసమున శ్రీ కుమారస్వామి శాస్త్రిగారిట్లు వ్రాయుచున్నారు. "దీనిలో నేమున్నది? ఉ, ఊ, ఊ౩ కాలము వంటి కాలము గల యచ్చు క్రమముగా హ్రస్వ దీర్ఘ ప్లుత సంజ్ఞ కలది యగునని యర్థముగల పాణిని సూత్రమును, కుక్కుట రుతము నందలి ఉ కారములో నేక శ్రుతి సాదృశ్యమున్నది కావున ఆ కాలాదులు చెప్పఁబడ లేదను సర్గము గల ఋషి వాక్యములును, మొదటి పాదములో నున్నవి. తరువాతి రెండు పంక్తులలో రెండు పురాణ కథ లున్నవి. నాల్గవ పాదములోఁ బిఠాపురమునఁ గుక్కుటేశ్వరుఁ డున్నాఁ డనుట యున్నది. గీతములో నొకటి విరియు నస్వరము జార చోరులు భయపడుదురని అల్లసాని పెద్దనాదులు పాడి పాడి విసివిన రోఁకటి పాటయున్నది. మఱియు కోడి "ఉ, ఊ, ఊ" యని కూయుటను ప్రత్యక్ష విరుద్ధాంశమున్నది. కోడి "కుక్కురోక్కో" యని కూయు నట్లు వింటిమి. ఇక వ్యాకరణ సూత్రము, రెండు కథలు, పిఠాపురములోఁ గుక్కుటేశ్వరుఁ డున్నాఁ డను నొక మాట ఒక రోఁకటి పాట, ఒక ప్రత్యక్ష విరుద్ధాంశము కలిసి కవిత్వ మగునా?"

౧౮ ఇక ఏదియుఁ దోఁచక కడుఁ బెం

---

* ౨౮-౨-౧౯౧౩వ తేదీని వెలువడిన ప్రకాశమానమగు సువర్ణ లేఖలోఁ దిరుపతి వేంకట కవులు తవిటిబొట్టె యనునొక వ్యాసమును బ్రకటించినారు. తవిటిబొట్టె యను శబ్దము దుష్టమని గాబోలు వీరు తమ ప్రకటనమునఁ దవిటిబొట్టె యని దిద్దుకొనిరి. కాని యదియు దుష్టమే. తవుడు శబ్దముగాని తవిడు అను శబ్దము లేదు. తవుడుశబ్ద పర్యాయవిభక్తికము. అగుటచేఁ దవుటిబొట్టె యని సాధురూపము.

౨. చ. "చెలఁగెడి శిష్టకోటికిఁ బ్రసిద్ధ మనంత పురాభిధానముల్" ౧ ఆ ౬౪ శ్రీవ.

"పురాభిధానముల్" అనుచో సముచ్చయ మెందులకు?

౩. గీ. ఇట్లు బాలామణియును గామేచ్ఛపట్టఁ జాలక" ౧ ఆ ౯౪ శ్రీవ.

బాలామణియును అను దాని యందు సముచ్చయ మెందులకు? బాలామణి తల్లి కూడఁ గామేచ్ఛఁ బట్టఁ జాలక యను నపార్థము గూడ వచ్చుటకా?

౪. ఉ. చిన్నతనమ్మునందు సమశీల వయస్కులఁ జిన్నవారలన్
ప్రన్ననఁ గూడి" ౧ ఆ ౯౯ శ్రీవ.

ఈ ప్రన్నన శబ్ద ప్రయోగము వలనఁ గలిగిన విశేషమేమి?

౫. గీ. తప్పుగాఁ జూడలేని నే నిప్పుడొక్క
మనవిఁ జేసెద దేవర మనవి చిత్తగింపవలె" ౨ ఆ ౨౦ శ్రీవ.

ఇందొక మనవి వ్యర్థము. దేవరమనవి యన దేవర వారియొక్క మనవి యను నపార్థముగూడ వచ్చుచున్నది.

౬. గీ. తగిన యన్నంబు లోనికిఁ దగిన కూర| దొరకదు" ౨ ఆ ౨౧ శ్రీవ.

అన్నమునకుఁ దగినకూర, యనినఁజాలును. తగిన యన్న మనవక్కఱ లేదు. దీని కుదాహరణము "గంతకుఁ దగిన బొంత" తగిన గంతకుఁ దగిన బొంత యని యెవ్వరైన నందురా?

౭. శా. గా| నీ నీచుల్ వినఁబోరు చూడరు ధనంబీసి ధనంబీయకే పోసీ" ౨ ఆ ౨౫ శ్రీవ.

ఇందొక ధనము పాదమును బూరించినది.

౮. క. "నీ చయ్యెనఁ దన క| న్గవమూసి పాలు ద్రావిన" ౨ ఆ ౩౩ శ్రీవ.

ఇంకలి చయ్యేన, యనునది నిరర్థకము.

౯॥ఉ. జాలము చేసి రిచ్చట వెనంజనుపంచు నటయ్య వారునన్ "

౨ ఆ ౧౦౦ ప్రశ్వ.

మధుసూదనుడు పెండ్లికి వచ్చునట, అనినఁ జాలును. త్వరగా నను టెందులకు?

౧౧॥సీ. ఒకచోట సకల వైదిక సంతతుల గోష్ఠి " ౩ ఆ ౭ ప్రశ్వ.

సకల యను పద మిందు వ్యర్థము.

౧౧॥సీసగీతము. అ న్నదీతీర సౌభాగ్య మరసికొనుచు

మోదమందుచు న మ్మధుసూదనుండు "

౩ ఆ ౨౪ ప్రశ్వ.

" అరసికొనుచు " అనుటెందులకు? అరయుచు నన్నఁ జాలును.

౧౨॥గీ. పవలు చెయివట్టి పిలిచినఁ గాలికట్టి

చాన నమవస చీకటింగోన స్వరి

చీరఁ గట్టినతతి నన్నుఁ జేయు వెఱ్ఱి నగరి " ౩ ఆ ౬౨ ప్రశ్వ.

ఇంకలి " చీలిసీర కట్టించు తెఱ " యను ప్రయోగము నిరర్థకము. "పగలు చెయివట్టిలాగిన రానిదాని నమవస చీకటిలోఁ గనునన్న చేసెనట! అని లోకోక్తి.

౧౩॥సీ. తెనకుఁ దానై పండుకొని తిన్నవద్దియ

న్నంబు గాఁ దద్ది నున్నంబు గాని " ౩ ఆ ౬౯ ప్రశ్వ.

నాల్గు పాదముల యందు " నది, యది " యని రెండేసితడవులు ప్రయోగించినారు. అం దొక్కొక్కటి పడికట్టు రాళ్లలోఁ జేరుచున్నది.

౧౪॥చ. ..మఱవని ప్రేమలా? తలఁపుమర్మములా? వెలలేనిముద్దులా?

యెఱువదిమంద్రయైనసరితీయా? మఱిసూళరియాన యానకున్ "

౭ ఆ ౩౯ ప్రశ్వ.

« రగుల్కొను » అనఁగా నంటుకొను, కామించునని రెండర్థములు కలవు గాని యతిశయించునని యర్థము లేదు.

౩॥ఉ. మానాతికన్న హీనలగు మానవతుల్ వ్యభిచారవృత్తికిన్
జాలక కట్టుకొన్నపతులకు జంకుచు నొక్కొకనిన్ వరించుచున్
గాలము పుచ్చుచుండ » ౩ ఆ ౩౮ పాణి.

« వరించుచున్ » అని శత్రర్థకచువర్ణమును బ్రయోగించుటచే నొక తె యొకని పిమ్మట నొకనినిగా ననేకులను వరించుచునని యర్థము వచ్చుచున్నది. వరించినా యనిన నీ యవస్థ తటస్థింపకపోవును.

౪॥చ. అయినను నా లతాంగి హృదయంబొక కొంత భవత్సమాగమ
ప్రియమని కొన్ని చెయ్వుల నెఱింగితి నంతఁదనంత నెమ్మిఁ ద
ద్గ్రయము గతిరాత్రి యయ్యెనిన తల్లియు నయ్యెడ కేగుదెంచె »
౩ ఆ ౪౯ పాణి.

తల్లియు నను చో « యు » అను సముచ్చయ మనవసరము. అదియుండుటచే జలజాక్షి తల్లిగాక మఱియొక వ్యక్తి కూడ వచ్చెనను నర్థము వచ్చుచున్నది.

౫॥ఉ. వేడుక కాఁడటంచు మది వెక్కసమించుక లేక « యొంటిగారు
గూడఁగఁ దెన్ను » టంచు ననఁ గూడునె? » ౪ ఆ ౨౧ పాణి.

వెక్కసమన దుస్సహత్వము, దుస్సహవచనములు, దుస్సహము, దుర్లభము, అధికము, అను నర్థములున్నవి. సందియమించుక లేక యని కర్త్రభిప్రాయము. అది వెక్కసమైపోయినది.

౬॥ఉ. హెచ్చెడి యుత్సుకత్వమున కెద్దియుఁ బారము గాక »
౪ ఆ ౬౧ పాణి.

హెచ్చెడిది యుత్సుకత్వమా? ఉత్సుకమా?

౭॥ఉ. కావున నన్ను [illegible] గొందువ యేనినొల్ల « భా

ర్యావిధిఁ జూచికొ" మ్మనుచు నప్పుడ చెప్పె మహాంబ"

౪ ఆ ౯౫ పా.

"నన్ను" అనుటచే జలజాక్షి తల్లి తననే భార్యావిధిఁ జూచికొమ్మన్నన
నని యపార్థము వచ్చుచున్నది. నన్ను అన జలజాక్షి నని కర్త్రభిప్రా
యము.

శ్రీ ప ద [illegible] ము.

---

౧ ఉ. అంచితమైన వారి విధి యూరసి యీ రసముం గ్రహించి లా
లించినఁ జాలు" ౧ ఆ ౧౫ శ్రవ.

ఈ రస మనఁ బూర్వోక్త మని యర్థము. కాని యింకొలి రస మను
నర్థము రాదు.

౨ క. ఆకారము సౌశీల్యం
బాకాశ్యతిఁ జెందిన ట్టితెనక నొసఁగె సు
శ్లోకుడు నతి లోకుఁడగు నగు
నా కృష్ణయ భార్య పాప మాంబిక సతియై. ౧ఆ ౩౪ శ్రవ.

పాప మాంబిక "సతియై" యెనక నొసఁగె ననుటలో నపార్థ మున్న
ది. సతియై యనుటలో నేమియు విశేషము లేనిదే వీరి యపార్థమును
గ్రహింప కుండఁ బ్రయోగించినారు.

౩ చ. కోర్కులొసఁగు రామచంద్రనగరీ నరసాధిపుఁ గూర్మిమంత్రియై"
౧ ఆ ౩౬ శ్రవ.

చెలమయ మంత్రి నరసాధిపుని కూర్మి మంత్రి యని గ్రంథకర్తల య
భిప్రాయము. నరసాధిపుఁ గూర్మిమంత్రి యనుచో నరసున్న వేసి కకారము
నకు గకారాదేశము చేసినారు. అగుటచే నర్థము చెడిపోయినది.

౪॥చ. చెలమయమంత్రి కచ్చమకు.......కలిగిరి పుత్రులై సమధికం బగు బుద్ధి బలంబు డంబునన్ " ౧ ఆ. ౩౯ శ్రీవ. ఇంకను " బుద్ధి గాలంబుడంబునన్ " అనునది ౬౧వ పద్యము నందలి " ఆయూధాఖిల భోగభాగ్యములచే " నను పదముచే వలెఁ జెలమయ మంత్రి యెడల ననిర్వాచ్యమగు నపార్థమును గలిగించినది.

౫॥గీ. భర్త కనుకూల యతిథుల పాలి యన్న
పూర్ణ సకల సుగుణముల పుట్టినిల్లు
నమ్మహాలక్ష్మి సాటి కామమ్మ తనకు
ధర్మసతిగాఁగ నచ్చమా తనయుఁ డలరె? " ౧ ఆ. ౪౩ శ్రీవ.

తనకు (వేంకటరాయ మంత్రికి) ధర్మసతి యైన కామమ్మ భర్తకనుకూల యఁట! కట్టా! ఎంతటి యపార్థము! సత్పురుషుల కింత కన్న విచారకరమగు వ్రాఁత యుండఁ జాలదు. కృతిపతి వంశవర్ణనమున లజ్జాకరమును విచారకరము నగు నింతటి యపార్థమును గలిగించుట శోచనీయము! మన సరస తిరుపతి వేంకట కవు లిందలి యపార్థమును గ్రహింపలేక పోయిరి. పాపము శాంతించును గాక. కామమాంబకు వీరి వ్రాఁత వలన నేదోషము నంటకుండును గాక.

౬॥సీసగీతము. ఒక్కొక్కరి కొక్కొక్క విశేష మున్న దంతె
కాని యన్ని విశేషముల్ గలుగ లేదు
కలిగెఁ బో యివి యన్ని యఖండుఁడైన
మహిత వాగ్దేవు చెలమ యామాత్యమణికి[illegible]

చెలమయ మంత్రి యఖండుఁ డఁట! అనఁగా ముక్కలు గాని వాఁడని యర్థము. విద్యాఖండుఁ డని గాని, సంపదఖండుఁ డని గాని ప్రయోగింపక కేవలము అఖండుఁ డనుటచే నీ యపార్థము వచ్చినది.

౭॥ఉ. వేసవి మన్నై [illegible] లు రసాళి నానల్లో

వీసము గాదు గంధఫలి’’ ౩ ఆ ౫౭ శ్రవ.

బాలామణి నాస సొబగులో సంపఁగి పూవు సొబగు వీసమును గాదని కర్త్రభిప్రాయము. కాని సంపఁగ బాలామణి నాసలో వీసమును గానులచే బాలామణి ముక్కు ఫ్రొల్లు ముక్కును నపార్థము వచ్చుచున్నది.

౮ సీ. చెలియ నా! నీదు కౌఁగిలి యొక్క తృటిమైనఁ

బడసిన రస ముష్టి పడిక యున్నె?’’ ౩ ఆ ౬౧ శ్రవ.

శృంగార రస ముట్టి పడునని కర్త్రపేక్షితము గావలయును. అది యట్లు గాక యపార్థమును గలిగించినది.

౯ ఉ. ఈ నగరు కోరుటన్నఁ గదఁ గస్పితమౌఁ గద! వారకాంత కెం

దేనియు నద్దియుం గలిగె నేవి సెబా! ననిపించు కొన్న మే

ౕ నది యట్లు గాక యిటులైనను వేఱేక చెప్ప నున్న దే?’’

౩ ఆ ౧౫ శ్రవ.

అయినను నన స్సైనప్పటికి నని యపార్థము వచ్చుచున్నది కాని గానుడ నని చేర్చుకొనము కర్త్రపేక్షితము గ్రహింపనగు గాని.

౧౦ సీ. సూనబాణుని కేళికి జొక్కి యక్కున ప్రాలు

ప్రియురాండ్రఁ జైటచే విసరు వారు’’ ౪ ఆ ౧౨ శ్రవ.

మన్మథకేళిలోఁ జొక్కి యక్కున వ్రాలుచున్న ప్రియురాండ్రను విటులు పైటలచే విసరుచున్నారట! విటులకుఁ పైట లున్నవి కాఁబోలు! అదిరా! వర్ణనా వైదగ్ధ్యము!

౧౧ మ. ధనవంతుల్ జనపాల సేవక నమస్కారమ్ములం గొంచుఁ ద

ద్ఘన సౌధమ్ముల ద్వార సీమలను నిత్యమ్ముల్ ప్రవర్తించు చు

న్నారు’’ ౫ ఆ ౨౧ శ్రవ.

జనపాల సేవక నమస్కారము లన జనపాలురయు సేవకులయు నమస్కారము లని కర్త్రభిప్రాయము. కాని జనపాలుర యొక్క సేవకుల న

మస్కారము లను నర్థము వచ్చుచున్నది. మఱియుఁ దర్ఘ్న సౌధమ్ము ల ద్వార సీమలను నన సౌధమ్ముల యందును ద్వారసీమలయందు నని కర్త్రభిప్రాయము. కాని సౌధమ్ముల యొక్క ద్వారసీమ లను నర్థము వచ్చుచున్నది. అనఁగా మధుసూదనుఁడు జనపాలుర నౌకరులచే మాత్రము నమస్కరింపఁ బడుచు రాజుల మేడల ద్వారముల యందు మాత్రమే సంచరించు నను యర్థము గలుగుచున్నది. మధుసూదనున కెప్పుడును రాజ దర్శనము కాలేదని యభిప్రాయము తేలుచున్నది. ద్వారసీమలను నను వాక్య మీ యర్థమును స్థిరీకరించుచున్నది. రాజులచే నమస్కరింపఁ బడుచు రాజసభలోఁ జరియించుచున్న నన్న అను నభిప్రాయమును వీరింత చక్కఁగా విశదీకరించినారు.

౧౩॥సీ. సురతమ్ము నం దనాదరము గల్గియు నాద
రమ్ము లేదని చెప్పరాని దాని॥ ౫ ఆ ౩౮ శ్రవ.

చెప్పరాని దన చండాల స్త్రీ యను నర్థము వచ్చుచున్నది. ఆంధ్ర దేశమున మాల మాదిగలకుఁ జెప్పరాని వాండ్రను నభిధ గలదు.

పునరుక్తులు.

పాణిగృహీత.

౧ ॥మ. ఎలకీటంబు గణించు సి గ్గలిగి తా మే కాల మం దింత క
ప్పలతో నిండియు॥ ౧ ఆ ౫౯ పాణి.

అరవింద నగరము నందలి బావులు లేత టెంకాయ లోని తియ్యని నీటివంటి నీరు గలిగి యుప్పలతో నిండి యున్నవఁట! అప్ప లన నీళ్లని యర్థము. బుణము లని [illegible] [illegible] నచ్చుటకు వీ రప్పలతో నిండి

యు నని ప్రయోగించినారు. కాని యిటులఁ బునరుక్తి దోషము గలిగినది. «ఎలసిటికి» అను పదమును బ్రయోగింపక కేవల మప్పలతో» నని ప్రయోగించినచో నీ పునరుక్తి కవకాశ ముండదు. రచనయుఁ బ్రౌఢముగ నుండి యుండును. శ్లేషయుఁ జక్కఁగ నుండి యుండును.

౨ ఉ. చాయన చాయయున్ మిగులఁ జక్కని చన్నవ» ౨ ఆ ౭౩ పా.

౭౦ వ పద్యమునఁ జనులు చంకల దూరె నని చెప్పుటచే మఱల ౭౨ వ పద్యమున గబ్బి గుబ్బ దోయిని వర్ణించుటచేఁ బునరుక్తము. అంతటితో నూరకుండక మఱల నీ ౭౩ వ పద్యమునఁ జెప్పుట పునరుక్తమునకుఁ బునరుక్తము.

౩ మ. . తనకై తా నట కేగ నూహ గొనుచున్ దర్కించుచున్ »

౩ ఆ ౮౫ పా.

ఊహ, తర్కము సమానార్థకములు. «అధ్యాహార స్తర్క ఊహః» యని యమరకోశము.

౪ శా. సంసార స్థితిఁ జక్కఁ బెట్టుకొనుచున్ జాయన్ దగంజూచు చా
శంసాపాత్రముగాఁ బ్రవర్తనము మెచ్చన్ జేయుచున్నంత»

౪ ఆ ౯౮ పా.

ఆశంసాపాత్రముగా, మెచ్చన్, అనునవి సమానార్థకములు! ఒకటే చాలును!

శ్రవణానందము.

౧ ఉ. చిన్నతనమ్మునందు సమశీల వయస్కులఁ జిన్నవారలన్ »

౧ ఆ ౯౯ శ్రవ.

చిన్నవారికి సమశీల వయస్కులు చిన్నవారే యగుదురు. మఱలఁ బి

స్నావా రనసక్కటలేను. అట్లనుటచేఁ బునరుక్తి యైనది.

౨ ,, సీసగీతము. లీలఁ గ్రొజ్జెడఁ జుట్టి చొల్లెమ్ము వెట్టి ,,
౨ ఆ ౧౧ శ్రవ.

చొల్లెమన జడతోఁ జుట్టిన చుట్ట. కబరీబంధ విశేషము. క్రొజ్జడ యనినను నదియే యర్థము. అగుటచేఁ బునరుక్తి దోషము. మఱియు నిందలి ,, క్రొజ్జెడ ,, యనునది యపరూపము. ,, క్రొజ్జడ ,, సాధురూపము.

౩ ,, పేఠికాసగరు కేస్త్రిత మందిర,.....సుకవి బాంధవ సంయుత సౌధభూమికా! ,, ౨ ఆ ౧౧౭ శ్రవ. గృహమును రెండుమాఱులు చెప్పినారు.

౪ ,, ఉ. ముక్కర ముక్కునం గదిసి ముద్దులు గుల్క బులాకి మోవిపై
చక్కనటింప ,, ౫ ఆ ౩౪ శ్రవ.

ముక్కర, బులాకి రెండును బర్యాయపదములు.

పడికట్టు రాళ్లు.

పాణిగృహీత.

౧ ,, గీ. అవధరింపు మనంతరం బంత సకల ,, ౨ ఆ ౨ పాణి. అనంతరంబు అంత. అని యేకార్థమున రెండు శబ్దముల నుపయోగించినారు. అందొకటి పడికట్టు రాళ్లలోఁ జేరినది.

౨ ,, క. ఆ! యానీచులతో వేశ్యల
నైన గృహమ్ములకు నేగు ,, ౨ ఆ ౬ పాణి.

ఇందలి ఐన శబ్దము నట్టిద.

౩ ,, చ. డానినడత చందమున్ వినుతునిక్కము మీమనమక్కజంపడన్ ,,
౨ ఆ ౭౬ పాణి.

ఇందలి " నిక్కము " నిక్కముగ యతి పూరణకొఱకు వచ్చినదే.

౪ ॥ గీ. ఈ ప్రబుద్ధుఁ డెలమి నివ్వన్నెలాఁడికి వలపు మగఁడు "
౨ ఆ ౧౦౫ పాణి.

ఇది యెందుకువచ్చిన యెలమి? (సంతసము?)

౫ ॥ గీ. ఏటికిద్దాని నీవలయించె దిఁక
నీవు చెప్పిన దంతయు నిక్కమయ్యె " ౩ ఆ ౨౫ పాణి.

ఇందలి యొక నీవు పడికట్టుమాటయు.

౬ ॥ ఉ. ......ఇది త్రిశుద్ధిగ ని మరణంపు వేళ నీ
వీ పసివానికి న్నిచట నించుక యేని వ్యయింపక "
౪ ఆ ౧౦౨ పాణి.

" ఇచట " యనునది యిట నిరర్థకము. " పాదపూరణార్థ మయం పటాటోపః"

౭ ॥ క. సరసాంతఃకరణా! సు
స్థిర గానాభరణ " ౫ ఆ ౧ పాణి.

గానము సుస్థిరమా? అదిరా! వింత!

౮ ॥ చ. కళవళ మందుచుఁ జెతలఁ గందుచుఁ గుందుచునున్న బోటి యవ్వల
వలపుఁ మగండటకు వచ్చినయంతన ". ౬ ఆ ౮౩ పాణి.

ఇందలి " అవ్వల " అనునది నిరర్థకము.

శ్రవణానందము.

౧ ॥ క. కారుపులిఁజూచి సక్కియు
నారూఢిగ నాఁత లిడిన నట్లగునేమో " ౧ ఆ ౨౦ శ్రవ.

ఇందలి " కారు " " ఆరూఢిగ " అను పదములు నిరర్థకములు.

౨॥చ. చెలఁగెడి శిష్టకోటికిఁ బ్రసిద్ధ మనంత పురాభిధానముల్ ”
౧ ఆ ౬౪ శ్రేవ.

“పురాభిధానముల్ ” అనుచో సముచ్చయ మెందులకు?

౩॥గీ. ఇట్లు బాలామణియును గామేచ్ఛపట్టఁ జాలక” ౧ఆ ౯౪ శ్రేవ.

బాలామణియును అను దాని యందు సముచ్చయ మెందులకు? బాలామణి తల్లి కూడఁ గామేచ్ఛఁ బట్టఁ జాలక యను నర్థము కూడ వచ్చుటకా?

౪॥ఉ. చిన్నతనమ్మునందు సమశీల వయస్కులఁ జిన్నవారలన్
గ్రన్ననఁ గూడి ” ౧ ఆ ౯౯ శ్రేవ.

ఈ క్రన్నన శబ్ద ప్రయోగము వలనఁ గలిగిన విశేషమేమి?

౫॥గీ. తప్పుగాఁ జూడరేని నే నిప్పు డొక్క
మనవిఁ జేసెద దేవర మనవి చిత్తగింపవలె ” ౨ ఆ ౨౦ శ్రేవ.

ఇందొక మనవి వ్యర్థము. దేవరమనవి యన దేవర వారియొక్క మనవి యను నర్థముగూడ వచ్చుచున్నది.

౬॥గీ. తగిన యన్నంబు లోనికిఁ దగిన కూర| దొరకదు ”
౨ ఆ ౨౧ శ్రేవ.

అన్నమునకుఁ దగినకూర, యనినఁజాలును. తగిన యన్న మనవక్కఱ లేదు. దీని కుదాహరణము “ గంతకుఁ దగిన బొంత ” తగిన గంతకుఁ దగిన బొంత యని యెవ్వరైన నందురా?

౭॥శా. గా| నీ నీచుల్ వినఁబోరు చూడరు ధనంబీనీ ధనంబీయకే పోనీ ”
౨ ఆ ౨౫ శ్రేవ.

ఇందొక ధనము పాదమును బూరించినది.

౮॥క. “ నీ చయ్యనఁ దన క| న్గవమూసి పాలు ద్రావిన ”
౨ ఆ ౩౩ శ్రేవ.

ఇందలి "చయ్యన", యనునది నిరర్థకము.

౯॥ఉ. జాలము చేసి యిచ్చుట వెనంచుచుండు నటయ్య వారునన్ "
౨ ఆ ౧౦౦ శ్రవ.

మధుసూదనుఁడు పెండ్లికి వచ్చునఁట, అనినఁ జాలును. త్వరగా నను టెందులకు?

౧౦॥సీ. ఒకచోట సకల వైదిక సంతతుల గోష్ఠి "   ౩ ఆ ౭ శ్రవ.

సకల యను పద మిందు వ్యర్థము.

౧౧॥సీసగీతము. అ న్నదీతీర సౌభాగ్య మరసికొనుచు
మోదమందుచు న మ్మధుసూదనుండు "
౩ ఆ ౨౭ శ్రవ.

"అరసికొనుచు" అనుటెందులకు? అరయుచు ననినఁ జాలును.

౧౨॥గీ. పవలు చెయివట్టి పిలిచినఁ బలుక కట్టి
చాన నమవస చీకటింగాన సిగి
చీరఁ గట్టినతఱి సన్నఁ జేయు వెఱ్ఱిపగిది "   ౩ ఆ ౬౨ శ్రవ.

ఇందలి "చీరఁ గట్టిన తఱి" యను ప్రయోగము నిరర్థకము. "పగలు చెయివట్టిలాగిన రానిదాని నమవస చీఁకటిలోఁ గనునన్న చేసెనఁట! అని లోకోక్తి.

౧౩॥సీ. తెనకుఁ బ్రాణై పండుకొని తిన్నవద్దియ
స్నంబు గాదద్రి సున్నంబు గాని "   ౩ ఆ ౬౯ శ్రవ.

నాల్గు పాదముల యందు "నది, యది" యని రెండేసితడవులు ప్రయోగించినారు. అం దొక్క కృతి పడికట్టు రాళ్లలోఁ జేరుచున్నది.

౧౪॥చ. ..మఱవని ప్రేమలా? తలఁపుమర్మములా? వెలలేనిముద్దులా?
యలువదిమంద్రయువసరితూ? మఱిమాకరియాన యానికృణ్ "
౫ ఆ ౩౯ శ్రవ.

ఆఱువదిమంది యనునది సరికట్టు రాయి. మఱియుఁ గడియాన యానకు ననుదానిలో నొక యాన శబ్దము గూడ నట్టిదే.

అ స భ్య ము లు.

పా ణి గృ హీ త.

౧ "ఉ. నా। నిం దన వీథి నేఁగు తెలిసి నిక్కా గనుంగొని" ౨ఆ౧౯పాణి.

౨ "సీ. విబ్బోకవతి గబ్బి గుబ్బగోయిసిఁ జూడ
మతిమాలి బతిమాలు మఱియు రసికి" ౨ఆ౭౨పాణి.

౩ "గీ. మురుగు కాలువ జాతిలోఁ బొడము పలుగులు" ౬ఆ౯శపా

శ్ర వ ణా నం ద ము.

౧ "తగునా! సిరి వాడ రేవు మా। వేంకట లక్ష్మ మంత్రికి" ౧ఆ౨శ్రవ.

౨ "ఉ. కాంతల మాట నమ్ముకొని కంతుశకిఁ గడు లోకువై తదీ
యాంతర భావముల్ దెలియ నసరుబొజ్జయటంచు నుబ్బుచుం
డెంత వివేకులైన మది నీ విషయంబు పరీక్ష సేయఁగా
నెంతయు బుడ్డ నమ్ముకొని యేటను బడ్డ విధమ్ము గాదొకో"
౩ఆ౭౯శ్రవ.

౩ "చ. కవు లొనరించు గ్రంథములఁ గాంచిన వారలె యెక్కుడౌ సన
జ్ఞవరుల మంచు నిక్కెదరుగా!" ౪ఆ౩౦శ్రవ.

౪ "సీ. "చూచు నేవెయునో సిగ్గు చోటు" లంచును మధ్య
మధ్యలఁ [illegible] జేరుఁ

“సోఁకఁగించుకో” యంచుఁ గులుకు గుబ్బల మధ్య
ముద్దఁ జేతుల నొక్కు మానసంగుఁ
“పరిహాసించుకో” యంచుఁ బూబయమ్మున మధ్య
మధ్య నాయక యుక్కు మాఱు పెనఁగు

* * * * * * *

౪ ముద్దు లిడి యొకఁ తెఱుఁగమి మోవి గొఱుకు
బదులు తీర్చెనె యని చేతఁ బట్టు నొమ్ము
రాజ్య మిది నాది యంచు గర్వమ్ము చూపు” ౪ ఆ ౧౦౩ శ్రవ.

౫ “మ. నన్నును నిర్లజ్జనిఁ జేసి వేశ్య గృహమునం జూర్పంగ నీకొప్పునే?
౫ ఆ ౨౧ శ్రవ.

౬ “సీ. సురతమ్ము నం దనాచారము గల్గియు నాద
రమ్ము లేని చెప్పరాని దాని” ౫ ఆ ౩౮ శ్రవ.

౭ “చ. “వ్రతమును బోధు చేసి నను వంచనఁ జేసితి వెంత దానవే?
యతివరో” యన్న మాటకహహా! యని నవ్వుచు “ముద్రవైచియుం
చితిరె? బిగింపు మాట లిఁకఁ జెప్పకుఁ డంచు వచించు నాఁటి ని
చతురత నేఁటికిన్ మదిని జల్లని వేళఁ గలంతునో గోమలీ?”
౫ ఆ ౪౩ శ్రవ.

౮ “చ. “అలరిన మందు నా స్థలమునందుల కేళి గృహమ్ము నందు నా
సలుగని వారకాసురత సౌఖ్యము తేలిన నాఁట నుండియున్
గులసతి మోము గన్గొనుటకున్ మన సొగ్గను “అంతుసాగఁ బెం
డిలి యిఁక నేల?” యంచును బరించెడి పెద్దల నోరు గ్రొవ్వునే?
౫ ఆ ౪౪ శ్రవ.

౯ “చ. మమత దలిర్పఁగా ననుపరి మస్థకేళిని గూడు వేళ “ నో
రమణి! నా నన్ను గూడి యిటు లంతులు సేయుఁగ నీకుఁ జెల్లఁగా

ఈ మహిని దేనికో!! సహింప! నాకనాథేమితి నాదు పూర్వ పుణ్యం బని నటించు నీను వచనంబులు నా మది నాటకుండునే?!"

౯ ఆ ౮౮ శ్రవ.

౧౦. చ. సముఖమునఁ జేర వచ్చి బిగి చన్నులఁ గ్రుచ్చి కవుంగలించి పాయము తెమిలఁ జూపుచుం గమలపాణుల చిల్కలు నోటఁ జొల్కుచున్ గొనుకము మీఱి సన్నవడితెమ్మున సోలఁగఁ జేయు నట్టి భ్రామకులైన నాటకులఁ గాంచక కావక రాపు సెచ్చెలీ!"

౯ ఆ ౯౧ శ్రవ.

ఈ పద్యముల యందలి యసభ్యములను మేము వ్యాఖ్యానము సేయఁజాలక చదువరులకుఁ దెలియుట కా యసభ్యముల క్రింద గీతలు గీసితిమి. వీరి కవనమునందీ యసభ్యము లొక లెక్కలోనివి గావు. వీరొక మా ద్రాక్షారామ రాజాగారి చెంత—

సీ. చెప్పులునుం జవరాలి చిన్నారి పొన్నారి
ముద్దుపలుకులకునై మొగము వాచెఁ
గన్నులాననబోఁడి చిన్ని వన్నెల మోము
ముసి వు చెయ్వులకునై మొగము వాచెఁ
జేతులా నాల్గంటి జిగ్గు బంగరు రంగు
పొగరు గుబ్బలకునై మొగము వాచె
నాలుకా వగలాడి డాలునుం జిగురాకు
మోవి తేనెలకునై మొగము వాచె

గీ. మేను నా ముద్దు సుద్దుల మించుబోఁడి
సొగసు కౌఁగిట వేట్లకై మొగము వాచెఁ
బోయి వచ్చెద నయ్య నీ పున్నెమాయెఁ
బంపఁగదవయ్య [illegible] శతపు:నానారాజసం.

అనియు, మఱియొకసారి పోలవరము రాజాగారి చెంత—

శా. పారీణ ప్రాసమొనర్చి లోకులటుపై భార్యా సమాయోగ మొ
ల్లో కాలమ్మును గప్పుచుండుటకునై యూహింపఁగా నంతె వ
ర్షా కాలమ్ముసుడెంతె ... చుపేక్షణ్ జేసి ణ గోడవే
వీక్షణ్ నిల్చును? కృష్ణరాయ నృపతీ! వేవేఁ గటాక్షింపవే!

౮౧వ పుట నానారాజ సందర్శనము.

అనియు, వేంకటతిలక మాకనా రాజుగారి చెంత--

శ్లో. దేశోదూరతరో యునా వ్యయహామహా! వృద్ధాగురూ హాకాసీ
సూతాన్నాయుంచ భర్తృభక్తిమమ్మ చుపశ్యాప్రసవిర్త్వమాతే!
విద్యాజ్ఞాన వతశ్చ దేవ భవతః కింవక్తు మీంహామహే
భావ్యాంబుద్ధి మతా పరేంగిత విదా శ్రీమానసా భూపతే!

౧౬వ పుట నానారాజ సందర్శనము.

[దేశము దూరము. మేము యువానవులము. తల్లిదండ్రులు వృద్ధులు. భార్య నూతన. (అనఁగా క్రొత్తగాఁ గాఁపురమునకు వచ్చినది) ఇది హేమంత ఋతువు. ఈ హేమంతమును గూడ శ్రమతో నిటఁ గడపితిమి. (మా కష్టమును) పరేంగిత జ్ఞాన ధురీణుఁడగు బుద్ధిమంతుఁడు దూహింప వలెను గాని పండిత రాజులగు మీకు మేమేమి చెప్పఁగలము?)

అనియు వ్రాసిచ్చినారు. మహారాజుల పేరోలగమ్మున నిట్టి పద్యముల నిస్సంకోచముగాఁ జెప్పిన వీరికి పై యసభ్యము లసభ్యములుగాఁ గాన్పింపక పోయినఁ బోవుఁ గాక. కాని సహృదయులగు వారికి మాత్ర మివి యసభ్యములై కర్ణపుట విదారణములు మనఃఫలక విభేదనములు గావింపక మానవు.

ఔచిత్యభంగము.

ఔచిత్యమును గుఱించి వీరించుకంతయైన శ్రద్ధ వహించినట్లు కన్పట్టదు. బాగుగఁ బరిశీలింప నౌచిత్యమను దానిని గవిత్వము చెప్పుటలోఁ బాటింపవలయునని సంగతి వీరెఱుంగనట్లు తోఁచుచున్నది. ఈ రెండు గ్రంథములలోఁ బాణిగృహీత మిన్నయై యున్నది. దీని యందలి నౌచిత్యభంగములను మేము ప్రదర్శింపఁ జాలకున్నారము. ఈ గ్రంథమునందలి యౌచిత్యభంగములను బ్రదర్శింపఁ బూనుట గ్రామ్యభాషలో వ్రాయఁబడిన గ్రంథము నందలి వ్యాకృతి భ్రంశములను సవరింపఁ బూనుట వంటిది. కావున దీనియెడల నౌదాసీన్యమును వహించి నందులకుఁ బాఠక మహాశయులు మమ్ము మన్నింతురు గాత.

శ్రవణానందము.

ఇందలి కథానాయకుడు శ్రీవైష్ణవుఁడు. పండిత రాయఁడు. మహా విరాజు. "సమస్తరాజ మకుటీ మణి రంజిత పాదుఁడు" "వితతయశుండు" అతని నెంత పొగడవలెనో వీరంత పొగడినారు. కాని వెంటనే---

గీ. నక్క పొదరిల్లు పంచాననంబు కరణి
వారకామిని యిలు సొచ్చె వైష్ణవుండు
ఎన్ని చదువులు చదివిన నేమి? నీచు
లను గురుత్వంబు వైష్ణవులకు సలెంబు" ౧౪ ౧౧౧ శ్రవ.

అని యన్యలోకమునకుఁ ద్రోసివేసినారు. అగ్రకులజుఁడును గథానాయకుఁడు నగు మధుసూదను నిట్లు నీచపఱచుటన్యాయ్యముగాదు. వార కాంతయైనను మూర్ఖ[illegible] మహాకవి కాళిదాసును

నారకాంత యన లేక పోయినాఁడు. ఇది యిట్లుండ మధుసూదనుఁడు వారకామిని యిలు సొచ్చెననినపుడు చెప్పిన యుపమ సందర్భముగ లేదు. యుద్ధ సమయమున యోధుఁడు ప్రతియోధున కోడిపోయి నీచస్థలమున దాఁగినపు డుపయోగించిన యుపమయినది. కాని వీరీసంగతిని గమనింపఁ జాలక పోయిరి. మధుసూదనుఁడు విశిష్టాద్వైతియైనను వీ రాతనిని వర్ణించిన పట్టున,---

“క. ఎప్పుడు మనమునఁ గలఁచిఁ
దప్పక కడుపారఁ గన్న తల్లిం గాఁ దా
నప్పరమేశ్వరి యాతని
కప్పుడె కనునాను బుద్ధ్యా మది యెట్టిదయో॥ ౧౮ ౭౩ శ్రవ.

అని వ్రాయించినారు. ఇది యసంగతము.

“క. అప్పరమేశ్వరి యనుచో
నప్పరమేశ్వరి యటంచు ననదర్థంబుల్
జెప్పుమరఁట! మాయురె! యటు
తెప్పలు వల్కింపనేకదా? మా తెలఁపుల్ ”

దీనినెట్లో వితెచి లక్ష్మి యని యర్థము చెప్పిన నది యెట్లుండునో మేము చెప్పనక్కఱలేదు. ...లక్ష్మీ సహస్రనామ స్తోత్రాదుల యందుఁ గల యిట్టి శబ్దములు విశేషణ పర్యవసాయులు గాని విశేష్యములుగావు. విష్ణు సహస్రనామము లందు “ శివాయనమః, శర్వాయనమః ” అనికలదు. దానంజేసి శివశర్వ శబ్దములు విష్ణు పర్యాయములుగాఁ బ్రయోగించు వెఱ్ఱులుండరు గదా? ”

౩౬, ౩౭వ పుటలు. కవితా విమర్శన ఖండనము.

మఱియొకచో బాలామణి తల్లిచే,--

“క. నవనాగరికులు కొందఱు

శివ శివ! మన మేమి తప్పుచేసితిమొ ” (౨ ఆ ౧౦౭ శ్రీవ)

అనిపించినారు! బాలామణియుఁ గల్లియు వైష్ణవమతస్థు రాండ్రు. వైష్ణవులు సంతాపమును దెలుపుటలో శివ శివా యనినట్లు వర్ణించుట యన్యాయ్యము.

మఱియొకచో మధుసూదనుఁడు,--

“క. ధనకాంతా మోహమ్ములు
జనులకు స్వాభావికములు జగమున నెనఁడీ
ధనకాంతా మోహమ్ములఁ
గనకుండునొ వాని శివునిగా నెన్నఁ గగున్ ” ౩ ఆ ౭౧ శ్రీవ.

అనినాఁడు. కేవల ధన కాంతా మోహమ్ములను గననివాఁడు శివుఁడని చెప్పరాదు. ఏ కాంతలమోహములం గననివాఁడుశివుఁడనిన లెస్సగనుండియుండును. కాని యీ యసందర్భముతో మన కిప్పుడు ప్రసక్తి లేదు. ఒకానొక వైష్ణవుఁడు శివుని గొప్పగా వినుతించె ననుట మాత్రము విచారణీయము. ఈ వ్రాఁత కేవల మసందర్భము. శైవులం గేరుచు, శివాలయములకుం బోక శివుఁడు మార్గమున నెదురుపడి నప్పుడు మూల మూలల డాఁగియో మోములపై ముసుఁగు వెట్టుకొనియో తమ నేత్రములకు దోష మంటకుండఁ గాపాడుకొను వైష్ణవ సోదరులు శివుని గొప్పగా వినుతింతురనుట కేవలము ప్రకృతి విరుద్ధము.

మఱియొకచో

“క. అని తన మదిలో నెనుకొని
యును బుద్ధిని ద్రిప్పలేక యొగి నుత్తరమ
కృష్ణకాంగికి లిఖియింపుట
కును బ్రారంభించెఁ గొంత కొంత తెగువతోన్ ”

౮ ఆ ౭ శ్రీవ.

అని వ్రాయించినారు. ఇది యసంగతపు వ్రాత. ఏమన? ఈ జాబు శాలామణికిఁ బ్రత్యుత్తరమా? కాదు కాదు. కానిచో నిపుడు మధుసూదనునకు, శాలామణికి జాబు వ్రాయవలసినంతటి యవసర మేమి వచ్చినది? తనచేఁ ద్రోయఁబడి నదీతీరము నుండి శాలామణి యెటకేగెనో మధుసూదనుఁ డెఱుఁగఁడు. ఇంటికి వెళ్లెనని యూహచే వ్రాయుచున్నాఁడు. శాలామణి నిజముగ నింటికే వెళ్లెనని నాఁడు శాలామణితల్లి యనేకవిధములఁ జెప్పినప్పు డేమైన శాలామణిపైఁ గనికరించినాఁడా? ఉద్యానవనమున నొంటరిగా నున్నప్పుడు వచ్చి శాలామణి స్వయముగఁ బ్రార్థించినది. అప్పుడైన నొప్పుకొనలేదు. తరువాత వసంతకాలమున మలయమారుతము వీచుచుండఁ, దరుశాఖాంతరముల నుండి చంద్రికిరణములు మిఱుఁగుచుండ శుక పిక శారికాదుల సుస్వర మధుర గీతములు సేయుచున్నపుడు మనోహర నదీతీరమున నొంటిగాఁ బోవుచున్నపుడు కడు బడలికతోఁ జనుదెంచి « శంకవలదంచు » గాఢముగ జేయిపట్టుకొని కౌఁగిలించుకొనఁబోయినది. అప్పుడైన నొప్పుకొనలేదు. పయింబడు శాలామణినిఁ ద్రోసి పోయినాఁడు. ఇట్టినాఁ డిప్పుడు శాలామణికి « నీవు ధనము [illegible]డక కేవల సౌఖ్యమునే గోరెదవేని నా యభ్యంతరము లే » [illegible]నసరముగ జాబు వ్రాయుటా?

[illegible]గ్రంథము మనుచరిత్రముతోఁ బోలియుండవలయు నని వీరు వ్ర[illegible]సిరి. కాని యది నెఱవేఱినదిగాదు. ప్రవరుఁడు వరూధిని నెట్లు తి[illegible]చెనో యట్లు మధుసూదనునిచే బాలామణిని తిరస్కరింపించిరి. కాని తరువాత గుట్టుచెడి మధుసూదనునిచే శాలామణికి జాబు వ్రాయించినారు. అల్లసాని పెద్దన్న వరూధినిని దిరస్కరించిపోయిన ప్రవరుని మఱల నాగిపైఁ బ్రవేశపెట్టిన యెడలఁ గృష్ణరాయఁ డాతని కేమి బహుమతి సేయునో మా చద[illegible] లూహించుకొందురుగాక. ప్రవర వేష

మున గంధర్వుని బ్రవేశ పెట్టినప్పుడు పైఁము పెద్దన యెంత గడుసుఁద నముగఁ బ్రవర్తించెనో పరిశీలింతుముగాక.

వీరు మఱియొకచో,—

॥చ. రవియొదయింగాయె నక్కలువ రాయనికన్న, నిదేమి పాపమో
పవనునికన్న నా మదికిఁ బావకుఁడే యొయుఁగాయె, నక్కటా!
శివ శివ! వేయుమాటలికఁ జెప్పఁగ నేటికి! జితజాత సం
భవమగు నా యవస్థ భగవంతుఁ డెఱుంగును నే నెఱుంగుదుర్॥

౪ ఆ ౩౩ శ్రవ.

వైష్ణవియగు బాలామణి మధుసూదనాచార్యున కుత్తరము వ్రాయుచు శివ శివా! యని వ్రాసినది. ఇదిన్యాయమా? మఱియు నిందలి "భగవంతుఁ" డను శబ్దమీ సందర్భమున నప్రయోజ్యము. ఇది యిట నసభ్యమైనది.

వీరు శుద్ధ విశిష్టాద్వైతమతస్థుఁ డగు మధుసూదనుఁడు పరమేశ్వరస్య పానకుఁ డనినారు. శివుని వినుతింపించినారు. అట్టియెడల నిదియొక గొప్ప వింతయా?

వీరి యన్యాయ్యపు వ్రాఁత లింక ననేకములున్నవి. కాని దిక్ప్రదర్శనముగఁ జూపిన యీ దోసములను బట్టి యవి యూహించుకొనుటకు సుగమములే. అయినను, బ్రకృతముతో సంబంధింపక పోయినను వీరి యొప్పు వ్రాఁత నింకొకదాని నుదహరించి యీ యనౌచిత్య భంగ ప్రకరణమును విరమించెదము.

॥సీ. ఎండ తీక్ష్ణన సెజ్జ యిల్లు చేరని బోటి
చేరివాకిలి తోరఁ జేయనేర్చె
నంత వేఁడిన మొగం బెత్తనేరని చాన
మొత్తి చిప్పఁగ నుప్పు పల్లొత్త నేర్చె

నింక మంచును విడె విస్మాయు నేరని లేమ
యిచ్చి వాతెఱ యాన నీయ నేర్చె
చేయి పట్టి లాగిన సిగ్గ యంటని గోల
యంటి తోఁ బన్నుంట యరియు నేర్చె
గీ. ముట్టినంతన ప్రాణము ముస్ర రాలు
ప్రాణపడక పీఁగాసఁగ నేర్చె నని కొకంత
గారా! ఏరీతి మారెఁ జేతోంతరంబు
నాతి కస్తూరికమ్మ రెండవ దినమున.

3 ఆ ౬ 2 లకుగా పరిణయము.

అని వీరు వ్రాయించినారు. ఈ నాతి మగ్రపుగా క్షీశ్వాసంమును, క్షత్రియకుల శేఖరుండు నగు బృహత్సేన ధగా కాలుని యనుంగుఁ గూఁతురు, భగవంతుఁడగు శ్రీకృష్ణుని ముద్దుల భార్య. ఆగు లక్ష్మణ కన్యాతిక మాయెనని వ్రాసినారు. కటకటా! ఎంతఘోరము! ఇట్టి సందర్భముల యందుఁ బ్రయోగింప వలెనో వీరి కింత చక్కఁగఁ దెలియును.

పరిశిష్టము.

పాఠక మహాశయులారా!

గ్రంథము ముగింపక పూర్వము మీతో నొక విషయమును గుఱించి యించుకంత చెప్పికొన వలసి యున్నది.

ఈ గ్రంథముల యందు దోషము లింతమాత్రమే కలవనియు వ్యాకరణాది దోషము లిన్నిమాత్రమే కలవనియు మీరు తలంపవలదు. అప్రస్తుత ప్రశంసలు, విభక్తి చ్యుతులు, వచన చ్యుతులు, ప్రక్రమ భంగములు. ఛందో భంగములు, గ్రంథ చౌర్యములు మున్నగున వనేకములు గలవు. కాని వాని నన్నిటిని విమర్శించిన గ్రంథమింకను బెద్దదియైపోవునని మానితిమి. వ్యాకరణా ద్యపభ్రంశములు పూర్ణముగాఁ బ్రదర్శింపమికిఁ గూడ నిదియే కారణము. వీరి కవిత్వము నందలి ముఖ్యదోషములను దిక్ప్రదర్శనముగ మాత్రము చూపితిమి.

కావ్యము వ్రాయుట యనినఁ శైపై పనిగాదు. దానిలోఁ జాలఁ గష్టమున్నది. మహా కవులు కాళిదాసాదులు కూడఁ బ్రమాదముల పాలయిరి. కాని వీరు మాత్రము,--

*" సత్కావ్య నిర్మాణ చాకచక్యంబన్న
షడ్రసోపేత భోజన " మనికొనిరి.

---

* గ్రంథ పుట. [illegible] సందర్శనము.

శ్రీ

కళాభివర్ధనీ గ్రంథమాల.

౧౯౧౯ లో స్థాపితము.

ఇంకను నవలలు, దేశ చరిత్రములు, మహా పురుషుల జీవితములు వ్రాయఁబడి పరిపూర్ణముగఁ జక్కని కాలికో బైండు చేయించి ప్రకటింపఁ బడును.

ఈ గ్రంథమాలలో నిదివఱలోఁ బ్రకటించిన గ్రంథముల నన్నింటిని గొనుచు నిఁక ముందు ప్రకటింపఁ బోవు గ్రంథముల నన్నింటిని గొనుటకు నొప్పుకొను వారు శాశ్వతపు చందాదారులు.

శాశ్వతపు చందాదారులకు నీ గ్రంథమాలలోని గ్రంథము లన్నియు నంచె కూలి మేమే భరించి నూరు పుటలకు ౦-౫-౦ చొప్పున నిచ్చెదము. ఇతరులకు నీ పుస్తకములు అంచె కూలి గాక నూరు పుటలకు ౦-౧౦-౦ చొప్పున నీయఁ బడును.

అనుబంధ గ్రంథములను చందాదారుల కుచితముగ నిచ్చెదము.

శాశ్వతపు చందాదారులు సొమ్ము మొదట నీయ నక్కఱ లేదు. ఒక్కొక్క పుస్తక మచ్చు ముగియఁగనే అది వ్యాల్యూ పేబిలుద్వారా పంపఁ బడును.

చందాదారులు ప్రవేశ రుసుము క్రింద ౦-౪-౦ చెల్లింప వలెను. ప్రవేశ రుసుము తమ దరఖాస్తుతోఁ బంపవచ్చును. లేదా మొదటబంపు వి. పి. లోఁ జేర్చి రాఁబట్టుకోఁ బడును.

ఇదివఱలోఁ బ్రకటింపఁబడిన నాల్గు గ్రంథములు దక్క నిఁక డెమ్మీలోఁ బ్రకటింపఁ బడవు.

మా గ్రంథమాలకు ౧౦ మంది చందాదారులను చేర్చువారికి నిదివఱలోఁ బ్రకటించిన నాల్గు గ్రంథములను నూరక యిచ్చెదము.

ఇదివఱలోఁ బ్రకటించిన గ్రంథములు.

వారకాంత. (ప్రతులు లేవు)

రామదేవ విజయము. ౦-౬-౦.

ఇది యొక నాటకము. రెడ్ల చరిత్ర. కథా కల్పన మత్యద్భుతము. శిష్ట సంభాషణము విని తీరవలెను. వీర రస పరిప్లుతము. రెడ్ల శౌర్య మిందుఁ జక్కఁగఁ బ్రదర్శింపఁ బడినది.

సాహసిక రాజపుత్త్రిము. ౦-౬-౦.

ఇది యొక చరిత్ర విషయిక నాటకము. ఉదయపుర రాణా మీఁది కక్బరు దండెత్తి వచ్చుట. రాణీ యగు రామాబాయి అక్బరుని యుద్ధమునకుఁ బిలిచినప్పుడు చదివిన పద్యము లెల్ల వినితీరవలయును.

పాణిగృహీతా శ్రవణానంద శృంఖల. ౦-౬-౦.

ఇది తిరుపతి వేంకట కవుల పాణిగృహీతయను శ్రవణానందమునకును విమర్శ గ్రంథము. నిష్పక్షపాతముగ వ్రాయఁబడినది. అనేక విధ దోషము లిందు ఖండింపఁబడినవి. ఇది విద్యార్థులకు నిర్దుష్టాంధ్ర సాహిత్యమును, కవులకు నిర్దుష్టమును సరసమునగు మృదుశైలిని, పండితుల కసాధారణానందమును కలిగించును. ప్రతి దినమును కొన్ని పరీక్షార్థులు వచ్చుచున్నవి. మించిన దొరకదు.

గుణమంజరి. ౦-౩-౦.

ఇందుఁ గామ, క్రోధ, లోభ, మోహ, మద, మాత్సర్యము లను షడ్గుణములు వర్ణింపఁబడినవి. ఇట్టి గ్రంథ మేభాషయందును లేదు. ఇది కథా సంబంధ మెంత మాత్రమును లేక పోయినను జక్కని యొక నవల వలె నుండును. మృదు మధుర శైలి. ఆ యా విషయము లతి స్వభావసిద్ధముగను, నతి విస్పష్టముగను వర్ణింపఁబడినవి. త్వరపడుఁడు కాని ప్రతులు చిక్కవు.

రు ౧-౮-౦ లకు తక్కువ వి. పి. చేయఁబడదు.

మా చందాదారులకు అంపుచోఁ బై నాల్గు గ్రంథములు ౧-౦-౦.

ఇతరులకు పంపుచో ,, ౧-౮-౦.

రాఁబోవు గ్రంథము.

మిథునానురాగము.

ఇది రాజపుత్ర చరిత్ర విషయిక నవల. రంగుల పటము లుండును. ఇది ని కాలికో బైండు. చదువ నారంభించిన తుద ముట్టు వఱకు విడువరు. ... ములు బంకించంద్రుని గ్రంథములతో సరిపోఁగును.

తయారగుచున్న [illegible] —ఇంగ్లాండు దేశచరిత్ర. భూగోళ శాస్త్రము

వలయును [illegible] మానేజరు, కలావర్ధని,

ఆంధ్ర ప్రచారిణీ గ్రంథ నిలయము.

నిడదవోలు—కృష్ణా జిల్లా.

ఇందు వెలువడిన నవలలు.

	చందాదారులకు.	ఇతరులకు.
దుర్గేశనందిని	0—12—0	1—0—0
వసుమతీ వసంతము	1—0—0	1—8—0
లలిత చంద్రహాసము	0—10—0	0—14—0
మృణ్మయి	1—0—0	1—6—0
సీతారాము	1—0—0	1—8—0
నూర్జహాను	1—0—0	1—8—0
రాజసింహ	1—0—0	1—8—0
మాధవీలత	1—0—0	1—5—0
మృణాలిని	1—0—0	1—5—0
దురదృష్టవంతులు	1—0—0	1—8—0
విష వృక్షము	1—0—0	1—5—0
రాధారాణి	0—3—0	0—4—0
యుగళాంగుళీయకము	0—3—0	0—4—0

ఇందు రెండు మాసముల కొకటి చొ॥ కాలికో బైండుతో ముద్దుల మూటకట్టు గ్రంథములు వెలువడుచుండును. 100 పేజీలకు రు 0—6—0 చొ॥ వెల యేర్పాటుచేసి చందాదారులకుఁ బంపుచుందుము. ఎంత పెద్ద గ్రంథమైనను రు 1—0—0 కు మించియుండదు. ఇందు శాశ్వత చందాదారులుగాఁ జేరు వారికి మా యనుబంధ గ్రంథమాలికా గ్రంథములన్నియు దిగువ వ్రాసిన రీతిని మిక్కిలి చౌకగా నీయఁబడును.

అనుబంధ గ్రంథమాల.

అతి మనోహరంబులును, రసవంతములును, నీతిదాయకంబులు నగు చిన్న చిన్న నవలలను ముద్రించి మన యాంధ్రప్రచారిణీ గ్రంథమాలిక కనుబంధములుగాఁ బ్రకటించుచున్నాము. ఈ నవలలన్నిటిని జనసామాన్యమున కంతకు నందుబాటుగా నుండునట్లు స్వల్పమూల్యమునకుఁ బంపుచున్నాము. ఇందును మా చందాదారులకి

తరులకిచ్చు వెలకంటె తగ్గించియిచ్చుచున్నాము. మా గ్రంథమాలికా గ్రంథములతోఁబాటు వీనినిగూడఁ బంపుటకనువుగానుండుటచే నీగ్రంథములకును మా చందాదారులు పోష్టేజి చెల్లింపవలసిన యావశ్యక మెంత మాత్రమును లేదు. ఈ నవలలు రు 0—2—0 లు మొదలు రు 0—8—0లు వఱకును ఇతరులకును, రు0—1—6 మొదలుకొని 0—6—0 వఱకును మా చందాదారులకును దొరకుచుండును. చందాదారులు కానివారు పోష్టేజి ప్రత్యేకముగా భరింపవలసియుండును. ఈనవల లెన్నటికిని రు 0—8—0 లు వెలకుమించియుండవు. 200 పేజీలున్నను మా చందాదారులకు రు 0—6—0 ల వెలకుమించియుండవు. ఈ నవలలు క్రౌను 8 పేజీల సైజునను డెమ్మి 12 పేజీల సైజునను వెలువడుచుండును.

మా చందాదారులలో నీ చిన్ని నవలలను కోరువారు మాకు ఆర్డరును పంపిన యెడల నప్పటికిఁ దయారైన యనుబంధములను పెద్దనవలలతోఁ గలిపి పంపుచుందుము. కాబట్టి కావలసినవారు మాకు వెంటనే ఆర్డరులు పంపించవలయును.

ఇందు ప్రకటింపఁబడిన నవలలు.

	చందాదారులకు	ఇతరులకు
మాలతి	0—1—6	0—2—0
ప్రభావతి	0—2—0	0—3—0
కమలాకాంతుఁడు	0—1—6	0—2—0
లలిత	0—2—0	0—3—0
సాధన	0—5—0	0—7—
సీరన	0—5—0	0—7—0
పరిమళ	0—6—0	0—8—0
కోహినూరు	0—6—0	0—8—0
ఉన్మాదిని	0—2—0	0—3—0
లీల	0—3—0	0—4—0

వలసినవారు,—

శ్రీ, ఆంధ్ర ప్రచారిణీ గ్రంథ నిలయము,

నిడదవోలు, కృష్ణా జిల్లా.

అని వ్రాయవలయును.

N. Ramanujaswami, B. A., B. L., *President.*

T. Dharma Row, B. A., *Editor.*

"వేగుంచుక్క" గ్రంథమాల.

(Established on 12th December 1911 in honour of the Delhi Coronation Durbar.)

బరంపురము, గంజాం జిల్లా.

1. శాశ్వతపు చందాదారుల రీతిని గ్రంథము లమ్ముఁబడును.

2. ప్రవేశరుసుము నాల్గణాల నిచ్చి, మేము ప్రచురించు గ్రంథముల నెల్లఁ బుచ్చుకొనుచుండువారే శాశ్వతపు చందాదారులు. ఏదేని యొక్క గ్రంథము పుచ్చుకొనినచో, నట్టివారు శాశ్వతపు చందాదారులు కారు.

3. శాశ్వతపు చందాదారులకు వత్సరమునకు మూఁడు గ్రంథములను పోస్టేజీ కాక రెండు రూపాయలకును, మరియు నొక యనుబంధ గ్రంథమును ఉచితముగ (వత్సరాంతమున) నీయఁబడును.

4. శాశ్వతపు చందాదారులగువారు, వత్సరపు చందాయగు రెండు రూపాయలను (పోస్టేజీలు కాక) ముందుగ నీయవలెనను నిబంధన లేదు. మేము ప్రచురిత గ్రంథముల వి.పి.గా నంపినపుడెల్ల వానిని తిరుగఁగొట్టక పుచ్చుకొనుచుండినఁ జాలు.

5. శాశ్వతపు చందాదారులు ప్రవేశరుసుము నాల్గణాలను ముందుగ నీయనిచో, దానిని, వారికి వి పి చేసిపంపు మొదటి గ్రంథముల ఖరీదు, పోస్టేజీలతో పాటు, రాఁబట్టుకొందుము.

6. ఏదేని కొంతకాలము మా పుస్తకములఁ బుచ్చుకొని, పిమ్మట మాని, తిరుగఁ బుచ్చుకొనవలెనన్నచో, వారు తిరుగఁ బ్రవేశరుసుము నిచ్చి, శాశ్వతపుచందాదారులై, మున్ను గైకొనని గ్రంథములఁ గొనవలెను.

7. శాశ్వతపు చందాదారులగు స్త్రీలుగాని, సమాజములుగాని, ప్రవేశరుసుము నీయనక్కఱలేదు.

8. మా గ్రంథమాలకు వత్సరపుచందా మిక్కిలితక్కువగా రెండురూపాయలే యగుట పోస్టేజీలు కొనువారే భరించవలెను.

ఈ గ్రంథమాల స్థాపించుటలో మాముఖ్యోద్దేశములు.

1. ఆంధ్రభాషలో నిదివఱ కవలంబించని కొన్ని నూతన మార్గముల ననుసరించి, గ్రంథముల రచియింపించి, భాషామతల్లికి నూతనాలంకారములు సమకూర్చుట.

2. అముద్రితపూర్వకవికృత గ్రంథములఁ బ్రచురించుట.

3. ఆంగ్లేయభాషాగ్రంథరచనాసామర్థ్యముగలవారిచేతను, పండితకవులచేతను, గ్రంథములను వ్రాయించి యేతన్మూలమున గ్రంథకర్తలకు ప్రోత్సాహమునర్చుట.

4. ఈ సమాజముయొక్క వత్సరలాభమునుండి కొంతభాగము వేరుపఱిచి, సహాయావశ్యములయిన, యాంధ్ర సమాజములకు శక్తివంచనలేకుండ, మాకు సాధ్యమైనంతవఱకు, ద్రవ్యసహాయ మొనర్చుట.

గ్రంథ రచనా నియమములు.

1. (i) ప్రకృతి వర్ణనలు (Description of Nature)
   (ii) స్వభావనిరూపణము (Characterisation)
   (iii) స్వభావోన్మీలనము (Development of character)
   (iv) నూతనకల్పనలు (New ideas)
   (v) చరిత్రవిషయికచిత్రములు (Historical Beauties)

మొదలగు విశేషములచే విరాజిల్లుచు జనబాహుళ్యమునకుపయోగించు నవలలు, నాటకములు, ప్రబంధములు, జీవచరిత్రములు, భాషాంతరీకరణములు, మొదలగు గ్రంథములను బ్రచురింతుము.

2. సాధారణముగ గ్రంథమునం దేదేని యొకానొక చమత్కారవిశేషము లేనిచో మేము ప్రచురింప సమకట్టజాలము.

సాధనవిధానములు.

1. మా పుస్తకములుకొని చదువుచుండు శాశ్వతపు చందాదారుల సంఖ్య వృద్ధికావలెను. 2. పోషకులును, రాజపోషకులును, దమ కరుణావృష్టిచే నభిమానించుచుండవలెను. 3. పండితకవులు, గ్రంథకర్తలు, దయజూపుచు బ్రచురణార్హమగు గ్రంథము లొసగుచుండవలెను. ఈ మొదలగు సహాయము లెన్నియేని కావలెను.

శాశ్వతపు చందాదారుల నమకూర్చు వారికి ప్రోత్సాహము.

1. మా గ్రంథమాలకు ఐదుగురు శాశ్వతపుచందాదారుల సమకూర్చువారికి వేఱుగ నొక్కరియొక్క రెండవ మరీచియగు, "వాఁడే వీఁడు" అను నిరూపకనవల నుచితముగ నిత్తుము. పదుగురను జేర్చువారి కొకవత్సరమునం బ్రచురించు గ్రంథముల నుచితముగ నిత్తుము. పదునైదుగురిను జేర్చువారు మా గ్రంథమాలకు శాశ్వతముగ నుచితపు చందాదారులగుచున్నారు.

2. ఇరువదియైదుగురికి తక్కువకాకుండగ జేర్చువారికి, మామండలివారు బహుమానమునిత్తురు.

3. ఏఁబదికి మించిన చందాదారులఁ జేర్చువారు మా సమాజమునకు, వారిష్టపడినచో పోషకు లగుచున్నారు.

4. శాశ్వతపు చందాదారులను సమకూర్చు సామర్థ్యముగలవారు, ఏజంట్లుగాఁ బనిచేయఁగోరినచో, వారికిఁ దగిన కమీషనుగాని, జీతముగాని, యీయఁబడును.

5. తాము సమకూర్చు శాశ్వతపు చందాదారులు మా గ్రంథములనెల్లఁ గొను వారుగా నుండవలెను.

ప్రచురింపఁబడిన గ్రంథములు.

ఉషఃకాలము (The Dawn)--కలభాషిణి యనుపేర నాంధ్రభాష, స్వీయచరిత్రఁ జెప్పుచుండినటుల వ్రాయఁబడిన యాంధ్రభాషాచరిత్ర. సంపాదక ప్రణీతము. 232 పేజీలు గలిగి, "పేపర్ వైటు" కాగితముపై ముద్రింపఁబడిన వచనకావ్యము. వెల చందాదారులకు 0-14-0. ఇతరులకు 1-8-0. పోష్టేజీకాక.

వాఁడే వీఁడు (This is He)-అపూర్వమగు నిరూపకనవల. ఆంధ్రభాష యిదివఱకెన్నఁడెఱుంగదు. దీనిఁ జదువ ప్రారంభించినది మొదలు ముగించువఱకు మాయావనసౌఖ్యము. కార్యదర్శి ప్రణీతము. కథా సందర్భానుసారము వేయఁబడిన 'హాఫ్ టోన్ బ్లాక్' కలిగి 278 పేజీలుగల చిత్రమగు వచన ప్రబంధము. వెల చందాదారులకు 0-12-0 ఇతరులకు 1-2-0 పోష్టేజీకాక.

ప్రేమము (Love)--ఇది యొక వాస్తవ విషయము ననుసరించి వ్రాయఁబడిన సవిషాదనాటిక. చరిత్రాంశయుక్తమై, సంఘసంస్కార సంబంధికమై విరాజిల్లుచు, షేక్స్పియర్ మహాకవి నాటకపద్ధతి ననుసరించి, వ్రాయఁబడినందునఁ బెక్కండ్రచే నుతి గాంచినది. (అచ్చులోనున్నది) వెల చందాదారులకు 0-6-0 ఇతరులకు 0-9-0 పోష్టేజీకాక.

ఇతర విషయములు.

1. అన్యోన్యసహాయప్రకటనలకు తావొసంగుదుము. ఇతరుల ప్రకటనలకు సరసమగు ధరల కొఱుపాక చేసి యేర్పరచినాము.

ఇట్లు, భాషాసేవకుఁడు

దేవరాజు వెంకట కృష్ణారావు.

కార్యదర్శి.

వివేకవర్ధనీ గ్రంథమాల.

నియమములు.

1. ఆంధ్రభాషామతల్లికి సేవఁజేయుటయే యీగ్రంథమాలయొక్క ముఖ్యోద్దేశము.

2. ఇందు ఆంధ్రభాషాభివృద్ధికిఁ దోడ్పడఁదగు నాలుగు గ్రంథములు వత్సరమునకుఁ బ్రకటింపఁబడును.

3. ఇందు ప్రబంధములు, నవలలు, నాటకములు, దేశచరిత్రలు, దేశోపకారులగు కొందరుమహనీయులచరిత్రలు మున్నగునవి ప్రకటింపఁబడును.

4. ఈ గ్రంథమాలయందు ప్రకటింపఁబడు గ్రంథముల నన్నింటి కొనుటకు నొప్పుకొనువారు శాశ్వతపు చందాదారులుగా నెంచుకొనఁబడుదురు.

5. శాశ్వతపు చందాదారులకు ఈ గ్రంథమాలలోని గ్రంథములన్నియు పోష్టేజీ మేమే భరించి నూరుపుటలకు రు 0-4-0 వంతున నిచ్చెదము ఇతరులకు ఈ పుస్తకములు పోష్టేజి గాక నూరుపుటలకు రు 0-6-0 వంతున నీయఁబడును.

6. ఇందు సంవత్సరమునకు 800 పుటలకంటె నెక్కువపుటలుగల గ్రంథముల ప్రకటింపఁబడవు గాన చందాదారులకు వత్సరమునకు రు 2-0-0 కంటె నెక్కుడు కాదు

7. శాశ్వతపు చందాదారులు ప్రవేశరుసుము. రు 0-3-0 ల నీయవలెను.

8. ఈ గ్రంథమాలయందుఁ బ్రకటింపఁబడు గ్రంథములన్నియు దళసరి కాగితములు, చక్కనియచ్చు, మంచిబైండు గలిగియుండును.

ఇందు ప్రకటింపఁబడిన గ్రంథములు.

1. బుధకుమార చరిత్ర:—ఇది షట్చక్రవర్తులలో నాలవ వాఁడగు పురూరవుని గురించి వ్రాయఁబడిన యైదంకముల చక్కని నాటకము. ఇందు నవరసములుఁ జక్కగా వర్ణింపఁబడినవి. ఇందలి పద్యసమత్కృతి చదివినగాని తెలియనేరదు.

దీనివెల చందాదారులకు రు 0-7-0 ఇతరులకు రు 0-11-0.

గ్రంథకర్త వంగల చిన్నకృష్ణయ్యశాస్త్రి.

2. సత్యాబాయి:—ఇదియొక చరిత్రవిషయిక నవల. శిలాదేవుఁడను రాజద్రోహియొక్క మోసమును, సంగరాణాచక్రవర్తియొక్క ధైర్య స్థైర్యములను, సత్యావతయోగినియొక్క కార్యనిర్వాహకత్వమును మొదలగు విషయములను విపులముగా వర్ణింపఁబడినవి. దీనిం జదివిన పదునారవ శతాబ్ద ప్రారంభమందలి హిందూదేశపు యొక్క రాచరిక వ్యవహారములన్నియుఁ దెలియనగు.

దీనివెల చందాదారులకు రు 0-6-0. ఇతరులకు రు 0-9-0.

గ్రంథకర్తలు, ఎర్. [illegible]ప్పయ్య, టి. కేశవరావు.

తిమ్మాపురపు శతావధానము:—ఇది గ్రంథమాలానుబంధ గ్రంథము. ఇందలి పద్యములు మృదుమధుర శైలిచే రచియింపఁబడినవి.

దీనివెల రు 0-1-0. ఇది చందాదారులకు ఉచితము.

గ్రంథకర్త. రాళ్లబండి వెంకటసుబ్బయ్య శాస్త్రి.

రాఁబోవు గ్రంథములు.

సర్వంజగన్నాథం:—ఇదియొక మిశ్రమప్రబంధము. ఇందు కలియుగచర్యలంతయు స్వాభావికముగా వర్ణింపఁబడినది. గ్రంథకర్తలు. రాళ్లబండి వెంకటసుబ్బయ్య శాస్త్రి, చల్లా పిచ్చయ్య శాస్త్రి. శతావధానులు.

వీరాబాయి:—ఇదియొక చరిత్ర విషయిక నవల.

గ్రంథకర్తలు. పి. ఆంజయ్య, డి. రంగాచారి.

తయారగుచున్న గ్రంథములు.

రాజవదన, భువనమోహిని, కరుణాదేవి, విద్యుల్లత, హరిశాత్రీయము.

N. B. ఈ గ్రంథమాల కయిదుగురు శాశ్వతపు చందాదార్లను చేర్చువారికి ఇందు ప్రకటించిన గ్రంథములలో వారు కోరిన దుచితముగా నీయఁబడును. పదునైదుగురు శాశ్వతపు చందాదార్లను చేర్చు వారిని మా గ్రంథమాల శాశ్వతపు చందాదారునిగాఁ జేర్చుకొని ఇందు ప్రకటింపఁబడిన గ్రంథము లన్నియు నుచితముగా నీయఁబడును.

ఇట్లు,

టి. కేశవరావు.

మేనేజర్, వివేకవర్ధనీ గ్రంథమాల.

ఇనగల్లు, పెదనందిపాడు పోష్టు. గుంటూరు జిల్లా.

ఆంధ్ర నామ సంగ్రహము.

ఇది నునుపు కాగితములపైని పద్య చరణములు విడిగా వేసి టీకతోఁ జక్కఁగ ముద్రింపఁబడి సొగసుగ బైండు చేయఁబడినది. పుటలు ౮౦.

వెల రు ౦-౪-౦ లు.

వలయువారు,— హరి అండ్ కో., రాయవరము, కోట రామచంద్రపురం పోష్టు, గోదావరి జిల్లా. (అని వ్రాయవలెను).

ఆంధ్ర భారతి.

ఇది సచిత్ర మాస పత్రిక. డబిల్ క్రౌను 8 ఆకారమున నుండును. ఇట్టి పత్రిక వేఱొకటి యాంధ్ర భాషలో లేదు. అన్ని విధముల నిది ఇంగ్లీషు నందలి స్ట్రాండర్ రివ్యూను బోలియుండును. ఎల్లరుఁ జదువఁ దగినది. లోక జ్ఞానమును గలిగించుట కింతటి యుత్కృష్ట సాధనము వేఱొకటి లేదు. ఎల్లరి కందుబాటగు నట్లు చందా రు 4-0-0 లు మాత్రమే యేర్పాటు గావింపఁబడినది. ఆంధ్రసోదరు లెల్లరు దీని నాదరింతురుగాక.

వలయు వారు;—

☞ మేనేజరు ఆంధ్ర భారతి.

బందరు.

అని వ్రాయవలెను

కవిత.

పత్రికాధిపతులు రామకృష్ణ కవులు,

పోషకులు శ్రీ పిఠాపురము రాజా వారు.

ఇందుఁ జక్కని నవలలు, నాటకములు, ప్రబంధములు ముద్రింపఁ బడుచుండును.

చందా	సం 1 కి	రు 3-0-0
పల్లెటూరి వారికి	,,	రు 2-0-0
విద్యార్థులకు, స్త్రీలకు	,,	రు 1-8-0

వలయువారు,— ☞ మానేజరు కవిత,

పిఠాపురం

అని వ్రాయవ